

Souhrnná teritoriální informace Moldavsko

Zpracováno a aktualizováno zastupitelským úřadem ČR v Kišiněvě 27.06.2011

Seznam kapitol souhrnné teritoriální informace:

1. Základní informace o teritoriu
2. Vnitropolitická charakteristika
3. Zahraničně-politická orientace
4. Ekonomická charakteristika země
5. Finanční a daňový sektor
6. Zahraniční obchod země
7. Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR
8. Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu
9. Investiční klima
10. Očekávaný vývoj v teritoriu

1. Základní informace o teritoriu

1.1. Oficiální název státu

- Moldavská republika - moldavsky Republica Moldova - anglicky the Republic of Moldova

Rumunskému zkrácenému názvu země Moldova odpovídá český název Moldavsko (anglicky Moldova), nikoliv tedy Moldávie. Tento název je asociován s obdobím existence Moldavska jako svazové republiky SSSR.

1.2. Rozloha

Moldavsko se nachází v jihovýchodní Evropě, na severu, východě a jihu hraničí s Ukrajinou (délka hranice 939 km), na západě s Rumunskem a tudíž i s Evropskou unií (délka hranice 450 km).

Rozloha: 33 843,5 km² + 4 163 km² rozloha separatistického Podněstří (údaje dále uváděné obvykle neberou v úvahu Podněstří, není-li uvedeno jinak).

1.3. Počet obyvatel, hustota na km², podíl ekonomicky činného obyvatelstva

- Pravobřežní Moldavsko - 3,560 mil. k 1. 1. 2011 (úbytek cca 4.000 obyvatel ve srovnání s lednem 2010); 105,2 obyv./km². S Podněstřím celkem asi 4,1 miliónu obyvatel.

Všeobecně odpovědné instituce (jak moldavské, tak mezinárodní, např. Mezinárodní organizace pro migraci - IOM) připouštějí, že nejsou schopny zachytit přesnou situaci v počtu obyvatel, což je dáno především velkou a sezónně se měnící migrací.

V souvislosti s problematickými vztahy Moldavské republiky s Podněstřím a vzhledem k dynamice migrace moldavského obyvatelstva se různé zdroje značně liší, a to jak v datech moldavských tak i mezinárodních organizací (bez Podněstří k 1. 1. 2010 - 3.563.695 "stálého obyvatelstva Moldavské republiky", z toho 1,477 miliónu ve městech a 2,087 miliónu na venkově). Podněsterské orgány udávají počet obyvatel 555 tisíc).

Ekonomicky činné obyvatelstvo: moldavský statistický úřad uvádí, že za I. čtvrtletí 2010 bylo ekonomicky činných 1.124,7 tis. obyvatel (z toho zaměstnaných 1,022,6 tis. obyvatel), t. j. 37,9 % obyvatelstva (bez Podněstří). Počet ekonomicky činných obyvatel v posledních letech klesá (v roce 2009 bylo ekonomicky činných 1.265,3 tisíc obyvatel, v roce 2008 1.302,8 tisíc. Údaje o počtu Moldavanů migrujících za prací do zahraničí nelze přesně zjistit - nedisponují jimi ani moldavské orgány, ani mezinárodní organizace (např. IOM). Proto se pracuje vesměs s odhady, které se v různých zdrojích značně liší - od 200 tisíc po 600 tisíc Moldavanů pracujících v zahraničí; maximální odhady během sezónních prací šplhají až na 1 milión obyvatel. Reálně lze předpokládat, že v zahraničí pracuje kolem 500 tisíc obyvatel.

1.4. Průměrný roční přírůstek obyvatelstva a jeho demografické složení

V posledních letech se pohybuje roční pokles počtu obyvatel mezi 0,1 až 0,25 %. Tento pokles je způsobený jak nízkou porodností (v posledních letech trvalý trend nižšího počtu živě narozených dětí než úmrtí), tak také, a to především, migrací (což platí i pro Podněstří). V roce 2009 se narodilo 40.803 dětí a zemřelo 42.139 osob, v roce 2008 byl tento poměr 39.018/41.948, v roce 2007 pak 37.973/43.050.

1.5. Národnostní složení

- Moldavané 75,8 %
- Ukrajinci 8,4 %
- Rusové 5,9 %
- Gagauzové 4,4 %
- Rumuni 2,2 %
- Bulhaři 1,9 %
- Romové 0,4 %
- Židé 0,1 %
- další národnosti celkem 0,5 %
- nedeklarovalo žádnou národnost 0,4 %
- asi 350–500 Čechů

Poznámky:

Výše uvedené údaje vycházejí z dat posledního sčítání lidu, které se uskutečnilo v roce 2004. Novější údaje nejsou k dispozici, ale nelze předpokládat, že by za posledních 6 let došlo k výraznějším změnám.

Deklarace příslušnosti k určité národnosti bývá obecně ovlivněna momentální situací v zemi, sociálním nebo bezpečnostním statutem (např. nedeklarovat se jako Rom) nebo i externími výhodami (je pohodlnější mít rumunský, ruský nebo ukrajinský pas, než moldavský; po vstupu do EU vzrostl zájem o občanství/pasy bulharské a především rumunské). Ústavou je povoleno dvojí občanství, což je hojně využíváno (v Podněstří především ruské, v pravobřežním Moldavsku především rumunské). V rámci vnitřního politického boje byla v dubnu 2008 přijata novela zákona o občanství, nepřipouštějící dvojí státní občanství pro vyšší státní úředníky. Novela však do parlamentních voleb v dubnu 2009 nevstoupila v platnost, a po opakovaných předčasných volbách v červenci 2009 a listopadu 2010 tato problematika už nebyla na pořadu dne.

Rumunské úřady signalizovaly v minulých letech zájem Moldavanů o rumunské občanství řádově ve statisících, zatím byl proces verifikace žádostí velmi pomalý (řádově stovky až tisíce ročně), koncem roku 2007 však došlo k jeho urychlení (cca 8 - 10 tis. ročně). V dubnu 2009, po prvních volbách a po nich následujících demonstracích, bylo Rumunsko tehdy vládnoucí stranou MD obviňováno z účasti na "státním převratu" v MD. Přispělo k tomu i samo RO narychlo přijatou novelou zákona o občanství, usnadňující jeho získání i osobám ze třetího kolena těch předků, kteří někdy v historii rumunské občanství měli. EU tento vývoj nevidí ráda, neboť musí odolávat moldavskému tlaku na liberalizaci vízového režimu. MD totiž zdůvodňovala značný zájem o rumunské občanství možností cestovat a přehlížela hluboké příčiny nutící vysoké procento práceschopného obyvatelstva hledat práci za hranicemi. Mezi priority koaliční proevropské vlády (po předčasných volbách v červenci 2009) patřila i normalizace vztahů se sousedními státy. S Rumunskem tak byla v říjnu 2009 podepsána dohoda o dlouho odmítaném malém pohraničním styku, která vstoupila v platnost v dubnu 2010.

Dlužno podotknout, že "druhé" občanství udělují Moldavanům ve větší míře nejen Rumunsko, ale také Rusko, Ukrajina a Bulharsko. Přesnější údaje o Moldavanech s dvojím státním občanstvím ani o počtech takto udělených občanství nejsou k dispozici. V případě separatistického Podněstří se všeobecně předpokládá, že ruské nebo ukrajinské občanství má více než 50% obyvatel.

1.6. Náboženské složení

- Pravoslavní 90 %
- Židé 1,5 %
- Baptisté 0,5 %
- Adventisté 7. dne 0,4 %
- Pentikostální 0,3 %
- Starý křest. obřad 0,2 %

- Evangelíci 0,2 %
- Římskokatolíci 0,1 %

1.7. Úřední jazyk a ostatní nejčastěji používané jazyky

V souladu s ústavou je státním jazykem moldavština (oficiálně je většinou nazývána národním jazykem), téměř identická s rumunštinou. V zemi je prakticky rovnoprávně užívána ruština (nemá statut druhého oficiálního jazyka), v Gagauzsku se užívá i turečtina. V určitých oblastech země pak, podle národnostních menšin, které je obývají, je užívána ukrajinština či bulharština.

1.8. Administrativně správní členění země, hlavní město a další velká města

- 42 okresů + 2 samosprávná města se statusem okresů + Gagauzská autonomní oblast (161 tis. obyvatel; s 1 samosprávným městem) + Podněstří (se 2 samosprávnými městy). Již delší dobu se připravuje reforma administrativně-správního systému - zda a kdy k ní dojde není v současné době jasné.

Hlavní město:

- Kišiněv (Chişinău), 789,7 tis. obyvatel (leden 2011). Počet obyvatel se ve srovnání s lednem 2010 zvýšil o 3,4 tisíce.

Další města:

Tiraspol	186 tis.	Podněstří
Balti	149 tis.	
Bendery/Tighina	130 tis.	Podněstří
Ribniţa	63 tis.	Podněstří
Cahul	35,5 tis.	
Ungheni	35 tis.	
Soroca	28,5 tis.	
Orhei	25,7 tis.	
Comrat	23,5 tis.	Gagauzie

1.9. Peněžní jednotka a její členění, používání jiných měn

- 1 Leu (mn.č. lei) = 100 bani
- 16,80 lei = 1 EUR (5/2011)
- mezinárodní označení "MDL"

V zemi se důsledně užívá národní měna. Měna zpevňovala bez vazby na reálnou ekonomiku v průběhu celého r. 2008 v důsledku vysokých remitend od moldavských pracovníků v zahraničí a také přílivem zahraničních investic a poskytovanou zahraniční rozvojovou pomocí až na 12 lei za 1 EUR v prosinci 2008. Tento kurs, výhodný pouze pro dovozce, byl uměle udržován po celé předvolební období (2009) za cenu riskantního snižování devizových rezerv Centrální banky. V důsledku globální ekonomické krize (snižování přílivu remitend a snižování dalších zdrojů deviz) bylo očekáváno oslabování kursu (k 15.5.2009 se kurs pohyboval kolem 15.00 lei za 1 EUR, v prosinci 2009 byl na hodnotě 16,40; v lednu 2010 dokonce 17,80). Následně pak v důsledku oslabení Eura v jarních měsících 2010 došlo ke "zpevnění" kursu MDL.

V průběhu celého roku 2010 i prvních 5 měsíců roku 2011 kurs poměrně značně kolísal, a to v rozpětí od 14.50 to 17.50 MDL za 1 EUR. V květnu 2011 se kurs pohyboval mezi 16.00 17.00 MDL za 1 EUR.

1.10. Státní svátky, obvyklá pracovní a prodejní doba

Státní svátky v Moldavsku

1. ledna	Nový rok
7. a 8. ledna	Vánoce
8. března	Mezinárodní den žen
podle pravoslavného kalendáře (neděle a pondělí)	Velikonoce
týden po Velikonocích (pondělí)	Paštele blajinilor - vzpomínka na zesulé
1. května	Mezinárodní den práce
9. května	Den vítězství
27. srpna	Den nezávislosti
31. srpna	Den národního jazyka

V zemi jsou také oslavovány další celostátní svátky a významné události (např. Den státní vlajky), které však současně nejsou dny pracovního volna.

Dále je třeba zmínit náboženské svátky, což jsou dny, kdy není volno, ale lidé spíše slaví, než pracují - tudíž není vhodná návštěva či služební cesta (např. v roce 2010 se na začátku ledna, tzn. mezi Novým rokem a pravoslavnými vánocemi nepracovalo prakticky 10 dní. Věřící pravoslavní podnikatelé navštěvují bohoslužby pravidelně v neděli dopoledne. Církevní kalendář obsahuje celkem 103 titulů. Existují i respektované civilní oslavné dny (den města - vyhlášený místními municipalitami, celostátní dny vína - obvykle 2. víkend v říjnu atd.).

Obvyklá pracovní doba

Státní úřady a instituce pracují obvykle od 8:00 do 17:00 s přestávkou na oběd od 12:00 do 13:00. Soukromé instituce pak od 9:00 do 18:00.

Obvyklá prodejní doba: potraviny apod. 8:00-20:00, obchody velkých řetězců 9-21 (některé mají otevřeno již od 6:00 nebo 7:00), v So a Ne různě; řetězce a jednotlivé potravinářské prodejny většinou pracují i v neděli, některé obchody pracují non-stop.

V Moldavsku je časový posun + 1 hodina oproti SEČ, což se týká letního i zimního času. K přechodu mezi letním a zimním časem dochází ke stejnému datu jako v zemích EU.

1.11. Místní zvyklosti důležité pro obchodní kontakty

Moldavští lidé jsou většinou velmi milí a otevření; ve styku s oficiálními orgány či policejními složkami lze narazit na chladnější nebo komisičtější přístup, často z nejistoty nebo z neochoty rozhodnout nebo nést odpovědnost.

V obchodu se doporučuje osobní kontakt, místní obchodníci jsou zvyklí na pracovní jednání nebo alespoň na jeho završení u prostřeného stolu. Moldavsko je vyhlášeno svými víny a různými druhy brandy, na něž jsou zdejší občané také patřičně hrdí. Potraviny v pohostinstvích ve větších městech obvykle vyhovuje chuťově a většinou i hygienicky; výjimkou může být stav toalet. Ceny jsou v naprosté většině případů nižší než v ČR. Historie a zejména sovětské období zanechaly znaky na způsobech stolování v průběhu politických, obchodních a jiných jednání s partnery, včetně zahraničních - během jídla jsou obvyklé časté oslavné přípitky atd. Dary jsou většinou vítány.

Cizinec přijíždějící do země by si měl uvědomit, že Moldavsko je mladá nezávislá země, v mnoha oblastech objektivně chudší či méně rozvinutá, ale svou nezávislost tvrdě hájící a je velice citlivá na jakákoli

velmocenská, "otcovská" či "misionářská" a jiná podobná gesta. Zejména v oblasti Podněstří je potřeba počítat s větším vlivem ruské, potažmo sovětské, mentality. Moldavsko je sice víceméně dvojjazyčné, ale v některých regionech se výrazně upřednostňuje moldavština (rumunština s drobnými odchylkami a vyslovována měkčeji) a jinde se může stát, že bude dominovat ruština, případně ukrajinština. V Gagauzské autonomní oblasti je to pak turečtina, v některých vsích či osadách to může být např. bulharština.

Obecně je možné konstatovat, že na většině míst v zemi, zejména pak ve městech, může cizinec komunikovat s místními občany v podstatě stejně dobře rumunsky jako rusky; s příslušníky mladé generace pak také stále častěji anglicky, což platí především pro větší města.

1.12. Podmínky využívání místní zdravotní péče českými občany a občany EU

Úroveň zdravotního ošetření v Kišiněvu a ve větších městech je na základní úrovni, i když je třeba být připraven na neočekávaná specifika, ať již pokud jde o vybavení, zařízení a servis ve zdravotnických zařízeních, tak ve vztahu lékař-pacient. Korupce nebo neregistrovaná platba i za malé služby je běžnou záležitostí. Vzhledem ke složité ekonomické situaci v zemi byla činnost některých zdravotnických zařízení omezena, a postupuje se cestou centralizace. Oficiálně je třeba rekonstruovat všech 32 regionálních nemocnic, v 17 je rekonstrukce urgentní. Zdravotnictví je silně podfinancováno. Sortiment za peníze (tzn. bez receptu) v lékárnách je širší než v ČR, k dostání je i řada léků, které jsou v ČR/EU na předpis. Novým problémem je nedostatek lékařů a kvalifikovaných zdravotních sester, odcházejících do zahraničí. Široce chápané zdravotnictví je také jednou z oblastí, kam směřuje zahraniční rozvojová pomoc a donorské příspěvky.

Pokud je to možné, doporučuje se omezit se jen na nejnútnejší/akutní ošetření. Zubní ambulance, zejména ty dražší, soukromé, jsou v mnoha případech na vysoké evropské úrovni, se srovnatelným vybavením a materiály a při výrazně nižších cenách, než jsou ty evropské.

Do smluv mezi ČSSR a SSSR o bezplatném poskytování zdravotní péče ČR v devadesátých letech nesukcedovala. Při cestách do teritoria je proto třeba být zdravotně pojištěn a současně připraven hradit ošetření v hotovosti. Jinak ve světě uznávané platební karty jsou akceptovány jen ve velkých zdravotních zařízeních a větších lékárnách.

Vysoké procento pracovní migrace (vč. prostitutek obou pohlaví) přináší vysoké riziko nákazy pohlavními chorobami, AIDS a TBC.

Země leží mezi Ukrajinou a Rumunskem, tedy na migračních tazích ptáků mezi oblastmi kde byl zaznamenán výskyt tzv. ptačí chřipky; v Moldavsku však tato oficiálně diagnostikována nebyla. Rovněž tzv. pandemická chřipka 2009/2010 zemi příliš výrazně nezasáhla.

Očkování zejména pro krátkodobý pobyt není povinné, ale vzhledem k dlouholetému propadu ani předtím nijak skvělého zdravotnictví se doporučuje především pro dlouhodobější pobyt, a to zejména mimo hlavní město, očkování proti hepatitidám a tyfusu, dále pak případně proti encefalitidě, záškrtu, eventuálně meningitis. Důležitou v celém postsovětském prostoru je kontrola protilátek na TBC.

- Lékařská pohotovost 903
- Policie 902
- Požárníci 901
- Informace o tel. číslech 1188

1.13. Víza, poplatky, specifické podmínky cestování do teritoria

Moldavská republika zrušila pro občany ČR od 1. 1. 2007 vízovou povinnost. Toto opatření umožňuje občanům ČR vstup a pobyt na území Moldavské republiky bez víz maximálně po dobu 90 dnů v průběhu 6 měsíců od data prvního vstupu. O podmínkách cestování občanů ČR do Moldavska viz také www.mzv.cz/chisinau.

Od 6. dubna 2006 provádí Moldavsko přímo na hraničních přechodech automatickou registraci o místě a pobytu cizinců do státního registru, čímž je nahrazena dřívější přihlašovací povinnost cizince po příjezdu do místa pobytu.

Výjimkou je přicestování cizince do Moldavska přes separatistický region Podněstří, kde moldavská hraniční kontrola nefunguje klasickým způsobem a zde platí povinnost zaregistrovat se v evidenci cizinců Ministerstva informačních technologií Moldavské republiky.

Občan mladší 15 let může opustit území ČR s vlastním cestovním pasem. Bez vlastního cestovního pasu může cestovat jen s rodičem, v jehož cestovním pase je zapsán. Opětovně je možné zapisovat děti do cestovních pasů rodičů, avšak pouze děti mladší deseti let.

Pro vstup Moldavanů do ČR platí vízová povinnost - viz www.mzv.cz. Možnost podání žádostí o dlouhodobá víza (účelem pobytu bývá zpravidla pracovní povolení, podnikání, účast v právnické osobě či sloučení rodiny) je v souvislosti se světovou ekonomickou krizí omezena tím, že potenciální žadatel se musí nejdříve zaregistrovat do elektronického pořadníku, který se nachází na adrese www.visapoint.eu. Tento je však kapacitně omezen. Na podání žádosti o víza krátkodobá, za účelem pozvání, turistiky apod. je možné se nadále objednávat na stávajícím konzulárním čísle českého velvyslanectví v Kišiněvu +373 22 209933.

Všeobecné informace pro cestování do Moldavska

a) celní předpisy

Základními dokumenty celního režimu v Moldavsku jsou zákony 1031-XIV z 8. 6. 2000 (o státní regulaci zahraničněobchodních aktivit), 1150-XIV z 20. 7. 2000 (o celní službě), 1380-XIII z 20. 11. 1997 (o celních tarifech) a dalších několik zákonů a vládních rozhodnutí. Podrobnější informace o závazných právních předpisech a znění uvedených zákonů (i v anglickém jazyce) lze nalézt na internetových stránkách moldavské celní správy www.customs.gov.md.

Pro soukromé cestovatele platí následující celní a devizová omezení vyplývající ze zákona č. 1569-XV z 20.12.2002, o dovozu a vývozu zboží do a z Moldavské republiky fyzickými osobami (viz výše uvedený link a také www.lex.justice.md) :

Při překročení hranice Moldavské republiky je možné dovézt nebo vyvézt bez deklarování do 10.000,- € nebo jejich ekvivalentu v jiné měně na osobu (v bankovkách, mincích a šecích). Dovoz a vývoz finančních prostředků do a z Moldavské republiky s deklarací je omezen výší 50.000,- € nebo jejich ekvivalentu v jiné měně (v bankovkách, mincích a šecích).

Cizinci mohou do Moldavska dovážet: pivo 5 litrů, víno a jiné alkoholické nápoje 2 litry, 50 kusů doutníků, 200 kusů cigaret, 2 páry obuvi, 3 kusy kožených výrobků (kabelky apod.), jeden výrobek z přírodní nebo umělé kožešiny, 1 počítač a jeho části, 1 videoaparaturu, 1 audioaparaturu nebo další elektrotechniky (včetně té ve vozidle), 1 videokameru, optické přístroje, fotoaparáty a filmové kamery - po 1 kusu, 2 mobilní telefony, 3 hodinky, 4 brýle (včetně slunečních, maximálně 5 kusů šperků a další věci nepřekračující hodnotu 200 EUR, které nejsou určeny pro obchodní aktivity. Dále pak maximálně obsah palivové nádrže vozidla, které vjíždí na území Moldavska.

Vývoz zboží z Moldavské republiky fyzickými osobami je podle údajů místní celní správy neomezený hodnotou za předpokladu, že zboží není určeno pro komerční nebo výrobní účely. Povinnost toto prokázat spočívá na osobě vyvážející zboží.

Pro dovoz a vývoz živých zvířat je potřeba platné veterinární osvědčení. Pro dovoz a vývoz rostlin a semen se vyžaduje fytoosanitární osvědčení.

Pro vývoz starožitností je nutno mít souhlas ministerstva kultury.

Nelze vyvážet ani dovážet bez povolení toxické látky, trhaviny, zbraně apod.

Zdroje dalších informací: Národní banka Moldavska www.bnm.org a v „Business -info“ záložce portálu www.welcome-moldova.com. Celní úřad Moldavské republiky www.customs.md

b) bezpečnost

Bezpečnost v zemi je na úroveň chudoby relativně dobrá, nicméně je třeba být na pozoru před kapsáři (zejména v místech tlaku a soustředění většího počtu osob, jako jsou nákupní centra a tržnice a také v hromadných dopravních prostředcích) a vyhýbat se místům, kde se vyskytují opilí lidé, zejména v noci; opilství v Moldavsku však rozhodně nemá pověstný sovětský rozsah.

Z hlediska občanské bezpečnosti je policie nejčastěji přínosem a lze ji obvykle přivolat (na čísle 902, rumunsky, rusky; ochota zejména jde-li o cizince), nicméně například neřeší zásadní problémy, brzdící dopravu. Korupce se nevyhýbá ani policii, což je pro běžného občana (i pro cizince) nejvíce patrné v případech dopravní policie.

Zásadně nesměňujte peníze mimo oficiální místa, tzn. směnárny či banky. Směnárna je dostatek a kursy se výrazně neliší, zvláště jedná-li se o stejnou lokalitu, čtvrť apod. Nenoste u sebe a hlavně nikde neukazujte větší hotovost. Cennosti a zejména osobní doklady doporučujeme uložit do hotelových trezorů nebo je jinak zabezpečit a s sebou nosit pouze kopie dokladů, abyste se mohli alespoň částečně prokázat např. policii.

Je třeba být opatrným v případě koupě dražších starožitností, nemovitosti atd., protože historicky zabudovanou systémovou vlastností je mimořádná schopnost udělat dokonale vyhlížející povrchy, ale problémem je provedení uvnitř (neplatí jen pro stavby, podobná situace je třeba s předpisy či koncepcemi a jejich realizací).

Velmi přísně je trestáno držení drog a zbraní.

Pozor na volně pobíhající psy, je moudré vyhybat se kontaktu s nimi, zvláště pohybují-li se ve smečce. Otázka toulavých psů je nejen v Moldavsku, ale obecně v této části Evropy, letitým a většinou něřešeným problémem. Toulaví psi ve většině případů nebývají agresivní a jsou naopak bázlivi. Výjimky však potvrzují pravidlo a tito psi mohou být nebezpeční zejména ve snečce a v zimním období, kdy pociťují nedostatek potravy. V Kišiněvu bývá v průměru zaznamenáno kolem 200 případů pokousání ročně, někdy s těžkými následky. Psi mohou být samozřejmě také nociteli cizopasníků či chorob.

GSM signál se v kopcovitém Moldavsku v řadě případů omezuje na obydlená místa a hlavní tahy, i když se v posledních letech situace v tomto ohledu, tzn. pokrytí teritoria signálem, zlepšuje.

Domluvíte se moldavsky/rumunsky a rusky, s mladými často anglicky (na dalších místech jsou italská, španělštin a portugalština), se staršími francouzsky. Řada z lidí rozumí češtině, pracují nebo pracovali u nás. Lidé jsou v naprosté převaze velmi vlídní a ochotní, nezapomínejme však na občasné průvodní jevy mimořádné chudoby. Hygiena, včetně kvality vody, a to zejména na vesnici, většinou neodpovídá evropským standardům (nedoporučuje se pít nepřevařenou vodu z vodovodu ani např. v Kišiněvu).

c) služby, ceny potravin a služeb, ceny jednotlivých druhů pohonných hmot

Cena benzínu (95) cca 16.44 MDL, nafty 15.90 (5/2011). Od počátku roku 2011 pohonné hmoty v Moldavské republice zdražily 4x; ve srovnání se stejným obdobím roku 2010 jsou cca o 20% dražší. Ceny základních potravin (v MDL): chléb do 5,- MDL, máslo 14,- MDL, jídlo v lidové restauraci od 60,-, typický oběd v Kišiněvu cca 150,- až 200,-MDL, spropitné se obvykle pohybuje kolem 5 %.

Zásobování ve městech je dobré, v Kišiněvu a Balti existují i standardní evropské supermarkety a hypermarkety i shopping mally s evropským sortimentem a cenou oscilující kolem české. Módní/značkové zboží a některé výrobky z oblasti elektroniky bývají v řadě případů dražší než v ČR; cena většiny prodávaného zboží je však nižší, v mnoha případech i několikanásobně.

Cena jednolůžkového pokoje v hotelu střední kategorie v Kišiněvu činí kolem 75-100 EUR/noc. V menších municipalitách bývají ceny, podobně jako kvalita ubytování, nižší.

Ceny služeb (opravy, kadeřník atd.) jsou obvykle výrazně nižší než v ČR).

Informace pro řidiče

a/ všeobecné

Při cestě motorovým vozidlem je vyžadována zelená karta, platný řidičský průkaz a technický průkaz. Řidiči vozidel musejí mít doklady opravňující je k řízení vozidla (zejména u vozidel získaných na leasing nebo zapůjčených).

b/ Podmínky pro provoz motorových vozidel

Moldavské silnice jsou v mimořádně špatném stavu (oficiálně 70 % z nich překročilo svoji životnost, přes 90% vyžaduje generální opravy) - i proto se pomoc ze zahraničí poměrně intenzivně zaměřuje na tuto oblast (mezinárodní finanční instituce, EU a EC, USA jednotlivé ČS EU). Téměř neexistují zpevněné krajnice a vodorovné značení. Na hlavních tazích i ulicemi ve městech, včetně hlavních, je třeba

jezdit maximálně opatrně. Počítejte s náhlou změnou povrchu, hlubokými výtluky i třeba chybějícími poklopy od kanálů tam, kde ještě před hodinou byly, a podobně (větev či jiný předmět trčící ze silnice obvykle signalizuje kanál bez poklopu nebo hluboký neopravený problém na silnici nebo také nahrazuje trojúhelník před nepojízdným vozidlem). Je třeba jezdit opatrně a pomalu především za deště, kdy není vidět díry. Dopravcům, přivázejícím do Kišiněva jemné přístroje se doporučuje volit přechod MD / RO Causeni, silnice na Kišiněv je jako jedna z mála relativně v pořádku.

V zimě téměř nejsou udržovány vedlejší ulice a silnice, vzhledem k přirozené pahorkatosti moldavského terénu jsou nutné zimní pneu a pro případ nouze i řetězy. Rovněž údržba hlavních tahů není v zimním období zdaleka ideální z důvodu nedostatku finančních prostředků a odpovídající techniky. Vedlejší silnice v době sněhu, náledí nebo silnějších dešťů apod. nemusejí být průjezdné pro osobní automobily vůbec, do některých obcí nevedou zpevněné cesty. V této souvislosti doporučujeme se při cestování řídit spíše dopravními značkami než navigací GPS, která může řidiče navést právě na takovéto komunikace.

Označení významu silnic na automapách ani trasových serverech nemusí korespondovat s realitou. I na „dálnici“ je třeba počítat s přítomností chodců, cyklistů, zvířat a zejména v noci zvláště nebezpečných neosvětlených povozů. Jízdu v noci je moudré omezit na minimum a obecně počítat v itineráři cesty s výraznou časovou rezervou, ale i ve dne musí itinerář cesty respektovat výrazně nižší průměrné rychlosti, než ve střední Evropě.

Kultura účastníků provozu je nízká, řidiči „nepřemýšlejší“, jsou bezohlední, agresivní, často nedodrží ani vitální zákazy (zákaz vjezdu, červenou, jednosměrky, přednosti), jízdní pruhy prakticky nejsou vyznačovány ani respektovány (např. předjíždění přes plnou či dvojitou plnou čáru pod vrcholkem kopce bývá běžnou praxí). Zvýšenou pozornost je třeba věnovat řidičům městských mikrobuseů, které jsou páteří místní veřejné dopravy (tzv. maršrútek) a taxi, kteří často zastavují cestujícím nebezpečně a nepředvídatelně naprosto kdekoliv, aby jim umožnili výstup nebo nástup (uprostřed křižovatky, těsně před ní nebo za ní, na přechodu, v levém jízdním pruhu apod.). Ke zvýšení odpovědnosti mají přispět nové systémy kontroly na významných křižovatkách - automatické foto a videokamery, jichž je však zatím výrazný nedostatek. Moldavskou specialitou je "blikající zelená" ke konci intervalu. Nejde o žádné přátelské návštěví, ale o pokyn k okamžitému zastavení (hlavně oproti české mentalitě často okamžitě brzdí před vámi jedoucí motorové vozidlo). Po blikající nebo bliknuvší zelené totiž bez prodlev následuje oranžová a vzápětí červená, případně rovnou červená. Přetrvávajícím problémem, který rozhodně nepřispívá ke zlepšení situace, je korupce v dopravní policii, jejímž důsledkem je m.j. to, že nebezpeční řidiči nejsou postihováni.

Také chodci, cyklisté i kočí potahů si v řadě případů počínají až neuvěřitelně sebevražedně. Naštěstí se vzhledem ke stavu vozovek většina střetů děje jen v malé rychlosti. I když jste v právu, nemusí být moudré vynucovat si přednost apod., zejména vůči luxusním vozům či "terénním" SUV, ale ani vůči všem vozidlům větším, než je vaše. Riziko při ev. dopravní nehodě zvyšuje i skutečnost, že řada místních řidičů jezdí bez platného povinného ručení. Kontrola ze strany příslušných státních institucí se sice postupně zlepšuje, ale současný stav stále ještě není ideální.

Technická způsobilost vozidel (celá škála ojetých vozů, dovezených ze zahraničí) k provozu velmi často neodpovídá evropským standardům (vč. kvality brzd a funkce brzdových, směrových a jiných světel). Blinkry zde běžně používá jen přibližně polovina řidičů. Dalším problémem, který komplikuje používání dopravních komunikací, je běžné nesprávné, neočekávané a často nebezpečné parkování.

Dálková veřejná doprava autobusy a mikrobusey (včetně mezinárodní) je levná, ale cesta, zejména v létě, nepříliš příjemná.

Policie je často úmyslně a dokonce bez skutečného důvodu výrazně "kritičtější" vůči vozidlům s cizími SPZ.

Silniční značení se sice postupně zlepšuje, ale stále je nedostatečné, a to jak značky zákazové, tak směrové. Dopravní značky často nebývají vyrobeny s použitím reflexní barvy, takže jsou za tmy špatně viditelné. V řadě případů je reflexní barvou vyvedena jen část značky, takže řidič sice perfektně vidí, kolik sjezdů je z kruhového objezdu, ale už ne, kam vedou. Umístění dopravních značek bývá také v mnoha případech pro cizince neobvyklé (např. ve výšce 5 m po levé straně silnice, takže je v noci neviditelná, případně na pravé straně nad trolejemui trolejbusů apod.). Podobně jako údržba komunikací obecně, i údržba či dbalost o viditelnost dopravních značek je nedostatečná a zejména v létě je zakývá flóra. V

ČR lze zakoupit automapy, v Moldavsku autoatlas země i plán Kišiněva/Chisinau a též GPS softwarové vybavení (které je pro cestování v zemi podstatně užitečnější než běžný GPS software zakoupený v EU).

Při průjezdu Moldavskem nedoporučujeme parkovat nebo přespávat v autech na neosvětlených a neoznačených parkovištích mimo města apod.

Nejenom ženám nelze doporučit stopovat, ať už z důvodů osobní bezpečnosti či kvůli kvalitě řidičů a vozidel.

V posledních letech je přísněji kontrolováno vlastnictví vozidel (počet krádeží v minulých letech poklesl), mějte tudíž s sebou doklady k vozidlu event. dohodu o zapůjčení vozidla (nejlépe ověřený překlad do rumunštiny nebo ruštiny).

V případě nutných opravách automobilů doporučujeme využívat služeb autorizovaných servisů, pokud jsou tyto k dispozici (v Kišiněvu pro většinu světových značek jsou). Existuje ale také řada "značkových" servisů, které autorizovány nejsou. Existuje velký počet "autoservisů", kde místní všeměl opravuje takřka na koleně auta všech značek, čemuž také odpovídají výsledky. Vzhledem ke stavu dopravní infrastruktury jsou po celé zemi hojné pneuservisy a svařovny výfuků.

Zásuvky 230V jsou převážně DIN nebo též našim vidlicím vyhovující staré „sovětské“ (ty jsou ovšem většinou bez zemnicího kontaktu, takže lze užívat jen předměty s dvojitou ochranou, označené dvěma čtverci v sobě).

Benzinových pump je dostatek, cena paliva je nižší než ve střední Evropě, kvalita benzínu je proměnná, horší situace bývá s kvalitou nafty, do moderních vozů se doporučuje doplňovat nádrž už v polovině, aby se event. příměsi rozpustily. Problém s naftou může být zejména na začátku zimy, kdy doporučujeme preventivně přidávat přípravky proti zamrznání a tankovat u čerpacích stanic, nabízejících Euronafu.

Základní občerstvení na cestě poskytují některé benzinové pumpy a restaurace či kiosky podél tras, hygienické standardy zejména toalet však neodpovídají našim současným zvyklostem (extrémem jsou toalety na autobusových nádražích a zastávkách).

d/ Ekologické poplatky

Nejsou.

e/ Mýtné

Vyskytuje se jen pro těžké kamiony na několika úsecích silnic u hranic s Ukrajinou (např. trasa na Kamenec Podyljskij).

1.14. Oblasti se zvýšeným rizikem pro cizince – vhodnost návštěvy s ohledem na politickou či jinou situaci v zemi

Pravobřežní Moldavsko (tzn. na pravém břehu řeky Dněstr) nepředstavuje pro cizince zvýšené riziko. Zvláštní kapitolou je ale separatistické (levobřežní) Podněstří, které se snaží odtrhnout od Moldavska od devadesátých let (viz dále - vnitropolitická situace). Tamní silně represivní režim sovětského typu není žádným státem uznán (pokud je nám známo, tzv. Podněsterskou moldavskou republiku "uznaly" jen takové "státy", jako Abcházie a Jižní Osetie). Počítejte s tím, že v případě problémů tam může být konzulární i právní pomoc výrazně limitována. Do Moldavska se doporučuje vjíždět nikoli přes Podněstří a vyhýbat se mu i při tranzitu na Ukrajinu, např. při cestě z Oděsy použít silniční přechod Palanca jižně od Podněstří. Potenciální komplikace může způsobit také pokus o projetí městem Tighina (pro Podněsterce Bender), které je sice na pravém břehu Dněstru, ale pod správou separatistického Podněstří.

Vzhledem k tomu, že v Podněstří je koncentrována značná část konkurenceschopného průmyslu (hutní, strojírenský a textilní, ale také např. velký závod na výrobu alkoholických nápojů, hlavně brandy a vodky, Kvint) a ten, pokud je registrován v Kišiněvu může vyvážet (obchodovat) do EU, čeští podnikatelé toto určité riziko podstupují a obchodně s Podněstřím komunikují. Pro navázání obchodních kontaktů se subjekty v Podněstří doporučujeme využít služeb Podněsterské obchodní komory (Торговопромисленна

палата Преднистровской Молдавской Республики), webové stránky www.tiraspol.ru, e-mailová adresa tpp@tiraspol.ru .

1.15. Kontakty na zastupitelské úřady ČR v teritoriu (včetně generálních či honorárních konzulátů) – popis spojení z letiště a z centra města

Velvyslanectví České republiky v Moldavské republice

Ambasada Republicii Cehe
Str. Moara Rosie 23,
MD-2005, Chisinau
Moldova

Velvyslanectví je situováno na severozápadním okraji užšího centra, severně od hlavní třídy Stefan cel Mare, na spojnici mezi Nejvyšším soudem či Ekonomickou akademií ASEM a sídlištěm Albisoara.

POZOR - v Moldavsku platí časový posun + 1 hodina oproti SEČ !

Konzulární telefon: +373 22 209933 - víza a další běžné konzulární záležitosti
Telefon zastupitelského úřadu: +373 22 209942 (nikoliv ne konzulární záležitosti !)
Konzulární pohotovost pro případ nouze, havárie či jiné velmi naléhavé události mimo pracovní dobu +373 79 707 999 - na tomto čísle nejsou vyřizovány žádosti o víza !
Fax: +373 22 296437
e- mail úřadu: chisinau@embassy.mzv.cz

Popis cesty z letiště

Pokud návštěvu neočekávají na letišti obchodní partneři, doporučuje se využití autorizované taxislužby. Taxi z letiště do centra jede cca půl hodiny, jízdné činí cca 70 - 100 Lei (4/2011). Městská doprava je zajišťována rovněž tzv. „maršrutkami“ - tzn. mikrobusey jezdícími po dané trase, ale chovajícími se jako taxi, tzn. zastavujícími kdekoliv na znamení nastupujícího nebo vystupujícího pasažéra. Intervaly jsou různé, často cca půl hodiny (ve špičce kratší), cena je jednotná, 3 lei za nástup. ZÚ však jejich využívání nedoporučuje vzhledem k často velmi špatnému technickému stavu, který rozhoň neodpovídá evropským standardům pro veřejnou přepravu, a k častým dopravním nehodám suverénních řidičů tohoto druhu dopravy.

Cena jízdenky v městské hromadné dopravě je 2,- Lei.

Je možné předpokládat, že během roku 2011 (m.j. i v souvislosti s pokračujícím růstem cen energií) dojde ke zvýšení cen jízdného v městské hromadné dopravě i "maršrutkách" (řada firem pracujících v oboru již pořádala protestní a stávkové akce). Dosavadní návrhy na zvýšení jízdného předkládané během uplynulých 2 let. nebyly nikdy přijaty, především proto, že se vždy blížily jakési regulérní či předčasné volby.

1.16. Kontakty na zastoupení ostatních českých institucí (Česká centra, CzechTrade, CzechInvest, CzechTourism)

Moldavsko by mělo být pokrýváno kanceláři Českých center a CzechTrade z Bukurešti.

České centrum

Strada Ion Ghica 11, Sector 3
Bukurešť
tel. +4021 303 92 91, +4021 303 92 84
fax: +4021 312 25 37
E-mail: ccbucuresti@czech.cz

CzechTrade

Strada Ion Ghica 11, Sector 3
Bukurešť

tel. : +4021 3039239, 30392230

fax : +4021 3122537

www.czechtrade.ro

E-mail: bucuresti@czechtrade.cz

michal.holub@czechtrade.cz

1.17. Praktická telefonní čísla v teritoriu (záchranka, dopravní policie, požárníci, infolinky apod.)

- Jednotná nouzová linka 112
- Pohotovost v Kišiněvě (Spitalul de Urgenta) +37322 235285
- Záchraná služba 903
- Požárníci 901
- Policie 902
- Taxi 1400, 1405, 1407, 1411, 1470 a další. Jízdné je výrazně (několikanásobně) levnější než v ČR.
- Vlakový jízdní řád - informace Kišiněv 832736, 832737
- Informace o telefonech a adresách 1188, 1189 (placená služba 0,40 Lei)

1.18. Internetové informační zdroje

- Parliament of the Republic of Moldova www.parlament.md
- Government of the Republic of Moldova www.gov.md
- Ministry of Foreign Affairs and European Integration www.mfa.gov.md
- Ministry of Economy www.mec.gov.md
- Ministry of Finance www.mf.gov.md
- Ministry of Agriculture and Food Industry www.maia.gov.md
- Ministry of Transport and Road Infrastructure www.mtid.gov.md
- Ministry of Environment www.mediugov.md
- Ministry of Education www.edu.gov.md
- Ministry of Health www.ms.gov.md
- Ministry of Culture www.mc.gov.md
- Ministry of Labour, Social Protection and Family www.mmps.gov.md
- Ministry of Justice www.justice.gov.md
- Ministry of Internal Affairs www.mai.gov.md
- Ministry of Defence www.army.gov.md
- Ministry of Construction and Regional Development www.mcdr.gov.md
- Ministry of Technologies and Communications www.mtic.gov.md
- Ministry of Youth and Sports www.mts.gov.md
- Moldova Investment and Export Promotion Organization www.miepo.md
- Customs Office of the Republic of Moldova www.customs.md
- National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova www.statistica.md
- National Bank of Moldova www.bnm.md
- Foreign Investors Association www.fia.md
- Database of Moldovan Companies www.yip.md
- Moldovan Internet Directory (Useful Links and News) www.ournet.md
- State News Agency Moldpres www.moldpres.md
- Moldova News AZI www.azi.md
- Basa Pres (Private News Agency) www.basa.md
- Vládní agentura INFOTAG www.infotag.md

- Podněsterský server OL´VIA PRESS www.olvia.com

Spíše než na turistických a business portálech lze Moldavsko a především Podněstří nalézt na stránkách organizací, sledujících nedodržování lidských práv, vývoj chudoby apod., převážně v angličtině. Jde o desítky reportů, hodnocení a žebříčků ročně, prolinky neuvádíme, protože se odkazy mění i vzhledem na přicházející nové verze reportů, a je jednoduché je získat ve vyhledávačích.

1.19. Adresy významných institucí

Adresy významných institucí MD / Adresele celor mai importante institutii		
Nr	Institute / Denumirea	adresa
1	Úřad vlády / Guvernul RM	MD-2033, Chisinau, Piata Marii Adunari Nationale 1, Casa Guvernului
2	Ministerstvo zahraničních věcí a evropské integrace / Ministerul Afacerilor Externe si Integrare Europeana	Chisinau, str. 31 August 1989, nr. 80
3	Ministerstvo hospodářství / Ministerul Economiei	MD-2033, Chisinau, Piata Marii Adunari Nationale 1, Casa Guvernului
4	Ministerstvo zemědělství a potravinářského průmyslu / Ministerul Agriculturii si Industriei Alimentare	Chisinau, bd. Stefan cel Mare, nr 162, MD-2001
5	Ministerstvo ekologie / Ministerul Mediului	Chisinau, str. Cosmonautilor 9
6	Ministerstvo školství / Ministerul Educatiei	MD-2033, Chisinau, Piata Marii Adunari Nationale 1, Casa Guvernului
7	Ministerstvo mládeže a sportu / Ministerul Tineretului si Sportului	MD-2033, Chisinau, Piata Marii Adunari Nationale 1, Casa Guvernului
8	Ministerstvo zdravotnictví / Ministerul Sanatatii	2009, Chişinău, str. Vasile Alecsandri, 2
9	Ministerstvo spravedlnosti / Ministerul Justitiei	Chisinau, str. 31 August 1989, 82, MD-2012
10	Ministerstvo technologií a spojů / Ministerul Dezvoltarii Informationale	Chisinau, str. Puskin 42
11	Ministerstvo financí / Ministerul Finantelor	Chisinau, str. Cosmonautilor 7
12	Ministerstvo vnitra / Ministerul Afacerilor Interne	Chisinau, bd. Stefan cel Mare, MD-2001
13	Ministerstvo obrany / Ministerul Aparari	Chisinau, Hincesti 84
14	Ministerstvo stavebnictví a regionálního rozvoje / Ministerul Constructiilor si Dezvoltarii Regionale	Chisinau, str. Cosmonautilor 9
15	Ministerstvo dopravy a silniční infrastruktury / Ministerul Transportulilor si Infrastructurii Drumurilor	Chisinau, bd. Stefan cel Mare, nr 162, MD-2001
16	Ministerstvo kultury / Ministerul Culturii	MD-2033, Chisinau, Piata Marii Adunari Nationale 1, Casa Guvernului
17	Ministerstvo práce, sociální ochrany a rodiny / Ministerul	Chisinau, str. V. Alexandri 1

	Muncii, Protectiei Sociale si Familiei	
18	Akademie věd MD / Academia de Stiinte al RM	Chisinau, bd. Stefan cel Mare, nr 1, MD-2001
19	Parlament	Chisinau, bd. Stefan cel Mare, nr 105, MD-2001
20	Delegace EU v MD / Delegatia Uniunii Europene in RM	Chisinau, str. Kogalniceanu, nr 12

2. Vnitropolitická charakteristika

2.1. Stručná charakteristika politického systému

Moldavská republika je pluralitní demokracií s parlamentním jednokomorovým systémem (101 poslanců), se silnou prezidentskou dimenzí. Podle Ústavy z 28. 7. 1994 stojí v čele Moldavské republiky prezident volený parlamentem na 4 roky. Ústavou zaručený autonomní status v rámci Moldavska má od roku 1994 Gagauzsko, nevelké území na jihu země s pravoslavným obyvatelstvem tureckého původu. Nedílnou součástí Moldavska je separatistická oblast tzv. "Podněsterská Moldavská republika" - dále jen TN - Transnistria).

Přechod k plně funkční demokracii a jí odpovídajícímu administrativnímu systému však ještě není dovršen. Vedle vnitropolitických příčin má na pomalém tempu transformace určitý podíl i nedořešený konflikt o Podněstří, mající mezinárodní (geopolitický) charakter. Mezinárodní společenství (především OBSE, EU a USA) vyvíjejí tlak, aby přímí (MD, TN) i nepřímí (RF, UA) aktéři v řešení konfliktu pokročili. Bohužel, hlavní nepřímý aktér, který skrytě i přímo podporuje administrativu separatistického levobřežního režimu, vidí až dosud řešení situace ve světle svých strategických zájmů, s řešením konfliktu nespěchá a využívá pozice téměř největšího obchodního partnera Moldavska, vystavoval jeho citlivou, v podstatě jednoduktovou ekonomiku, vnějším šokům. V systémové i ekonomické transformaci by se nyní měla v Moldavsku projevit jeho spolupráce s EU při naplňování Akčního Plánu EU-MD (AP - program byl formálně ukončen v únoru 2008, avšak jeho implementace nebyla ještě zcela dokončena) a realizace Evropské Politiky Sousedství (ENP). V rámci ENP se MD stala partnerskou zemí i v programu Východního partnerství (přijatého Radou EU v Praze 7. 5. 2009). Nová naděje na přímější transformační cestu k fungující demokracii a tržní ekonomice vznikla po opakovaných volbách v letech 2009 a 2010. Velkou roli v zemi hraje také rozvojová spolupráce se Světovou bankou, MMF, EBRD, USA (Millenium Challenge, USAID), Tureckem, Norskem, Švédskem, Švýcarskem, ČR, Rakouskem a dalšími státy, např. s Čínou.

Moldavská republika vznikla 27. srpna 1991 vyhlášením nezávislosti na rozpadajícím se Sovětském svazu. Ještě předtím však vyhlásila svoji samostatnost "levobřežní" (levý břeh Dněstru) oblast Moldavské SSR jako Podněsterská Moldavská republika, kterou žádný stát doposud neuznal (byla uznána pouze Abcházíí a Jižní Osetií, tedy jednotkami, které jsou na tom velmi podobně) a oblast je i nadále považována za integraní část Moldavské republiky. Problém se vznikem celistvého státního útvaru na teritoriu Moldavské SSR, jako jednoho z nástupnických států SSSR, vznikl tedy na samém počátku jeho existence a jakoby se pohybuje a nezáviděníhodná historie moldavských území z minulých pěti staletí, kdy se po určitém období rozkvetu na přelomu 15. a 16. století území moldavského knížectví nacházelo pod Turky, Rusy, Rakouskouherskou říší, ale i jako součást "Velkého Rumunska" a SSSR, promítala až do dnešních dnů.

První v r. 1991 uznalo nový stát (Moldavskou republiku) sousední Rumunsko. Do roku 1812 a potom znovu v letech 1918–40 náleželo území dnešního Moldavska, kromě Podněstří, k rumunskému státu. Podněstří bylo součástí Ukrajiny. V r. 1940 anektoval na základě Paktu Molotov-Ribbentrop území současného pravobřežního Moldavska bývalý Sovětský svaz, v jehož rámci ustavili Moldavskou SSR.

Po vyhlášení samostatnosti v r.1991 se pro většinové moldavské obyvatelstvo uskutečnil návrat k národní a kulturní identitě a tradicím, které byly od sovětské anexy ve 40. letech systematicky potlačovány (více než symbolickým znakem tohoto procesu byl návrat k latince pro psaní národním jazykem, namísto po desetiletí vnucované azbuky). Zpočátku existence samostatného Moldavska byla poměrně populární myšlenka spojení s Rumunskem. Ta však byla kategoricky odmítána v Podněstří, kde převažuje obyvatelstvo "slovanské". I tato okolnost přispěla k vyhocení situace; ozbrojený konflikt měl ale i jiné příčiny. V únoru až červnu 1992 došlo k vojenským střetům o Podněstří se ztrátami na lidských životech, které byly ukončeny akceptováním "hrance" - demilitarizovaného pásma, kde na bezpečnost dohlíží společná vojenská mise (Rusko, Ukrajina, Moldavsko a Podněstří). Na levém břehu Dněstru jsou stále situovány ruské vojenské jednotky v síle asi 1500 mužů, vystupující jednak jako operační skupina 14. Armády RF, jednak jako jednotka na ochranu skladů s asi 20–30 tisíci tunami munice, svezené sem m. j. při stahování sovětských vojsk z Československa a Německa.

V následujícím období se s ohledem na pragmatické skutečnosti (naprostá ekonomická závislost na Rusku - pravobřežní Moldavsko bylo v podstatě jen dodavatelem vína, ovoce a zeleniny - zatímco průmysl, především těžký, byl v období SSSR cíleně budován prakticky jen v Podněstří) a též vlivem neprozíravé politiky sousedního Rumunska, postupně prosadil opatrnější přístup. Lidové referendum roku 1994 připojení Moldavska k Rumunsku "definitivně" odmítlo. Moldavsko zůstává až do dnešních

dnů rozdělenou zemí, v níž kišiněvská vláda nemá prakticky žádný vliv na dění v oblasti na levém břehu Dněstru, kde se chopila moci mezinárodně neuznaná separatistická vláda totalitního ražení, v čele s „prezidentem“ Igorem Smirnovem (vládnoucím s "nadšeným souhlasem voličů" nepřetržitě od roku 1992 a plánujícím kandidovat i v příštích "prezidentských volbách" v prosinci 2011), která se periodicky snaží prokazovat mezinárodnímu společenství svou legitimitu. 17. 9. 2006 proběhlo v Podněstří dosud poslední "referendum" s velmi navádějícími otázkami a typickou propagandou v režimních médiích, za účasti 78,6 % "oprávněných voličů". Z nich 97,2 % podpořilo nezávislost a budoucí svazek s Ruskou federací a 94,9 % bylo proti opětovnému připojení k Moldavsku. Referendum nebylo mezinárodně uznáno.

Samostatné Moldavsko bylo po svém vzniku a po opadnutí emocí ze svobody orientováno levicově. Pravicové strany měly oporu v prvním prezidentovi M. Snegurovi. Levý střed dále posílil v roce 1996, kdy v prezidentských volbách zvítězil P. Lucinschi. Současně rostl vliv obnovené komunistické strany (ta byla hned po vyhlášení samostatnosti zakázána a z iniciativy V. Voronina pod pozměněným názvem na základě sebraných podpisů znovu připuštěna do politického spektra MD). Byla to strana bez bývalých špiček, ty mezitím stačily založit většinu ostatních politických stran - zde má kořeny nevalná kvalita moldavské politické opozice, která zvítězila už v parlamentních volbách v roce 1998. Vládu však nakonec vytvořila koalice pravého středu, která tehdy komunisty vytlačila do opozice.

Strana moldavských komunistů (PCRM) se tak dostala k moci až v únoru 2001 po předčasných volbách vyvolaných vnitropolitickou krizí (získala 50,1 % hlasů a 71 míst ve 101-členném parlamentu). K jejímu výraznému volebnímu vítězství přispěla zejména nespokojenost obyvatelstva s prudkým poklesem životní úrovně (nastal jednak vlivem ruské finanční krize z let 1998/99, ale především nevyhnutelným rozpadem umělého sovětského trhu se zemědělskými produkty a v nemalé míře i špatným prostředím pro podnikání, neosvojenými manažerskými a řídicími schopnostmi a neschopnou a zkorumpovanou administrativou, která dodnes odrazuje podnikavé), dále zapůsobila řada elementárních chyb předchozí vlády při přechodu ekonomiky země na tržní hospodářství (včetně bezbřehé korupce) a problematická prorumunská politika, která mj. usnadnila ostré postoje Podněstří. Prezidentem byl zvolen předseda komunistické strany V. Voronin. Novou vládu tvořili vedle komunistů i nestraníci v čele s premiérem V. Tarlevem.

V Moldavské republice je vnitropoliticky široce sdílená a mezi obyvatelstvem populární orientace na členství v EU. Ta rozrušila původní dichotomii moldavské vnitropolitické scény, kde proti sobě od roku 2001 stála opozice (na pravici zejména křesťanští demokraté spojení s evropským kontextem členstvím v Evropské lidové straně, výrazně prorumunští; na levici zejména sociální demokraté; dále řada malých mimoparlamentních stran) a vládnoucí komunistická strana. Opoziční strany se vyslovovaly pro úzké politické a hospodářské vztahy s Evropou a Západem, ekonomické (tržní ekonomika) a politické (právní stát) reformy a (v různé míře) pro respektování společného kulturního a jazykového dědictví s Rumunskem.

V komunistické straně sice převažovali nostalgici toužící po starých pořádcích (především v regionech a částečně také v parlamentu), avšak rozhodující slovo měli pragmatici (prezident) a více méně otevření stoupenci prozápadní orientace (tehdejší předseda parlamentu M. Lupu navrhl před prázdninami 2006 reformu strany, programu, názvu i vedení; o dalším vývoji ve straně však rozhodl předseda a prezident Voronin a stranický kongres z března 2008). Tato strana promarnila okamžik vhodný pro svou vnitřní obrodu i po volbách v budnu 2009. Volby 5. 4. 2009 a hlavně události po nich následující ukázaly, že se obroda nekoná (o aktuální vnitropolitické situaci viz několik odstavců dále).

Některé počáteční záměry vlády PCRM (zejména snaha zavést do škol povinnou výuku ruštiny, změnit osnovy výuky dějepisu, atd.) vyhrotily na jaře 2002 vztahy ve společnosti natolik, že bylo třeba zásahu RE a OBSE. Vláda následně, byť s různou důsledností a více méně formálně, přistoupila na celou řadu demokratizačních doporučení (reforma státní televizní a rozhlasové společnosti ve veřejnoprávní, registrace tzv. besarabské církve podléhající bukureštskému patriarchátu a nikoliv patriarchátu Vseja Russi, kodifikace postavení ruštiny v životě země, kompromisní řešení v otázce dějepisných osnov, reforma volební legislativy atd.). Za asistence Rady Evropy byl navázán dialog s opozicí v podobě kulatého stolu, který ze zpětného pohledu přispěl k tehdejšímu sblížení komunistů a křesťanských demokratů (Iurie Roška). Opoziční demonstrace v hlavním městě, mezi jejichž účastníky převažovali studenti, vyvrcholily v listopadu 2003, kdy Rusko předložilo tzv. Kozakův plán pro Podněstří, který moldavská vláda nakonec odmítla. Bezprecedentní sjednocení opozice, která při této příležitosti vytvořila "Výbor na obranu ústavy a demokracie", však nemělo dlouhého trvání.

Zřetelná únava z nekonečného sporu mezi komunisty a křesťanskými demokraty vedla počínaje komunálními volbami na jaře 2003 (komunisté vyhráli, ale zaznamenali zřetelné ztráty) k posilování

vlivu sociálních demokratů, kteří kolem osoby tehdy populárního primátora Kišiněva S. Urecheana sjednotili většinu opozičních stran nalevo od křesťanských demokratů. Takto vytvořený centristický blok Demokratické Moldavsko však v předvolebním období promarnil svou šanci nečitelnými postoji, které vyvrcholily překvapivým důrazem na prioritní partnerství s Ruskem a SNS (včetně řešení podněsterského konfliktu s jeho pomocí), které kontrastovalo s eurointegračním cílem komunistů.

Po krachu pokusů o všestrannou obnovu politických a ekonomických styků s Ruskem (po odmítnutí ruského postupu - Kozakova plánu - tzn. federace MD a TN bez předcházející demokratizace a demilitarizace TN), začala komunistická administrativa stále otevřeněji vyzývat ke spolupráci s EU (jednání o Akčním plánu EU-Moldavsko, deklarace zájmu o členství), s USA (zejména při řešení podněsterského konfliktu a projektech Millenium Challenge) a také s NATO (příprava Individuálního partnerského akčního plánu - IPAP, občasná společná cvičení).

Po parlamentních a prezidentských volbách v březnu a dubnu 2005 evropská (a dokonce chvíli i euroatlantická) orientace zcela převažovala. Jejím průvodním rysem byla dříve zcela nemyslitelná spolupráce křesťanských demokratů s komunisty v moldavském parlamentu.

V řádných parlamentních volbách 6. března 2005 zvítězili opět komunisté, tentokrát však v parlamentu nezískali ústavní většinu (ztratili 15 křesel). Voleb se zúčastnilo 64,84 % oprávněných voličů, tedy požadované nadpoloviční kvórum. (Hranice byla pro nezávislé jednotlivce 3 %, pro stranu 6 %, pro sdružení dvou stran 9 % a tří stran 12 %.) Komunisté získali v parlamentu 56 křesel, blok Demokratické Moldavsko 34 a Lidové strana křesťanských demokratů 11. Žádná další politická strana nepřekročila 3% volební práh.

Předsedou parlamentu byl od 24. 3. 2005 Marian Lupu, relativně mladý a vzdělaný komunistický politik (do strany byl přijat v r. 2004), kterému se však na stranickém kongresu v březnu 2008 nepodařilo sehrát roli stranického reformátora. Nový program strany po březnovém kongresu neindikoval žádnou zásadní změnu co do příklonu k evropským hodnotám.

Od počátku roku 2006 se po několik let k jednání nesešla skupina 5+2 (Moldavsko a Podněstří jako strany konfliktu, RF, Ukrajina, OBSE - jako mediátoři a EU a US jako pozorovatelé). Do tohoto formátu byly vkládány značné naděje, ale jednání v tomto formátu byla obnovena teprve v roce 2010, a to jako "neformální". V monitorování a facilitování situace sice sehrával určitou roli také Zvláštní představitel (SR) EU pro Moldavsko, avšak výraznější ovlivňování situace bylo mimo jeho možnosti. Tak se namísto řádných jednání v dohodnutém formátu 5+2 odehrávala buď setkání ve formátu např. 5+1 nebo 3+2, nebo příležitostná jednání prezidenta Putina s prezidentem Voroninem atd. Moldavská, podněsterská i ukrajinská strana se během let 2006-7 dostavovaly k samostatným jednáním do Moskvy, z procesu se do značné míry vytrácela transparentnost. Zdánlivě obě "hlavní strany konfliktu" v zásadě pokračovaly v odmítání návrhů druhé strany. Spíše pro mediální potřebu se v r. 2008 dvakrát sešli V. Voronin a I. Smirnov, avšak pokrok při řešení "zamrzlého konfliktu" se nedostavil. Nelze však zapomínat, že v procesu fungují i další činitelé, ať už jde o Rusko, nebo i o zájmy některých moldavských, ruských a ukrajinských osob či firem.

Tehdejší prezident Voronin několikrát prohlašoval, že k vyřešení konfliktu dojde v předvolebním roce 2008. Zřejmě z nedostatku politického času se ze své iniciativy dne 11. dubna 2008 po sedmileté přestávce sešel s lídrem Podněstří I. Smirnovem. Moldavská strana si zpočátku přála zahájit jednání především v pracovních skupinách k jednotlivým tématům, oznámených jako Opatření na posílení vzájemné důvěry (confidence building measures - CBM's - infrastruktura, doprava, telekomunikace, školství, bezpečnost) a hned nato také o řešení celkového vztahu reintegrace. Tiraspolská strana naopak přinesla na jednání jakousi smlouvu dvou rovnoprávných států o přátelství a spolupráci. Bylo zřejmé, že opět vznikly problémy hned na počátku nového kola jednání. Další setkání se uskutečnilo v prosinci 2008.

Nastolení pořádku ve vnějších ekonomických vztazích MD velmi pomohla dohoda ze 7. 10. 2005 mezi Moldavskem a Ukrajinou, vycházející z územní celistvosti Moldavska a zpřísňující celní režim na hranicích (označovaný podněsterskou stranou jako blokáda). Tento režim vyžaduje, aby exportující podněsterské podniky byly zaregistrovány u kišiněvských autorit, které vydávají pro exportující firmy certifikát o původu zboží. Podněsterský business to pochopil a svůj export do EU zvýšil řádově. Nad dodržováním celního režimu dohlíží, v souladu s dohodou, Hraniční asistenční mise EU (EUBAM), hodnocená mimořádně pozitivně. Ukrajina i Moldavsko mají zájem na pokračování činnosti EUBAM.

Uskutečnila se rovněž 2 setkání mezi premiérem V. Filatem a "prezidentem" I. Smirnovem v rámci tzv. fotbalové diplomacie (a také několik telefonických rozhovorů). Na jaře 2011 I. Smirnov pozval

moldavského premiéra na oficiální návštěvu do podněstří, což V. Filat odmítl s tím, že domů se na oficiální návštěvy nejezdí.

Od obnovení jednání ve formátu 5+2 (tzn. po nástupu kosaličnické vlády) se uskutečnilo několik "neformálních" schůzek, jejichž výsledkem byla určitá revitalizace práce pracovních skupin (ekonomika, školství, doprava atd.). Až na jednoho všichni účastníci jednání (při občasném lavírování Ruska) požadují obnovení formálních jednání 5+2 - Podněstří to zatím vytrvale a tvrdě odmítá.

Dne 12. 12. 2006 se v Bruselu uskutečnila Donorská konference o Moldavsku (MMF, Svět.Banka, EU a další donorské země). Multilaterální i bilaterální donoři ohlásili na léta 2007 - 2009 jako reakci na svízelnou makroekonomickou situaci (v té době se ještě nemohlo předpokládat, že zemi postihne příští léto katastrofální sucho) pomoc ve výši 1,2 mld. €. Je třeba konstatovat, že realizace této pomoci s několika kondicionalitami do značné míry závisela na efektivitě a absorpční schopnosti moldavské strany a nebyla zcela využita.

3. a 17. června 2007 se v Moldavsku uskutečnily volby do orgánů místní samosprávy. I přes maximální mediální a administrativní výhody vládnoucích komunistů volby prokázaly další pokles podpory pro PCRM a opozice získala vedoucí pozice ve 2/3 místních radnic. V hlavním městě Kišiněvu vyhrál se značnou převahou mladý liberál (28 let) Dorin Chirtoaca, patrně především proto, že jeho přístup byl naprosto odlišný od přístupu "starých" politiků (vládnoucí komunisté téměř obratem snížili rozpočet hlavního města řádnově o desítky procent, aby se ukázalo, jak to liberál nezvládá). Avšak ani 100 dní po volbách nebylo zřejmé, zda vůdci opozičních stran jsou schopni konstruktivní spolupráce jak v Kišiněvě tak i v celém Moldavsku. SMK po prohraných místních volbách nasadila v demokratické společnosti nepřijatelný konfrontační negativní tón, ještě více upevnila pozici v médiích a ze své centralizované moci hrozila těm regionům, které vede opozice, a všestranně se snažila ovlivnit voliče. V dubnu 2008 bylo v Parlamentu přijato nedemokratické rozhodnutí, související s novelou volebního zákona. Analýzy politického spektra vyžadovaly, aby práh pro vstup stran do parlamentu nebyl vyšší než 4 - maximálně 5 % hlasů získaných ve volbách. Pak by bylo možné předpokládat vytvoření určité demokratické opozice vůči velmi dobře organizovaným, avšak myšlenkově vyčerpaným komunistům. Zákon, s nímž nesouhlasila EU, RE a další instituce, vrátil práh na úroveň 6 % (t.j. na původní hodnotu, která se "osvědčila" ve volbách 2005 a byla poté v povolebním období na doporučení Rady Evropy posunuta na 4 %, ale před vlastními volbami opět pro jistotu zvýšena na 6%).

Konkretizací vztahu EU-MD, definovaného rámcově v PCA (Partnership and Cooperation Agreement), byl tříletý Akční plán EU-MD, který skončil v 2/2008. Plán se soustředil na otázky klíčové pro rozvoj Moldavska, především na dobré vládnutí, zlepšení podnikatelského prostředí, vládu nezávislého práva a na přibližování se k dalším evropským hodnotám (demokracie, lidská práva, mediální svoboda...). Moldavská strana nejprve chápala AP nikoliv jako dlouhodobý program realizace reformem počínajících harmonizací legislativy a pokračujících daleko náročnější fází jejich institucionální i praktické implementace, ale domnívala se, že AP "splní" do 17.11.2007, a lobovala proto za urychlené povýšení smluvního zakotvení evropské perspektivy pro Moldavsko. Většina členských států EU tuto snahu podporovala, ale měla za to, že přibližování MD k EU si vyžádá ještě značného úsilí moldavské strany. Na základě vyhodnocení AP EU-MD v dubnu 2008 se moldavská strana rozhodla pokračovat v naplňování programu AP EU-MD. Přes to usilovala o urychlení jednání EU o mandátu pro novou smlouvu, aby tak ještě před volbami z politických důvodů, avšak dle EU bez výrazného faktického pokroku v naplňování reformem, mohli komunisté demonstrovat své úspěchy. EK však měla od členských zemí obdržet mandát na jednání s MD o novém právním vztahu tak, jak EU původně předpokládala, tj. během první poloviny r. 2009. V deklaraci GAERC ze 14.6.2009 (tedy po prvních volbách) bylo uvedeno, že jednání započnou až to politická situace v zemi umožní. Až do přijetí nového dokumentu se spolupráce EU s MD řídí platnou CPA z r. 1998 a programem ENP.

Během předvolebního období (před volbami v dubnu 2009) se jednání o podněsterském urovnání neposunula i přesto, že hlavně v souběhu s rusko-gruzínským konfliktem tlačila RF Smirnova i Voronina ke konstruktivnímu sblížení jejich zcela diametrálních pozic. Ekonomika se jen posupně zotavovala z drastických ekonomických diskriminačních opatření, uvalených na MD v březnu 2006, kdy RF přestala odebírat moldavské víno (80 % vývozu této komodity směřovalo na trh RF), zablokovala dovoz moldavského masa a zeleniny, prudce zvýšila cenu plynu a začala omezovat vlaková spojení. V létě a na podzim r. 2007 bylo Moldavsko postiženo katastrofálním suchem. V létě r. 2008 se pro změnu dostavily silné záplavy. Adaptace země na tyto faktory byla částečně kompenzována masivními částkami od donorů v rámci rozvojové a humanitární pomoci a v rámci programů Světové banky a Mezinárodního měnového fondu. Mnohé záviselo na absorpčních schopnostech země. Koncem roku 2008 se začaly projevovat příznaky a dopady světové finanční krize, do předvolební propagandy se však jakákoli antikrizová opatření

nehodila. Navíc, nejaktivnější část populace nespátřovala v této situaci perspektivu a odcházela - a odchází i nadále - za prací do zahraničí.

Vnitropolitická situace se po parlamentních volbách, konaných 5. dubna 2009 nevyjasnila a naopak se zkomplikovala. Komunistická strana ve volbách sice zvítězila - podle oficiálních výsledků získala v parlamentu většinu 60 křesel, pro zvolení prezidenta republiky je nezbytná podle ústavy 3/5nová většina, t.j. 61 křesel. Opozice poté, co režim projevil nepřijatelnou brutalitu proti povolebním demonstracím 6. a 7. 4. 2009 (1 demonstrant zabit, značný počet demonstrantů, ale i např. novinářů, mučen a bit na policejních stanicích, vážně poškozeny prezidentský palác a budova parlamentu) a neopodstatněně obviňoval a skandalizoval opozici z organizace nepokojů a dokonce z organizování, spolu s Rumunskem a Srbskem, státního převratu a přitom sám hrubě narušoval lidská práva a smlouvy jimiž je MD vázána (na př. o zákazu mučení), trvala na svém hodnocení, podle ní zfalšovaných voleb a tento jeden hlas komunistickému kandidátovi na prezidenta nedala. Majoritní straně bylo jak z EU, Rady Evropy, Evropského parlamentu, z kongresu USA doporučováno zahájit s opozicí (tři strany, které překročily volební práh 6 % a představovaly cca 35 % voličstva) plnohodnotný dialog. Demokratické zahraničí doporučovalo totéž i opozici (na cestu dialogu ji orientovalo i CZ PRES - M. Topolánek navštívil MD dne 22.4.2009 jako první politik tohoto rangu po volbách). Nefungovala angažovanost Zvláštního představitele EU v MD K. Mizseie, protože pozice a hrubá rétorika V. Voronina a jeho zřejmá neochota dosáhnout s novou opozicí určitého kompromisu, záměrně vyloučila parlamentní spolupráci v naději, že opakované volby přivedou jeho stranu ke zdrcujícímu vítězství a žádného spojence nebo partnera ke svému diktátu potřebovat nebude. Datum nových voleb bylo, poté co byl rozpuštěn parlament, stanoveno na 29. červenec 2009. Byl to pracovní den, prozatímní vláda sice oznámila, že v MD to bude den pracovního klidu, ale pro voliče nacházející se v zahraničí, kteří komunisty obvykle nevolí, to to bylo obtížné. Na protesty opozice nebyl brán zřetel.

Na pozadí této politické nestability se prohluboval, vlastními silami MD nezvládnutelný, dopad krize světové. Minulá vláda již od listopadu - prosince 2008, kdy se objevily příznaky krize i v Moldavsku, krizi tajila, aby nezhoršovala volební preference strany u moci. Kontraproduktivní ekonomické a hlavně líbivé sociální politiky přivedly zemi do situace, kdy ani IMF nemohl asistovat, m.j. proto, že komunistická vláda negovala s IMF dohodnuté reformy, které mohly přispět ke zlepšení situace v hospodářství. Naopak Rusko nabídlo "předvolební" půjčku původně 500 miliónů USD, Duma však odsouhlasila jen 150, a o podmínkách půjčky jednala už nová vláda. S půjčkami (Čína pak nabídla 1 miliardu USD) je problém - země má jen určitou reálnou možnost půjčky vracet, a podmínky IMF jsou realistické i v tomto. Navíc komunistická vláda po celou dobu předvolebních kampaní nereagovala ani na nabídky EU začít situaci řešit. Dopad krize je tudíž nejhorší mezi zeměmi s nízkým příjmem, stejně jako mezi zeměmi SNS.

Všichni evropští činitelé v podstatě přivítali způsob, jakým byly opakované volby dne 29.7.2009 provedeny. I když nebyly bezchybné, vyzvali vůdce moldavských politických sil, „aby urychleně a v duchu smíření a otevřenosti zahájili formování vládnoucí koalice, zvolili prezidenta a vyvedli zemi z politické krize.“

Podle očekávání překonalo vstupní práh do parlamentu pět politických stran. Výsledky shrnujeme do následující tabulky:

			Ofic.výsledky, 31.7. 16.00 h, sečteno 100 % hlasů	Volby 5.4.2009
			%	Mandáty
			/	Mandáty
1.	Strana Mold. komunistů (PCRM - V. Voronin)		48	44,69 60
2.	Liberální demokraté (LDPM - V. Filat)		18	16,57 15
3.	Liberální strana (PL - M. Ghympu)		15	14,68 15
4.	Demokratická strana (PDM - M. Lupu)		13	12,54 0
5.	Aliance Naše Moldavsko (AMN - S. Urechian)			7,35 11

	Počty křesel:		48	60 / 41
	SMK / dosavadní opozice jako celek		/ 53	
	Účast ve volbách %		58,8	57,55

Poznámky:

i) Práh platnosti voleb dle účasti: v dubnu 50%; v červenci, na základě modifikovaného zákona o volbách - 33 %

ii) Prostá většina ze 101 hlasů je v MD stanovena na 52 hlasů - je potřebná pro volbu předsedy Parlamentu (spíkera) a vytvoření vlády, umožňuje také měnit legislativu;

iii) Třipětinová většina ze 101 hlasů: 61 hlasů, je nezbytná pro volbu prezidenta republiky. Pokud není prezident zvolen, vykonává jeho pravomoce předseda Parlamentu jako úřadující prezident. Není-li prezident zvolen ani na druhý pokus, je "úřadující prezident" povinen rozpustit parlament a vyhlásit nové volby. Parlament může být rozpuštěn pouze jedenkrát za 365 dnů.

iv) V období od červencových (2009) parlamentních voleb vystoupili ze Strany moldavských komunistů celkem 4 poslanci, kteří poté figurovali jako nezávislí.

Na základě tohoto politického rozložení sil byla (z vůle čtyř opozičních stran), utvořena parlamentní liberálně demokratická koalice s názvem Aliance pro evropskou integraci, která mohla, díky svým 53 hlasům zvolit pracovní orgány parlamentu, jeho předsedu, který do doby než bude zvolen prezident vykonává jeho funkce, a jmenovat novou vládu v zemi. Předsedou parlamentu byl zvolen Michail Ghimpu (Liberální strana - PL), předsedou vlády se stal Vladimír Filat (Liberálně-demokratická strana Moldavska - PLDM). Ten představil dne 25. září 2009 parlamentu vládní program a návrh sestavy nové vlády, která též den získala důvěru parlamentu, složila za přítomnosti M. Ghimpu, zákonem předepsanou přísahu a sešla se na svém prvním zasedání. Předsedovi Demokratické strany (stal se jím po odchodu od komunistů po dubnových volbách) byla přislíbena funkce prezidenta republiky.

Koaliční vláda Aliance pro evropskou integraci, která nastoupila v září 2009 (i když další reorganizace resortů, jmenování náměstků ministrů apod. trvaly v podstatě do konce roku) se velmi aktivně pustila do práce ve všech oblastech své činnosti, přičemž musela překonávat nejen neblahé dědictví po osmileté vládě komunistů, včetně populistických a ekonomicky škodlivých opatření komunistické vlády přijatých před volbami, ale i potíže, které přinesla pro zdejší oblast neobyčejně dlouhá a studená zima s mimořádně velkými sněhovými srážkami, jakož i opožděný dopad ekonomické krize na moldavské hospodářství.

Koaliční vláda se projevovala velmi výrazně proevropskou orientací a za jejího působení docházelo postupně k velmi výraznému zlepšení a zintenzivnění spolupráce s EU, ale i dalšími mezinárodními institucemi, včetně finančních.

Vláda postupně vypracovávala nové programy a strategie a upravovala směrem k realitě ty programy a dokumenty předchozí vlády, které byly alespoň částečně použitelné. Snažila se také o přípravu a zavádění reformy přibližujících Moldavsko k Evropě a evropským standardům a o mnohem intenzivnější jednání s EU ve všech oblastech. Řada reform, především v hospodářské oblasti však měla nebo hrozilo, že bude mít negativní sociální dopady, což oslabovalo podporu koalice ve veřejnosti (a vedlo ji k odkládání reformy) a bylo samozřejmě využíváno/zneužíváno v politickém boji komunistickou opozicí. Vláda byla mimo jiné nucena přistoupit ke zvýšení cen všech energií, přičemž nejchudším vrstvám obyvatelstva jsou tato zdražení částečně kompenzována. Potleskem veřejnosti nebylo přivítáno ani zdražení alkoholu a (2x) cigaret v roce 2010).

Zpočátku strany tvořící vládní koalici spolupracovaly víceméně bezproblémově, ale přibližně po 6 měsících se začaly stále ostřeji projevovat vnitrokoaliční rozpory. Politická stabilitu vládní koalice narušilo také to, že se ani na druhý ústavně možný pokus 7. 12. 2009 (první pokus se uskutečnil 10. 11. 2009) nepodařilo zvolit prezidenta republiky (funkci dočasně, od září 2009, zastával předseda parlamentu M. Ghimpu) a nebyla jednotná v názoru, jak dále pokračovat, m. j. jakým způsobem řešit problematiku

volby prezidenta, případně změnu příslušných článků ústavy, které by zvolení prezidenta umožnily i při daném rozložení sil. Situaci dále soustavně komplikovala komunistická opozice, která od konce března 2010 pravidelně blokovala práci parlamentu. Politická a ústavní krize se tak po několik měsíců neustále prohlubovala a v opakovaně hrozila rozpadem koalice; pokračovala rovněž krize ekonomická. Názory oscilovaly od návrhů na změnu ústavy referendem (podle některých návrhů měla být změněna většina článků ústavy ale i zákon i o referendu), přes okamžité parlamentní volby, po nichž by nový parlament změnil článek ústavy o volbě prezidenta až po ignorování opozice (a ústavy) a práci současného parlamentu do konce volebního období. Moldavští představitelé opakovaně konzultovali možnosti dalšího postupu s EU a RE (zejména s Benátskou komisí), ale ne vždy "brali na vědomí" jejich doporučení.

V červnu 2010 (zřejmě i pod dojmem návštěv generálního tajemníka Rady Evropy T. Jaglanda a komisaře pro rozšíření EU Š. Füleho) došlo po dlouhé době k určitému pozitivnímu posunu, který naznačil možnou variantu dalšího vývoje. Bylo vyhlášeno celonárodní referendum o přímé volbě prezidenta a v případě jeho úspěchu se pak v listopadu téhož roku předpokládalo současné uskutečnění předčasných parlamentních a prezidentských voleb.

Krátce před vyhlášením referenda o přímé volbě prezidenta byl účelově změněn zákon o referendu tak, že k jeho platnosti nebylo třeba 50% + 1 hlas, ale pouze 33% + 1. Referendum se konalo 5. 9. 2010 a zúčastnilo se ho pouze 30,29% oprávněných voličů (z nichž 87,83% hlasovalo pro přímou volbu prezidenta) - referendum tedy bylo neplatné. Na neplatnost referenda mělo vliv několik aspektů: strany proevropské vládní koalice výrazně podcenily potřebu agitovat nejen pro možnost přímé volby (což činily), ale i pro samotnou účast v referendu; nezanedbatelný vliv měly nepochybně i výzvy komunistů k bojkotu referenda a také to, že podobně jako při všech volbách v minulých - a pravděpodobně i budoucích - letech odehrává svou roli nepřesnost seznamů voličů. Pokud se totiž volič neodhlásí z místa trvalého bydliště např. při odjezdu za prací do zahraničí, je automaticky zapsán do seznamu. V situaci, kdy se jedná o několik set tisíc voličů, kteří nemají možnost nebo chuť volit v zahraničí ani přijet volit do svého bydliště, tvoří rozdíl mezi seznamy a reálnými voliči desítky procent.

Po neúspěšném referendu byl k 28. 9. 2010 rozpuštěn parlament a musely být vyhlášeny další předčasné parlamentní volby. Ty se uskutečnily 28. 11. 2010 za poměrně vysoké účasti voličů - 63,37% (vzhledem k tomu, že se jednalo - včetně referenda - o 4. celonárodní hlasování během 20 měsíců, řada odborníků očekávala únavu voličů a nižší účast). Do parlamentu kandidovalo celkem 39 politických stran, koalic a nezávislých kandidátů a vstoupily tam 4 politické strany, přičemž nejsilnější zastoupení má opět Strana komunistů Moldavské republiky, která však oproti výsledkům voleb z července 2009 ztratila 6 křesel. Volební práh nepřekročila jedna ze stran koalice, Aliance Naše Moldavsko, která získala jen 2,05% hlasů, ani žádná z dalších politických stran, nemluvě o nezávislých kandidátech.

Výsledky předčasných parlamentních voleb v Moldavsku 28. 11. 2010

politická strana (zkratka) - předseda	počet mandátů	rozdíl oproti volbám z 29. 7. 2009	procento odevzdaných hlasů
Strana komunistů Moldavské republiky (PCRM) - V. Voronin	42	- 6	39,3 %
Liberálně demokratická strana Moldavska (PLDM) - V. Filat	32	+ 14	29,4 %
Demokratická strana (PDM) - M. Lupu	15	+ 2	12,7 %
Liberální strana (PL) - M. Ghimpi	12	- 3	9,9 %

3 z politických stran dosavadní proevropské vládní koalice, které vstoupily do parlamentu, vytvořily po dlouhých a složitých jednáních novou vládní koalici pod názvem Aliance pro evropskou integraci 2

(AEI2), představily proevropský a proreformní program a vláda dostala důvěru parlamentu 14. 1. 2011. Nejsilnější parlamentní strana PCRM (komunisté) zůstává v opozici. Předsedou vlády se stal opět lídr liberálních demokratů Vlad Filat (PLDM), předsedou parlamentu a úřadujícím prezidentem lídr demokratů M. Lupu. Většina koaličních ministrů si zachovala své resorty, s výjimkou těch kteří v předchozí vládě reprezentovali nyní neparlamentní Alianci Naše Moldavsko. Přesto probíhala mezi členy koalice řada sporů o některé resorty a v další fázi pak o posty náměstků.

Na rozdíl od první vlády proevropské koalice, kde prvních několik měsíců fungovala spolupráce v atmosféře vzájemné důvěry dobře, je současná koalice rozhádaná od samého počátku, v jejím rámci panuje značná vzájemná nedůvěra, na denním pořádku je vzájemné obviňování z toho či onoho (např. 2 menší koaliční strany veřejně obvinily premiéra Filata, že chce vytvořit koalici s komunisty) - a to často prostřednictvím médií - což nevěští nic dobrého pro trvalost a akceschopnost této formace.

Přestože proevropské strany v parlamentu posílily, jejich 59 křesel nadále není dostatečný počet pro ústavní většinu (61) a neumožňuje volbu prezidenta bez spolupráce s komunisty (případně bez získání přeběhlíků). Komunisté spolupráci v této oblasti odmítají a odvolali své relativně rozumné návrhy z léta 2010, které tehdy odmítla koalice. Politická a ústavní krize tedy není zažehnána a je otázkou, zda a kdy bude reálná volba řádného prezidenta.

Moldavské občany čekají v červnu 2011 další volby, tentokrát řádné lokální volby - ty se uskuteční 5. 6. 2011. O stavu vládnoucí koalice svědčí i skutečnost, že v rámci předvolební kampaně k lokálním volbám nedokáží spolupracovat ani tam, kde jde o hodně. Na funkci primátora hlavního města Kišineva (což je ve zdejších podmínkách považováno za 3. nejdůležitější funkci ve státě) vystavila každá ze 3 koaličních stran svého vlastního kandidáta, což výrazně zvýšilo šance na zvolení komunistického kandidáta I. Dodona. Přibližně po dvou týdnech trvání kampaně premiérova PLDM stáhla svého kandidáta (státní ministr V. Bodiua) a vyzvala své voliče k podpoře liberálního kandidáta a současného primátora D. Chirtoaky. Demokraté na své kandidatuře trvají (V. Buliga - ministryně práce, sociální ochrany a rodiny)

2.2. Hlava státu (jméno, kompetence)

Podle Ústavy z 29. 7. 1994 stojí v čele Moldavské republiky prezident volený parlamentem (ke zvolení jsou třeba hlasy 3/5 ze 101 poslanců) na 4 roky a maximálně na dvě za sebou jdoucí funkční období. Má právo účastnit se zasedání Parlamentu a rozpustit jej, v oblasti zahraniční politiky vede nebo se zúčastňuje mezinárodních jednání, uzavírá jménem Moldavska mezinárodní smlouvy a předkládá je parlamentu k ratifikaci. Jmenuje a odvolává velvyslance. Je vrchním velitelem ozbrojených sil a má i další kompetence, jako např. udělovat státní vyznamenání, vojenské hodnosti, milost odsouzeným, má právo vyhlásit referendum, pozastavit některé akty vlády až do rozhodnutí ústavního soudu. Vydává dekrety k plnění svých kompetencí, které kontrasignuje předseda vlády.

Po odstoupení (zatím posledního řádně parlamentem zvoleného prezidenta Vladimira Voronina) vykonával pravomoci od září 2009 předseda parlamentu Mihai Ghimpu (a předseda Liberální strany) jako "úřadující prezident" a to do zvolení vedení nového parlamentu po volbách z 28. 11. 2010.

Od 30. 12. 2010 vykonává pravomoci prezidenta Moldavské republiky Marian Lupu, předseda parlamentu (a předseda Demokratické strany Moldavska) jako úřadující prezident.

2.3. Složení vlády

Složení vlády (od 14. 1. 2011) je následující:

Vladimir FILAT (42) - předseda vlády; PLDM;[\[1\]](#)

- Iurie LEANCA (48) - místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí a evropské integrace; PLDM;
- Valeriu LAZAR (43) - místopředseda vlády a ministr hospodářství; PDM;
- Eugen CARPOV (45) - místopředseda vlády (pro otázky reintegrace Podněstří);
- Mihai MOLDOVANU (46) - místopředseda vlády; PL (sociální otázky komplexně);
- Veaceslav NEGRUTA (39) - ministr financí, PLDM;
- Oleg EFRIM (36) - ministr spravedlnosti (od 4. 5. 2011 po odchodu Alexandru TANASE, PLDM, z vlády do Ústavního soudu)
- Alexei ROIBU (57) - ministr vnitra; PLDM;
- Vitali MARINUTA (41) - ministr obrany, PL;
- Marcel RADUCAN (44) - ministr stavebnictví a regionálního rozvoje, PDM;
- Vasile BUMACOV (54) - ministr zemědělství a potravinářského průmyslu, PLDM;
- Anatolie SALARU (47) - ministr dopravy a dopravní infrastruktury, PL;
- Gheorghe SALARU (50) - ministr ekologie, PL;
- Mihai SLEAHTITCHI (55) - ministr školství, PLDM;
- Boris FOCSA (43) - ministr kultury, PDM
- Valentina BULIGA (50) - ministryně práce, sociální ochrany a rodiny, PDM; (dočasně funkci zastává náměstek v souvislosti s kandidaturou ministryně na funkci primátorky Kišiněva)
- Andrei USATII (61) - ministr zdravotnictví, PLDM
- Ion CEBANU (27) - ministr mládeže a sportu, PL
- Pavel FILIP (50) - ministr informačních technologií a spojů, PDM
- Victor BODIU (40) - státní ministr, vede Státní kancléřství; PLDM;
- Gheorghe DUCA (59) - předseda Akademie věd Moldavské republiky (ve vládě z titulu své funkce)
- Mihail FORMUZAL (52) - baškan Autonomní oblasti Gagauzie (ve vládě z titulu své funkce)

[1] PLDM – Liberálně demokratická strana - V. Filat;

PDM – Demokratická strana Moldavska - M. Lupu;

PL – Liberální strana - M. Ghimpu;

Aktuální složení vlády, včetně životopisů jejích členů je dosažitelné na vládním portálu www.gov.md .

Vládní program má následující priority: evropská integrace, reintegrace země, efektivní a vyvážená zahraniční politika, vláda práva, snížení chudoby a zkvalitnění veřejných služeb, udržitelný ekonomický růst a decentralizace moci.

3. Zahraničně-politická orientace

Prioritou zahraniční politiky moldavské vlády je od začátku 2003 směřování k EU, opakovaně deklarované všemi vládami a předními činiteli Moldavska a nakonec i částečně realizované naplňováním Akčního Plánu EU-MD na léta 2005-8. Ten byl formulován v rámci Dohody o partnerství a spolupráci - PCA z roku 1998 platné na počáteční desetileté období; po jeho uplynutí (duben 2008) byla platnost PCA automaticky prodloužena na dobu neurčitou; předpokládá se, že v nejbližších letech bude spolupráce EU-MD pokračovat v rámci ENP (Evropská politika sousedství) a v lednu 2010 bylo zahájeno jednání s EU asociační dohodě. AP byl formálně završen a vyhodnocen v EK v dubnu 2008 (viz výše část 2.1). Vláda připravila a parlament v prosinci 2007 schválil Národní Plán Rozvoje na léta 2008-11, jakožto strategický dokument, který definuje priority vnitřního rozvojového procesu, respektující přitom požadavky na naplňování evropských standardů v politické, ekonomické, administrativní i společenské oblasti. Program má zajistit kontinuitu s AP a se Strategií ekonomického rozvoje a snižování chudoby (2004), jejíž platnost v r. 2008 rovněž skončila. Připomínka EU k tomuto plánu upozornila na to, že je nezbytné, aby se Národní plán rozvoje stal také osou tvorby rozpočtů na toto období a tím se zajistila jeho realnost.

AP EU-MD (2005-2008) určoval charakter vzájemných vztahů MD a EU a výrazně napomáhal přibližování MD především k evropským ekonomickým pravidlům a institucím. I když se v některých svých částech ukázal pro MD příliš ambiciózní pro tak krátký čas tří let, bylo dosaženo pokroku v oblasti harmonizace legislativy, norem a standardů a byl položen dobrý základ pro další ekonomickou integraci, pro níž je nezbytná důsledná implementace hospodářských a obchodních pravidel.

Mezi priority Akčního plánu patřilo také zvýšení kvality administrativy a soudnictví, zajištění svobody slova a svobody projevu ve sdělovacích prostředcích, spolupráce v ekonomických a regulačních otázkách s cílem zlepšit podnikatelské prostředí, zlepšit celní řízení, řízení migrace a věnovat se boji s organizovaným zločinem, praní peněz a pašování živých bytostí. V řadě těchto kapitol AP indikovala EK moldavské straně potřebu posílit hlavně implementaci. V květnu 2009, po delším předchozím váhání a v podmínkách povolební nejistoty, MD přistoupila k programu Východního partnerství. V tomto programu hodlá využívat ve prospěch svého záměru na získání členství v EU hlavně jeho bilaterální dimenzi. Nová vláda svůj přístup k projektům Východního partnerství změnila a zúčastňuje se práce i v multilaterálních platformách partnerství.

Během celých 8 let vlády Strany komunistů Moldavské republiky a v době, kdy zastával funkci prezidenta předseda této strany V. Voronin (2001-2009), byl přístup státní administrativy ke spolupráci s EU a k různým formátům jednáním velmi kolísavý, přestože verbálně byla neustále opakována mantra o snaze Moldavska přiblížit se Evropské unii.

Vztahy se sousedy - Rumunskem i Ukrajinou - jsou dány nejednoduchým historickým vývojem (do roku 1812 a v moderní historii v letech 1918 - 1940 byla Bessarábie či pravobřežní Moldavsko (má se na mysli řeka Dněstr) součástí rumunského státu. Také je zde na rozdíl od jiných oblastí Evropy s jinými etniky převažující rumunské obyvatelstvo s více než 75%, a to přes výraznou rusifikaci v letech 1940 až 1991. Po 2. světové válce připadlo Sovětskému Svazu. Významný je také dopad politických a ekonomických vztahů Moskvy k bývalým republikám SSSR a kutivování struktury Unie nezávislých států (tato dimenze se nejvíce projevuje v otázkách urovnání konfliktu s Podněstřím a v oblasti energetiky a obchodních vztahů vůbec). S Rumunskem bylo po celé desetiletí na agendě vzájemných vztahů několik "stálíc" (jako je otázka názvu moldavského jazyka, smlouva o hranici mezi MD a RO, problematika rumunského občanství (ale i ruského, ukrajinského, případně bulharského nebo tureckého v různých oblastech Moldavska), blokování návštěv opozičních politiků, uznání registrace Bessarabské pravoslavné církve v MD a neochota Rumunska zaregistrovat v RO Moldavskou pravoslavnou církev, patřící pod moskevskou eparchii, atd. Jednotlivé citlivé otázky vzájemných vztahů byly střídavě účelově ožívovány a především v letech 2001-2009 udržovaly napětí ve vzájemných vztazích. Napětí vyvrcholilo v roce 2009, kdy Moldavsko vypovědělo rumunského velvyslance a více než polovinu diplomatů rumunského velvyslanectví v Kišiněvu a zavedlo vízovou povinnost pro rumunské občany. Vztahy MD-RO, které mohou mít a mají pro obě země velmi užitečný potenciál, se začaly výrazně zlepšovat a normalizovat teprve po nástupu koalice proevropských sil k moci v Moldavsku v září 2009. Od té doby se také oboustranně uskutečnila celá řada bilaterálních návštěv na všech úrovních. Zlepšení vzájemných vztahů se projevilo také m. j. poskytnutím nových rumunských úvěrů, grantů, stipendií, rozvojových projektů, ale i zahájením činnosti 2 nových generálních konzulátů RO v Moldavsku. Vztahy Moldavska s Ukrajinou jsou přátelské, státy jsou vzájemně propojeny ekonomicky, etnicky i sociálně, nicméně ani s tímto sousedem nejsou všechny otázky dořešeny. Také proto působí na ukrajinské hranici Moldavska (včetně Podněstří) Hraniční asistenční mise EU (EUBAM), sledující a analyzující situaci na hranici a doporučující zlepšení celním i pohraničním orgánům Ukrajiny a Moldavska. Periodicky se ve vztazích objevují problémy, které je na čas zkomplikují

a ochladí - takovým příkladem bylo např. jednostranné přemístění několika hraničních sloupů ukrajinskou stranou v roce 2010. Na druhé straně dochází i k pozitivním posunům ve vzájemných vztazích, ať už se jedná např. o spolupráci v energetické oblasti (m. j. tranzit zemního plynu z Ruska) nebo např. obnovení přímého železničního spojení mezi Kišiněvem a Oděsou (přes Podněstří) na podzim 2010, které zkracuje čas cestování téměř o polovinu.

Ve vztazích s Ruskou federací se opakovaně projevují problémy, přičemž ruská strana opakovaně "řeší" politické záležitosti (např. deklarace jednotlivých MD politiků) ekonomickým nátlakem (např. zákazem dovozu největší moldavské exportní položky, vína, s poukazem na jeho zdravotní závadnost). Po návštěvě moldavského vicepremiéra a ministra zahraničních věcí a evropské integrace I. Leanky v Moskvě na jaře 2011 a realizace několikrát odkládaného zasedání dvoustranné vládní komise pro hospodářskou spolupráci tamtéž a přibližně ve stejné době se zdá, že dochází k určitému posunu směrem k oboustranně racionálnějšímu a korektnějšímu přístupu ke vzájemným vztahům. Jedním z faktorů ovlivňujících vztahy MD-RU zůstává nadále problematika Podněstří. Rusko zůstává nejvýznamnějším moldavským partnerem v oblasti zahraničního obchodu.

Obtížnou otázkou pro Moldavsko zůstává podněsterský problém (viz také podrobněji v části 2.1), který má jak multilaterální zahraničně politickou dimenzi (jednání ve formátu 5 +2, spolupráce s OBSE), tak dimenzi méně oficiální, ale v konfliktu velmi výraznou, t.j. politickou a finanční podporu podněsterského režimu Ruskem (např. pravidelné dodatky k důchodům podněsterským důchodcům z Ruska), a dále dimenzi vnitropolitickou - zdá se, že dlouhá léta trvající rozepře unavily společnost, zkompromitovaly několik domácích politických garnitur a v žádném případě nepřispívají k pozvednutí historií poškozeného moldavského národního sebevědomí a identity. Ne bez významu byla také skutečnost, že Podněstří dlouhá léta neplatilo Rusku za dodávky zemního plynu, a dluh, který již překročil výši 2 miliard USD byl připisován Moldavské republice (zdá se, že počátkem cesty k řešení této otázky bylo výše zmíněné zasedání MD-RU komise pro hospodářskou spolupráci v Moskvě). S počátečním určitým znepokojením vzala moldavská vláda na vědomí prohlášení německé kancléřky A. Merkelové a ruského prezidenta D. Medvěděva v červnu 2010) o návrhu na novou bezpečnostní strukturu, kterou následně na svém zasedání pozitivně přijala i EU. Ta by se měla začít zabývat řešením otázky Podněstří. Moldavská vláda tuto iniciativu opatrně přivítala za předpokladu, že bude zachována územní celistvost Moldavské republiky (tu potvrdil i ruský ministr zahraničních věcí S. Lavrov na setkání s moldavským partnerem v březnu 2011) a jednání budou pokračovat v dosavadním formátu 5+2. Jednání v tomto formátu, jakož i jednání pracovních skupin, byla po téměř čtyřleté přestávce obnovena v roce 2010, zatím jako neformální. Není vyloučeno

1. 1. 2007 se se vstupem Rumunska do EU stalo Moldavsko sousedem EU. S EU a jejími členskými zeměmi obecně jsou vztahy velmi dobré, od roku 2005 se nadále prohlubují a intenzifikují: Akční plán, programy Evropské sousedské politiky (ENP), množství multilaterálních i bilaterálních rozvojových projektů a technické asistence, v letech 2005-2011 fungoval úřad Zvláštního představitele EU pro Moldavsko (EU SR). Funkce EU SR pro Moldavsko byla počátkem roku 2011 zrušena a úkoly, které plnil přešly na Vrchního ředitele pro Rusko, Východní partnerství i a západní Balkán M. Lajčáka. Kvalita vztahů se m. j. projevila i v operativně poskytnuté humanitární asistenci členských států EU i EK v souvislosti s katastrofálním suchem v r. 2007 a povodněmi v r. 2008. To umožnilo udržet MD na křehké rozvojové trajektorii a na cestě reformem v souladu s AP EU-MD (Evropa, US a další donoři touto asistencí chtěli předejít situaci, kdy by vláda měla pro eventuálně neplněné reformní závazky objektivní příčinu). Koncem roku 2007 byla uzavřena a k 1.1.2008 vstoupila v platnost Dohoda mezi EU-MD o usnadnění vízového režimu pro velkou skupinu občanů MD a Dohoda o readmisí. Autonomní obchodní preference (ATP) ve vztahu EU-MD vstoupily v platnost k 1.4. 2008 a mají ekonomickou i vnitropolitickou dimenzi - v rámci deklarování původu zboží přistupují firmy z Podněstří na nezbytnou registraci v Kišiněvu za účelem získání certifikátů pro vývoz do EU za podmínek ATP.

Nejednoznačný pokrok MD v realizaci reformem, k nimž se MD přihlásila v Akčním plánu s EU, obětování vyrovnanosti rozpočtu let 2008 a 2009 předvolebním populistickým akcím (např. zvyšování platů a penzí) atd., uvedly evropské struktury do stavu váhavosti co se spolupráce s MD týče. Velké pochybnosti o tom, zda Moldavsko skutečně směřuje i v oblasti lidských práv a pojetí demokracie k evropským standardům, nastaly v povolebním období (po volbách 5. 4. 2009), kdy bylo zadržováno velké množství převedším mladých lidí, účastníků demonstrací, kteří byli bití a mučeni. Tehdejší režim neumožnil oprávněným osobám (MD ratifikovala mezinárodní smlouvu proti mučení a má - formálně - zavedeny instrumenty nezbytné k realizaci této smlouvy) přístup na místa zadržovaných, atd. Zásadní prohlášení v tomto smyslu tehdy učinily Rada Evropy, Evropský parlament a GAERC EU.

Situace v zahraničněpolitických vztazích Moldavska se sousedy, EU (i jednotlivými členskými státy) i dalšími státy se výrazně změnila po nástupu k moci koalice 4 demokratických stran, která se příznačně nazvala Aliancí pro evropskou integraci, v září 2009 (po předčasných parlamentních volbách z 29. 7. 2009). Zejména nový předseda vlády V. Filat, místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí a evropské integrace I. Leanca, ale samozřejmě i předseda parlamentu a úřadující prezident a resortní ministři překypovali v zahraničněpolitické oblasti aktivitou. Především je viditelný mnohem aktivnější a vstřícnější přístup moldavské strany k jednáním s EU, jakož i k aktivní účasti v regionálních programech a iniciativách EU - svým jednáním prokazuje, že to současná vláda myslí s přibližováním k EU opravdu vážně.

Stejný trend pokračuje i po dalších předčasných volbách 28. 11. 2010, po nichž nastoupila k moci Aliance pro evropskou integraci 2, složená tentokrát jen ze 3 politických stran (jedna z původních 4 nepřekročila volební práh) a Moldavsko se stalo premiátem mezi 6 zeměmi Východního partnerství, pokud se jedná o vztahy a jednání s EU. 12. 1. 2010 proběhlo v Kišiněvu první kolo jednání MD - EU o asociační dohodě, následovala kola další. Několik kapitol již bylo uzavřeno, další jsou do značné míry rozpracovány. Podle hodnocení unijních vyjednávačů bývá moldavská strana na jednání velmi dobře připravena a jednání pokračují zatím nejrychleji ze všech dosud sjednávaných asociačních dohod. Moldavská vláda projevovala intenzivní zájem o co nejrychlejší zahájení jednání k posílení dohodě o volném obchodu (DCFTA), které již probíhá. Moldavská strana samozřejmě usiluje také o odlehčení vízového režimu a usnadnění cestování svých občanů do zemí EU (dialog mezi MD a EU probíhá již delší dobu a jednání k dohodě o vízové facilitaci bylo zahájeno v intencích Akčního plánu pro Moldavsko ze 16. 12. 2010). V naprosté většině případů bývá MD strana velmi dobře připravena na jednání s EU na všech úrovních, což opakovaně prokázala m. j. na zasedáních Rady pro spolupráci v Bruselu v 2010 i v roce 2011. Představitelé vlády na různých úrovních také úzce spolupracují s kišiněvskou diplomatickou misí EU (DEU).

EU je pro Moldavsko také jedním z nejdůležitějších donorů.

Moldavsko realizuje Individuální partnerský akční plán spolupráce s NATO (IPAP). Ústavou je zakotvena neutralita Moldavské republiky. Nicméně bývalý prezident Voronin považoval za potřebné periodicky a opakovaně potvrzovat neutralitu Moldavska, především během setkání s ruským partnerem. Realizace IPAPu pokračuje, ale viditelnější pozitivní výsledky lze pozorovat v podstatě pouze v oblasti vojenského školství. Otázka bližší spolupráce s NATO nebo vstupu země do Aliance v současné době není na pořadu dne. Připravovaná nová obranná a bezpečnostní strategie MD rovněž předpokládá, že Moldavská republika bude i nadále neutrálním státem. Podobný názor převažuje i mezi moldavskou veřejností, a to v podstatě nezávisle na etnickém původu či politických názorech občanů.

Obě po sobě následující vlády se vytrvale snaží korektní a přátelské, nikoli však vazalské, vztahy se sousedy a významnými partnery, včetně Ruska. Výrazným gestem ve vztazích s RU byla účast moldavské jednotky na vojenské přehlídce v Moskvě 9. 5. 2010 (i když této účasti předcházely vnitropolitické spory v Kišiněvu) a značný, především symbolický význam měla samozřejmě také návštěva amerického viceprezidenta J. Bidena v Kišiněvu v březnu 2011.

Bývalý (M. Ghimpu) i současný (M. Lupu) úřadující prezident, premiér V. Filat i ministr zahraničí I. Leanca uskutečnili od září 2009 celou řadu bilaterálních i multilaterálních jednání s partnery.

Samozřejmě, jedním z hlavních cílů aktivní moldavské zahraniční politiky je získávat ze zahraničí co největší, co nejrychlejší a co nejvýhodnější pomoc moldavskému hospodářství, jak darů, tak i úvěrů, a to včetně přímé podpory státního rozpočtu nebo jeho jednotlivých kapitol. Zdá se, že v této oblasti je zatím moldavská vláda poměrně úspěšná, o čemž svědčí m. j. i výsledky loňské (2010) "donorské konference" v Bruselu - samozřejmě za předpokladu, že na konferenci deklarovaná pomoc bude realizována, a to v přislíbené výši.

Po mnohaměsíčním čekání (po odvolání dřívějších velvyslanců na podzim 2009) byli na jaře 2010 jmenováni noví MD bilaterální velvyslanci, což umožnilo další intenzifikaci spolupráce a jednání s představiteli hostitelských zemí na vyšší úrovni.

V Kišiněvu působí 19 rezidentních bilaterálních velvyslanectví a celá řada delegatur mezinárodních organizací.

3.1. Členství v mezinárodních organizacích a regionálních uskupeních

Moldavsko je členem OSN, Rady Evropy, OBSE, MMF, SB, WHO, WIPO, ILO, IOM, SNS, GUAM, SEI, Frankofonie, Dunajské komise, je účastníkem Paktu stability pro JVE, podílí se na Hospodářské spolupráci černomořských zemí, realizuje Individuální partnerský akční plán (IPAP) s NATO a usiluje o zásadní sbližení s EU, kde se po posledním rozšíření stala bezprostředně sousedící zemí. V rámci Dohody o partnerství a spolupráce (PCA), uzavřené mezi EU a Moldavskou republikou v r. 1998 na počáteční desetileté období byl realizován Akční plán spolupráce s EU na léta 2005–2008. Ve spolupráci v jeho duchu EU s MD pokračuje i po jeho formálním dovršení. Od května 2009 je partnerskou stranou programu "Východní partnerství". V širším kontextu rozvojové strategie OSN je naplňována rovněž Strategie hospodářského růstu a snižování chudoby, odvozená od Miléniových rozvojových cílů OSN. Od července 2001 je Moldavská republika plnoprávným členem WTO. V únoru 2004 ratifikovala Dohodu o volném obchodu s Ukrajinou.

Moldavsko v průběhu let 2008-2009 předsedalo celkem v pěti uskupeních či organizacích regionální spolupráce. Jedno z nejvýznamnějších bylo předsednictví v CEFTA a CEI. Se svými předsednickými funkcemi se v zásadě vypořádala se ctí. Poblém měla a kritiku si vyslechla v souvislosti s odmítnutím víz pro UN-kosovskou administrativu na zasedání Koordinační rady spolupráce v rámci SEECF.

Od 24. 2. 2011 je Moldavská republika předsednickou zemí GUAM.

3.2. Účast země na mnohostranných smlouvách a dohodách

Moldavsko je stranou v 586 mezinárodních smlouvách a dohodách. Z nich 238 se váže ke Společenství nezávislých států (SNS), 66 k OSN, 39 k Mezinárodní organizaci práce, atd. Seznamy platných mnohostranných i dvoustranných mezinárodních smluv jsou dostupné na internetových stránkách Ministerstva zahraničních věcí a evropské integrace Moldavské republiky: www.mfa.gov.md.

3.3. Přehled bilaterálních smluv s ČR (včetně data vstupu) – mimo smluv dle kap.7.1.

V květnu 2011 2010 byly v platnosti následující bilaterální smlouvy mezi ČR a MD:

- Konzulární úmluva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik podepsaná v Moskvě dne 27. dubna 1972; č. 143/1973 Sb.
- Smlouva mezi Československou socialistickou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních podepsaná v Moskvě dne 12. srpna 1982; č. 95/1983 Sb.
- Dohoda mezi vládou Československé socialistické republiky a vládou Svazu sovětských socialistických republik o spolupráci v oblasti cestovního ruchu podepsaná v Moskvě dne 8. června 1972; č.126/1973 Sb.
- Dohoda mezi vládou ČR a vládou Moldavské republiky o mezinárodní silniční dopravě, 26. 5. 1998, Kodaň ; č. 343/1999 Sb.
- Smlouva mezi ČR a Moldavskou republikou o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a z majetku, 12. 5. 1999, Praha; č. 88/2000 Sb.m.s.
- Protokol ke Smlouvě mezi ČR a Moldavskou republikou o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a z majetku z 12. 5. 1999, Praha; 14. 10. 2004, Praha ; č. 97/2005 Sb.m.s.
- Dohoda mezi ČR a Moldavskou republikou o podpoře a vzájemné ochraně investic, 12. 5. 1999, Praha; č.128/2000 Sb. m.s.; v současnosti probíhá renegociace dohody, ČR ji musí uvést do souladu s právem ES/EU.

- Dohoda mezi vládou ČR a vládou Moldavské republiky o spolupráci v boji proti organizovanému zločinu, nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami, terorismu a dalším druhům závažné trestné činnosti, 7. 8. 2003, Praha; č.116/2004 Sb.m.s.
- Dohoda mezi vládou ČR a vládou Moldavské republiky o předávání a přebírání osob na státních hranicích, 7. 8. 2003, Praha; č. 117/2004 Sb. m.s.
- Ujednání mezi MV ČR a Ministerstvem vnitřních věcí Moldavské republiky k provádění Dohody mezi vládou ČR a vládou Moldavské republiky o předávání a přebírání osob na státních hranicích, 7. 8. 2003, Praha; č.118/2004 Sb.m.s.
- Dohoda mezi vládou ČR a vládou Moldavské republiky o letecké dopravě, 24. 2. 2004, Kišinev; č. 16/2005 Sb.m.s.
- Memorandum o porozumění mezi ministerstvy zahraničních věcí ČR a Moldavské republiky; 14. 10. 2004, Praha
- Memorandum o porozumění mezi ministerstvy zahraničních věcí ČR a Moldavské republiky o rozvojové spolupráci, 19. 12. 2005, Kišinev; protože však toto memorandum nezakládá potřebné praktické dopady především v celní oblasti, pracují obě strany na mezinárodní dohodě.
- Dohoda mezi Ministerstvem obrany ČR a Ministerstvem obrany Moldavské republiky o spolupráci v oblasti obrany (podepsána 16. 5. 2011).

V roce 2010 bylo podepsáno 5 memorand o spolupráci mezi jednotlivými resorty ČR a Moldavska, a to mezi ministerstvy financí, obrany, zemědělství, životního prostředí a zdravotnictví.

3.3.1 Přehled bilaterálních styků nejvyšších ústavních činitelů obou zemí

Česko-moldavské styky se v prvních letech po vzniku ČR omezily na krátkou formální schůzku prezidentů při zasedání OBSE v Budapešti (1995) a několik přijetí moldavských představitelů (místopředsedy vlády, premiéra, ministra zahraničních věcí) v rámci jejich soukromých, zejména léčebných pobytů v ČR (např. prezident V. Voronin jezdí pravidelně do Karlových Varů). V posledních letech byla obnovena praxe bilaterálních jednání prezidentů obou zemí v rámci summitů střeoevropských prezidentů (na př. v květnu 2007 v Brně, naposledy pak v červnu 2009 v Novém Sadu)

Prvním oficiálním bilaterálním setkáním na vyšší úrovni bylo jednání moldavského místopředsedy vlády A. Muravského v Praze na jaře 1999. Za v té době významné kontakty lze označit dvě návštěvy na úrovni ministrů zahraničních věcí: návštěva J. Kavana v Kišinevě v září 2000 a návštěva A. Stratana v Praze v říjnu 2004. V únoru 2005 navštívil Moldavsko místopředseda vlády ČR M. Jahn. V ČR bilaterálně jednali moldavští ministři spravedlnosti (I.Paduraru/1998) a vnitra (G.Papuc/2003).

Moldavsko navštívily delegace Senátu a Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR V září r. 2000 to byla delegace senátního Výboru pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí vedená senátorem P. Smutným, v březnu 2003 pak sněmovní delegace, vedená místopředsedou V. Filipem (včetně početné skupiny podnikatelů). V září 2004 přicestovala do ČR předsedkyně Parlamentu Moldavské republiky E. Ostapciuková. Společná delegace výborů pro záležitosti EU Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR pobývala v Moldavsku v září 2005.

Při návštěvě ministra zahraničních věcí Cyrila Svobody byl dne 19. 12. 2005 otevřen zastupitelský úřad ČR v Kišinevě. Dne 14. července 2006 předal své pověřovací listiny prezidentovi Voroninovi. první rezidentní velvyslanec ČR v Moldavské republice ing. Petr Kypr. Dne 1. března 2007 předal pověřovací listiny prezidentovi Klausovi i velvyslanec Moldavské republiky v ČR Valerian Cristea. Oba velvyslanci už končili své mise. Současný mimořádný a zplnomocněný velvyslanec ČR v Moldavské republice ing. Jaromír Kvapil předal pověřovací listiny úřadujícímu prezidentovi M. Ghimpovi dne 29. 1. 2010; současný velvyslanec Moldavské republiky v Praze Stefan Gorda předal pověřovací listiny 27. 8. 2010.

Dobré vztahy obou zemí byly demonstrovány oficiálními setkáními představitelů i v poslední době. Ve dnech 20.4.- 21.4.2006 vykonal oficiální návštěvu ČR předseda vlády MD V. Tarlev. Ve dnech 26.- 28. června 2006 navštívil Moldavsko náměstek ministra zahraničních věcí ČR T. Pojar, 13. 9. 2006 se uskutečnilo oficiální setkání prezidenta republiky V. Klause s prezidentem Moldavské republiky V. Voroninem v Praze. Dne 4. 12. 2006 se v rámci jednání OBSE v Bruselu uskutečnilo setkání ministrů zahraničních věcí obou zemí A. Vondry a A. Stratana, 12. 12. 2006 se pak v rámci jednání Poradní skupiny donorů pro Moldavsko uskutečnila setkání náměstka ministra financí ČR T. Zítka s moldavskými představiteli v Bruselu.

President republiky V. Klaus se setkal s prezidentem MD V. Voroninem také dne 25.5.2007 při příležitosti setkání střeoevropských prezidentů v Brně. 24.11.2007 se uskutečnilo setkání ministra zahraničních věcí ČR K. Schwarzenberga s ministrem zahraničních věcí a evropské integrace RM A. Stratanem v Praze. A Stratan se s iniciativy ČR, předsedající skupině V4, zúčastnil zasedání ministrů zahraničních věcí této skupiny, věnovaného otázkám spolupráce RM s EU. V r. 2008 (3. 9.) navštívila ČR předsedkyně vlády MD Z. Greceanii, Moldavsko pak delegace vedená místopředsdou Poslanecké sněmovny parlamentu V. Filipem (15.-7. 4. 2008) a delegace Výboru Poslanecké sněmovny pro lidská práva, vedená její předsedkyní Z. Rujbrovou (9.-12.11.2008). Ve dnech 18.-20.6.2008 navštívil MD 1. náměstek ministra životního prostředí J. Dusík.

CZ PRES iniciovalo v r. 2009 účast předsedkyně vlády MD na jednání ministrů EU pro rozvojovou spolupráci v Praze - byla zastoupena ministryní financí MD Durllesteanu. Dne 22.4.2009, ve dnech nejhlubší povolební krize, navštívil MD předseda vlády M. Topolánek spolu s představiteli Komise a Rady EU. 7. 5. 2009 se summitu Východního partnerství v Praze zúčastnil moldavský ministr zahraničních věcí A. Stratan. Připravená návštěva ministra financí ČR Eduarda Janoty na počátku září 2009 byla vzhledem k tehdy nevyjasněné situaci ve vládě MD po opakovaných volbách odložena.

Ve dnech 12.-13.5.2008 se uskutečnilo v Praze první zasedání Smíšené komise pro hospodářskou, průmyslovou a vědeckotechnickou spolupráci, kterému spolupředsdali náměstek ministra průmyslu a obchodu ČR M. Hovorka a náměstek ministra ekonomiky a obchodu Moldavska T. Copac. Další zasedání bylo několikrát odkládáno a uskutečnilo se v Kišiněvu teprve 2.-3.2.2011 pod předsednictvím náměstka Ministerstva průmyslu a obchodu ČR M. Hovorky a moldavského náměstka ministra ekonomiky Calmyca. Českou delegaci doprovázela podnikatelská mise. Kišiněvské jednání smíšené komise vedlo k určitému oživení spolupráce v této oblasti, které vedlo m. j. k vytvoření a zahájení práce pracovní skupiny pro oblast dopravy - příslušné dokumenty byly podepsány v Praze během návštěvy MD náměstka ministra dopravy a dopravní infrastruktury.

Po nástupu moldavských proevropsky orientovaných vlád v září 2009 a prosinci 2010 docházelo k intenzifikaci bilaterálních setkání. Uskutečnily se m. j. 2 bilaterální jednání na úrovni místopředsdů vlád a ministrů zahraničních věcí. Ve dnech 30. 9. 2010 - 2. 10. 2010 navštívil Moldavsko místopředsda vlády a ministra zahraničních věcí ČR K. Schwarzenberg, který se během návštěvy zúčastnil multilaterální akce, jednání tzv. Skupiny přátel Moldavska, kde bylo přítomno 11 ministrů zahraničních věcí členských států EU, realizoval bilaterální jednání s moldavským partnerem, v jehož závěru podepsal "kulturní dohodu" a memorandum a spolupráci MZV a navštívil 4 rozvojové projekty v terénu. Ve dnech 16. - 17. 5. 2011 se pak uskutečnila pracovní návštěva místopředsdy vlády a ministra zahraničních věcí a evropské integrace Moldavské republiky I. Leanky v ČR, během níž Leanca podepsal s ministrem obrany ČR A. Vondrou Dohodu mezi Ministerstvem obrany ČR a Ministerstvem obrany Moldavské republiky o spolupráci v oblasti obrany.

Ke krátkým bilaterálním jednáním ministrů zahraničí i setkáním s premiérem Moldavské republiky došlo v letech 2009-2011 několikrát, a to na okraj multilaterálních akcí, např. 13. 11. 2009 se ministři J. Kohout a I. Leanca bilaterálně sešli v Bukurešti (zasedání SEI, zúčastnil se rovněž premiér V. Filat) a 2. 3. 2010 v Budapešti (zasedání V4+), 13. 12. 2010 se v Bruselu setkali ministři K. Schwarzenberg a I. Leanca (na okraj ministerského zasedání Východního partnerství). K. Schwarzenberg krátce jednal také s premiérem V. Filatem místopředsdou MD vlády pro integraci E. Carpovem a místopředsdou vlády a ministrem zahraničních věcí I. Leankou 11. 2. 2011 v Bruselu (na okraj jednání EPP) .

Ve dnech 3. - 5. března 2010 navštívila Moldavsko náměstkyně ministra životního prostředí ČR V. Hunt Šafránková. V květnu (25.-26.) 2010 uskutečnil návštěvu Moldavska ministr zemědělství ČR J. Šebesta. V lednu 2011 navštívil Kišiněv náměstek ministra vnitra ČR (multilaterální akce v rámci Východního partnerství)

Pravidelně Moldavsko navštěvuje (m. j. koncem roku 2009 a na jaře roku 2010) ředitel České rozvojové agentury M. Pastvinský za účelem kontroly realizovaných a identifikace nových projektů zahraniční rozvojové spolupráce.

4. Ekonomická charakteristika země

Důležité metodické poznámky

Při ekonomických úvahách o Moldavsku se nelze opírat jen o statistické údaje. Nejde jen o rozdílné metodiky pořizování statistických dat, ale o celou řadu dalších faktorů: údaje deformuje například vysoký podíl neevidované šedé ekonomiky (podle oficiálních odhadů činí její podíl na HDP v posledních letech 18-20%, ale realita bude patrně výrazně vyšší), nezdaněné zemědělství - produkty prodávané podél silnic a na trzích, vysoká korupce se samozřejmě nevyhýbá ani fiskálu a clu a tudíž i jejich evidencím, nedostatečná a stále se měnící legislativa a její obecná nízká znalost - nedostatečné právní povědomí, nízká kvalita úředníků, a současná nedostatečnost i přebujelost administrativy. Přes reformní úsilí koaličních vlád od nástupu k moci v září 2009 určitá, dokonce značná, deformace cen státem nadále přetrvává (např. pokud se jedná o cenu chleba).

Řada standardních tržních mechanismů nadále nefunguje. Řada příjmových údajů je nepřesných, protože do určité míry stále přežívá socialistické přerozdělování a do určité míry dirigismus ve tvorbě důležitých cen jakož i nepřehledná přímá i nepřímá subsidiarizace. Politický dirigismus, udržovaný a rozvíjený během osmileté vlády komunistů, dlouhodobě poškodil rozvoj tržního prostředí a škodil průmyslu i hospodářství jako celku.

Nejasný je např. i tak základní údaj, jakým je počet obyvatel Moldavska: v důvěryhodných pramenech lze nalézt obvykle údaje oscilující od 3,2 do 4,5 miliónu. Nižší číslo patrně částečně zohledňuje fakt, že velká část praceschopného obyvatelstva pobývá a pracuje v zahraničí (400 tisíc, v sezóně údajně až milion).

Separatistická oblast pod názvem „Podněsterská Moldavská Republika“ funguje s ruskou podporou od začátku 90. let samostatně a hlavně obchodně a fiskálně pro moldavskou vládu nekontrolovatelně. Tím se dostáváme k zásadní nepřesnosti, kterou do statistik a celého pohledu na ekonomiku Moldavska vnáší TN. Alespoň částečný pořádek do toku zboží vnesla asistenční mise EU na hranicích Moldavska (vč. TN) s Ukrajinou - EUBAM - ustavená v r. 2006 a dále registrace firem z Podněstří vyvážejících do EU v Kišiněvu, zavedená v souvislosti s fungováním EUBAM v roce 2006 a zpřísněná v souvislosti s poskytnutím Moldavsku režimu obchodních preferencí s EU v dubnu 2008.

Podněstří má sice jen cca 537 tisíc obyvatel (údaj nezohledňuje nepřesnost, danou vysokou krátkodobou migrací; trvá i významný několikaprocentní roční pokles počtu obyvatel v důsledku dlouhodobé migrace), ale zahrnutí či nezahrnutí TN do statistik pak může mít zásadní význam - například asi 80 % produkce elektrické energie celého Moldavska je v TN, podobně další "klasický" průmysl vč. těžkého byl koncentrován především tam, zbytek území měl a má převážně charakter zemědělský se zpracovatelským průmyslem. Skutečnost, že v Podněstří je soustředěno víc průmyslu také přispěla k tomu, že tato oblast byla postižena ekonomickou krizí více než ostatní části Moldavska.

Nejenom absence údajů o TN, ale také jejich zahrnování do statistik je problémem - je otázkou, do jaké míry lze věřit výkaznictví TN, kde ekonomika je pod zásadním vlivem státu s minimální demokratickou kontrolou a bez respektu ke světovým hospodářským standardům, a kde údaje o produkci mohou být z politických či soukromých ziskových důvodů nadsazovány nebo naopak minimalizovány. Mluvíme o případech, kdy zboží bylo nelegálně vyváženo nebo pokud TN „sloužilo“ jako původce zboží, ač de facto zboží bylo vyrobeno jinde a v TN bylo jen díky místnímu režimu předeklarováno. V TN existovala téměř dvacítko firem (v současné době méně) na výrobu „speciálu“, jejichž produkce je pro TN zásadně významná - je ale mimořádně nepravděpodobné, že by režim v TN informoval o jejich produkci (vždyť ani mise OBSE není vpuštěna na kontrolu obrovských skladů munice v TN).

Mezinárodní finanční instituce ve svých dokumentech k Moldavsku obvykle pouze uvádějí, že "nezahrnují údaje o TN".

Politickým i statistickým problémem Moldavska je vykazování původu zboží - po vzniku mise EUBAM byly podněsterské podniky, mající v úmyslu legálně vyvážet do standardních zemí, přinuceny registrovat se i v Kišiněvu (do SNS je bezcelní vývoz výrazně jednodušší). Certifikát o původu zboží vydávala zpočátku hospodářská komora v Kišiněvu, od 1.1.2008 se tato operace s cílem eliminace korupčních vlivů přesunula z HK na celní orgány MD; pro skutečně nezpochybnitelné potvrzení původu by však musely mít orgány MD standardní kontrolní přístup do podniků v TN - ten ale nemají. Vývoz podněsterských podniků

zaregistrovaných v Kišiněvu sice údajně není zachycen ve vývozních statistikách a konto Moldavska, ale objeví se ve statistikách dovozu zemí určených jako moldavský a tím ovlivňuje celkové charakteristiky.

Značnou chybou jsou zatíženy i údaje o (ne)zaměstnanosti. Statistika např. uváděla v I. čtvrtletí 2010 102,1 tis. nezaměstnaných (oproti 90,9 tis. ve stejném období roku 2009 a 67,4 tis. v prvním čtvrtletí 2008), z nichž jen část dostává podporu. Značná část venkovského obyvatelstva je prakticky také nezaměstnaná a přežívá jen díky vlastní produkci (na osobu připadá v průměru 1,7 ha; asi 40 % půdy není obděláváno, protože nízká efektivita zdejší produkce nestačí zaplatit práci a náklady, eventuálně vlastníci půdy jsou na práci v zahraničí). Tito lidé nejsou zahrnuti ve statistikách zaměstnanosti.

Situaci v moldavském zemědělství by měly upřesnit výsledky zemědělského censu, který proběhl (poprvé v Moldavsku) mezi 15. 4. a 15. 5. 2011 a byl financován donory. Výsledky by měly být postupně zveřejňovány během roku 2011.

V kontextu těchto poznámek je třeba se dívat na disponibilní údaje o MD ekonomice; přesto však mají vyšší vypovídací hodnotu, než tomu bylo počátkem 90. let.

4.1. Zhodnocení hospodářského vývoje za minulý rok, předpověď dalšího vývoje

Z pohledu dynamiky HDP vykazovala země poté, co se více méně zotavila z dopadů souvisejících s finanční krizí RF v letech 1997-98 poměrně solidní růst kolem 7 % ročně. Ten prakticky začal v r. 2001 (6,1%) a byl tažen především soukromým sektorem, který představoval téměř 75 % HDP. Ekonomický šok, způsobený ztrátou ruského trhu vína v r. 2006 a katastrofální sucho v r. 2007 však stlačily dynamiku HDP na 4,8% v r. 2006 a 3% v r. 2007. V roce 2008, který byl již v posledních měsících pod vlivem začínající světové krize, byl nejprve (předvolebně) vykázan růst HDP 7,2 %, později upraven na 5,4%. Z politických důvodů skrývané dopady globální světové krize a nepřijímání žádných protikrizových opatření po celých 7 měsících roku 2009 se odrazily v nebyvalém smrštění moldavské ekonomiky. HDP v roce 2009 výrazně klesl, průmyslová výroba byla na 75,5% a zemědělství na 89,8 % ve srovnání s předcházejícím rokem, doprava dokonce jen na pouhých 40 %. O tom, že se v moldavské ekonomice rodil skutečně dlouhodobý problém svědčily i mimořádně nízké hodnoty investičních aktivit. Investice do základního kapitálu se smrštily na 57,7 %, přímé zahraniční investice na 33,9 %, portfoliové a "jiné" investice představovaly odliv ve výši 164 % oproti roku 2008. Během prvního pololetí 2009 se objevovala ještě varovnější čísla, kterým ale nebyla věnována pozornost. Největší snížení dovozu v roce 2009 se týkalo UA (-49,7%), RO (-54,1 %), RF (-48,7%), DE (-37%), USA (-60,4%), JAP (-70,2). Dovoz z CZ klesl o 36,7% zatímco vývoz do CZ se udržoval na 96,4%. Jinými slovy, světová ekonomická krize se v Moldavsku v plné síle projevil se zpožděním teprve v roce 2009.

Opatrnost investorů souvisí do určité míry s nestabilní politickou situací v zemi a nejasností ohledně dalšího politického vývoje.

Podle statistických údajů za rok 2010 došlo k hospodářskému oživení a růst HDP, který dosáhl 6,9% byl vyšší, než se očekávalo a prognózovalo. Vyšší byly i příjmy státního (17,2 mld. MDL oproti plánovaným 16,6 mld.). Je však třeba brát v úvahu velmi nízký "startovní práh", oproti předcházejícím letům ještě snížený nepříznivým vývojem v roce 2009. Pro rok 2011 se předpokládá oproti letům před příchodem krize do Moldavska mírnější ekonomický růst. a to ve výši 4,5% (m. j. prognóza IMF) a prognózy pro rok 2012 se pohybují kolem 4,7%. Specifikou Moldavské republiky je skutečnost, že remitendy se rovnají přibližně 30% HDP.

Inflaci se počátkem tohoto tisíciletí dařilo držet velmi nízkou (5,2 % v r. 2002), ale často to bylo díky opatřením "shora", např. pevně stanoveným kursem měny. V posledních letech se ale inflace díky všem typům přílivu peněz do ekonomiky (nejen vlivem remitend) vymykala makroekonomické kontrole. I přes masivní sterilizační aktivitu NMB byla inflace (CPI) znovu dvouciferná (2003 -11,6%, 2004 - 12,4%, 2005 - 11,9, 2006 - 12,7%, 2007- 12,3%). V roce 2008 měla inflace v různých obdobích roku, především v prvním pololetí, nakročeno k výraznému růstu (14-16%), ale konečných 12,7 % zůstalo v trendu předchozích let. Za tímto průměrem je však skryta drastická situace penzistů. I tak nízké důchody, dosahující životního minima jen ze 60 - 80 %, jsou indexovány se 6ti měsíčním zpožděním. Prudká změna nastala v r. 2009, kdy se inflace výrazně snížila a např. poměr říjen 2009 k říjnu 2008 ukazoval dokonce na deflaci 98,4% (znovu jsme nuceni se odvolat na věrohodnost čísel). V roce 2010 byl opět zaznamenán mírný růst inflace, avšak v nižším poměru než v předcházejících letech (ve srovnání leden

2011/leden 2010 činila inflace 6,7%). V roce 2011 se ještě očekává poměrně vysoká inflace - podle mezinárodních institucí kolem 7,4% (předpověď IMF je 7,5%), podle Moldavské národní banky (NBM) byla inflace původně odhadována na 8,1% a počátkem května banka odhad zvýšila na 8,4%. V roce 2012 by se podle prognóz měla inflace snížit na přibližně 6% (cílem vlády je nepřekročit 5%; realnost tohoto záměru však experti zpochybňují). Národní banka zvýšila v květnu 2011 odhad úrovně inflace pro rok 2012 z původních 4,5% na 5,7%.

Přítom na straně spotřeby vlády fungovala až do volebního roku 2009 silná rozpočtová omezení. V roce 2004 byl vykázán přebytek, v dalších letech byl rozpočet schvalován mírně deficitní (v r. 2007 - 2% HDP a realizován na úrovni deficitu 0,25% HDP). V předvolebním 2008 roce překročil deficit rozpočtu 2%. Přísná fiskální politika a přitom značný růst inflace indikoval, že se dělo něco mimo dosah nástrojů vlády a Národní banky; vnější zadluženost byla až do nástupu světové finanční krize pod kontrolou i díky podpoře mezinárodních finančních institucí a jejich vlivu na věřitele Pařížského klubu, kteří akceptovali moldavské návrhy na restrukturalizaci dluhové služby (v r. 2007 činil ukazatel 'Vnější dluh/HDP' - 57,4% - v této položce by MD tedy "splnila" i jedno maastrichtské kritérium). Bohužel, řadu měsíců trvající politická krize a maskování skutečného vývoje doprovázeného sociální štedrostí minulého režimu na dluh uvedlo stav rozpočtu v r. 2009 do kritického stavu, kdy vzhledem k příjmovému výpadku z titulu smrštění ekonomického výkonu země, předčasnému ukončení programu IMF vzhledem k neplnění reformních závazků vlády Z. Greceanii, atd., se vytvořil rozpočtový a finanční platební deficit, který dokonce přechodně hrozil vnější platební neschopností státu i zastavením výplat penzí, stipendií i platů pracovníkům "rozpočtových" sektorů. Tento problém není řešitelný bez vnějších finančních zdrojů. "Program stabilizace a ekonomického zotavení Moldavské republiky na léta 2009 - 2011" představený vládou V. Filata a připravený v součinnosti s donorskou skupinou (IMF, WB, EC, atd.) předpokládal, vedle identifikace vlastních finančních zdrojů, které by zvýšily příjmy veřejných financí, především jednání s rozvojovými partnery o novém impulsu reformám, podpořených vnějšími zdroji. Mimořádný důraz přitom vláda při jednání s partnery kladla na přímou podporu státního rozpočtu, případně jeho jednotlivých kapitol, což se setkává s kladnou odezvou ze strany některých donorů mezinárodních i národních donorů.

Jak pro růst HDP, tak i pro vývoj inflace jsou důležité m. j. takové faktory, jako přechod na "evropské" ceny zemního plynu dodávaného z Ruska počátkem roku 2011, vývoj světových cen ropy a ve vnitrostátním rámci m. j. zvýšení regulovaných cen služeb (např. dodávky energií) a nárůst cen potravin. Do cen nejen potravin se se zpožděním promítne také zvyšování cen pohonných hmot, ke kterému došlo za prvních 5 měsíců roku 2011 již 4x.

Neutěšeným zůstává vývoj obchodní bilance, která je v případě Moldavské republiky dlouhodobě záporná a vývoz pokrývá dovoz obvykle v hranicích 30-40%, případně méně. V r. 2005 dosáhl deficit cca 1,2 mld. USD, 2006 - 1,64 mld. USD, 2007 - 2,238 mld. USD, 2008 - 3,302. V roce 2009 se deficit snížil, což však bylo způsobeno poměrně značným zmenšením obchodního obrátu země, a dosáhl úrovně 1,99 mld. USD. Přes výraznější ekonomický růst v roce 2010 než byl původně očekáván a pokračující růst vývozu i dovozu stále nebylo dosaženo hodnot z roku 2008. V roce 2010 se podle statistiky vývoz zvýšil celkově o 23% (na 1,63 mld. USD) a dovoz o více než 16% (na 3,81 mld. USD). Za období leden-únor 2011 se v meziročním srovnání zvýšil MD export o 56% a dovoz o 42%. Obchodní bilance se promítá do mimořádného deficitu na běžném účtu platební bilance, který nestačí kompenzovat ani mimořádný příliv remitend (čisté remitendy dosáhly v roce 2010 výše 619 mil. USD, což znamená podkles cca o 1% oproti předcházejícímu roku). IMF odhaduje, že až do r. 2012 se bude deficit držet na minus 11% HDP).

Zatím je předčasné hodnotit k jakému, strukturálně vyváženému, modelu se ekonomika transformuje a jak rychle; každopádně nemůže být životaschopný model státu, jehož nejvýnosnějším vývozním artiklem jsou vlastní lidé jako gastarbeitři.

Konkurenceschopnost (dá-li se o ní ze strukturálních a jiných důvodů hovořit) byla podporována velmi nízkou průměrnou mzdou, avšak předvolebně populistická opatření bývalé vlády, jako nárůst platů a paralelní zpevňování MDL tento polštář vyčerpalo (před dubnovými volbami v roce 2009). V r. 2007 byl růst platů poháněn zvyšováním platů ve státním sektoru a průměrný plat stoupl o 21,5% na 2063 MDL, v r. 2008 to bylo 2529,- MDL, v roce 2009 pak 2748,- MDL a v roce 2010 je uváděn průměrný plat 2.970,- MDL (t.j. cca 175,- EUR). Nově se objevil problém s dopadem na konkurenceschopnost a který může mít zásadní vliv na další vnitřní rozvoj i na zahraniční investice, může být vyčerpání lidských zdrojů, omezující již nyní do určité míry absorpční/rozvojové kapacity ekonomiky.

HDP na hlavu v roce 2009 činil 2.839 USD a podle mezinárodních statistik je moldavský HDP na hlavu nejnižší v Evropě (131. místo na světě). To je také jedním z důvodů, proč je této zemi věnována

značná pozornost ze strany evropských, amerických i mezinárodních rozvojových donorů (včetně České republiky, pro níž je Moldavsko jednou z 5 prioritních zemí v rámci zahraniční rozvojové spolupráce). Takto křehká ekonomika, usilující o zvrácení rozvojových trendů, byla v roce 2006 vystavena značnému ekonomickému šoku v podobě zákazu dovozu moldavských vín do RF (export vína představuje více než 50 % celkového moldavského exportu; do RF se ho vyváželo 80 %). Zákaz dovozu trval několik let. I po obnovení ruského dovozu moldavských vín (na přelomu let 2009/2010) a vstřícných gestech např. ve formě deklarace o zvýšení počtu celních skladů a jejich rovnoměrnějšímu rozmístění v několika oblastech Ruska (dosud v RU fungoval jen jeden, přes který muselo projít všechno dovážené moldavské víno, což neúměrně zdržovalo a prodražovalo dopravu) však periodicky k pozastavování ruského importu, eventuelně vrácení značných objemů do MD, vždy s odůvodněním, že se jedná o rozhodnutí hlavního hygienika a hygienickou závadnost, nedodržení kvality, fyto-sanitárních předpisů apod. Obvykle však podobné rozhodnutí přichází zcela náhodou krátce po v Moskvě nemile viděných moldavských politických gestech či akcích. Dalším šokem ve stejné době bylo zdvojnásobení ceny z Ruska dodávaného zemního plynu ze 69 USD/1000m³ v r. 2005 na 120 USD/1000m³ v r. 2006 a dalším růstem až k dosažení evropských cen počátkem roku 2011.

Na složitou situaci v roce 2006 reagovala donorská komunita na jednání Konzultační skupiny pro Moldavsko dne 12. 12. 2006 v Bruselu příslibem dodatečných rozvojových prostředků ve výši 1,2 mld. € v průběhu let 2007–2009. Donorská komunita svou reakcí rovněž nechtěla připustit zdevastování dosavadních výsledků naplňování Akčního plánu EU - MD a cílů dalších strategických reformních dokumentů. Nicméně tyto prostředky byly přislíbeny (committed) s určitou kondicionalitou a v tranších uvolňovaných podle její naplňování. K počátku r. 2009 nebylo z tohoto důvodu cca 40 % těchto prostředků pro moldavskou stranu uvolněno. Část těchto zdrojů by měla vstoupit do moldavské ekonomiky v podobě tzv. makrofinancování, tj. přímo do příjmové části státního rozpočtu, bylo počítáno s jejím upřesňováním podle faktického makroekonomického vývoje (vývoz vína do RF však nedosáhne předchozí úrovně a navíc se v souvislosti s ruskými opatřeními proti migraci snižuje počet Moldavanů pracujících v Rusku a tudíž i remitendy). 24. 3. 2010 se v Bruselu uskutečnila další "donorská konference" pro Moldavsko, na níž byla této zemi deklarována pomoc ve výši cca 2 mld. EUR, z toho přibližně polovina ve formě donorských darů a polovina ve formě úvěrů. Zkušenosti (nejen Moldavska) z minulosti však svědčí o tom, že reálná pomoc prakticky nikdy nedosáhne výše té původně deklarované.

Po komplikacích s vývozem vín do Ruska zahájila moldavská republika silnou ofenzivu při hledání nových odbytišť pro svou vinárenskou produkci. Toto úsilí směřuje především do Evropy - tam je ovšem konkurence neobvykle silná a MD strana si začala de facto až nyní pozici svého vína v mezinárodním měřítku uvědomovat. Další cílovou zemí je např. Čína, kde zatím spotřeba vína nepatří k tamním zvyklostem, ale rychlým tempem roste. Vývoz vína do ČLR se za poslední rok zdesetinásobil, ovšem je třeba brát v úvahu, že dřívější vývoz byl naprosto minimální, takže ani desetinásobek neznamená žádná impozantní čísla. Zdá se však, že čínský trh je pro zdejší vývozce perspektivní, tím spíše, že ČLR projevuje intenzivní zájem o posílení své ekonomické přítomnosti v MD. Největším dovozcem moldavských vín mezi zeměmi EU je již několik let Polsko a ČR se nachází na 2.-3. místě (před nebo za Litvou).

Přesto, že reforma ekonomiky MD se měla pohybovat v koridoru daném řadou kritérií mezinárodních programů (IMF, WB) a Akčním plánem spolupráce EU - MD, v letech 2008 a 2009 se projevily předvolební populistické pokusy tehdy vládnoucí komunistické strany, jejíž pozice oslabovala, ve fiskální politice. Vzhledem k tomu, že v letech 2009-2010 se v Moldavsku konaly 3x parlamentní volby a 1x ústavní referendum a další volby, tentokrát lokální, proběhnou 5. 6. 2011, ani proevropsky a proreformně laděné vlády si z politických důvodů nemohly dovolit provádět reformy s takovou důsledností a rasancí, jak by bylo třeba, protože zejména ty reformy, které mají určitý sociální dopad (ať již vládou kompenzovaný či ne) jsou ve zdejších podmínkách velmi citlivou záležitostí, samozřejmě využitelnou/zneužitelnou opozicí a mohoucí značně ovlivnit volební výsledky (jedná se např. o ceny energií pro domácnosti, ceny jízdenek městské dopravy, ceny pečiva apod.).

Světová hospodářská krize a její dopady, stejně jako situace ve světě ovlivňující např. ceny ropy, však mohou změnit veškeré předpovědi. Lze očekávat, že se v nejbližších několika letech poněkud sníží i remitendy vzhledem k návratu určitého množství imigrantů do země a omezení řady zemí týkající se legální práce cizinců. Korekce do této úvahy vnesou také důsledky dopadů finanční a hospodářské krize v cílových zemích moldavských migrantů (EU a RF).

4.2. Základní makroekonomické ukazatele za posledních 5 let (HDP/obyv., vývoj objemu HDP, podíl odvětví na tvorbě HDP, míra inflace, míra nezaměstnanosti)

Makroekonomický rámec Moldavské republiky 2006 – 2010 a vývoj v 1. pololetí 2011

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 - předpoklad
HDP v mil. MDL	44 754	53 430	62 922	60430	71849	80700
HDP V mil. USD	3 408,3	4 401,2	6054,8	5439,4	5808,7	6500,1
Reálný růst HDP v %	4,8	3,0	7,8	- 6,0	6,9	4,5
HDP na obyvatele/ USD	2563	2724	3009	2859	3078	3090
Růst průmysl. produkce v %	7,0	-4,8	-1,3	-22,2	7,0	5,5
Růst zemědělské. produkce v %	1,0	-4,6	-23,1	-9,9	7,9	3,3
Míra inflace v %	11,9	12,7	12,3	0,5	8,0	7,4
Nezaměstnanost	7,6	5,1	4,0	6,4	7,5	7,7
Kurs MDL/ USD	13,13	12,14	10,39	11,11	12,37	12,42
Úrok. sazba MNB, % Leu (interbanks loans)	12,50	14,50	16,00		9,00	
Úrok.sazba bank, % Leu, depozita	12,99	11,93	15,13		2,13	
Úrok.sazba bank, % Leu, půjčky	18,1	18,8	21,1	20,5	16,4	15,0
Zahraniční dluh / úvěry a vnější závazky, garant. státem, v mil. USD	1397,6	1706,2	2219,9			
Deficit/ přebytek st. rozp. v % HDP	1,5	-0,3	-0,25		-11,0	
Deficit běžného účtu v USD	-226,44	-386,91	-694,68			
Obch. bilance v mil. USD	-1201,0	-1641,6	-2348,1	-3301,6	-1386,4	

Průměrná mzda (MDL);	1345	1697	2063	2529	2686
----------------------	------	------	------	------	------

Zdroj: Statistický úřad Moldavské republiky, Moldavská národní banka, odhady IMF

Jednotlivá odvětví ekonomiky se v roce 2010 podílela na struktuře hrubé přidané hodnoty následovně: zemědělství - 16,3%, průmysl - 20,1%, služby - 53,6%. V této souvislosti je třeba poznamenat, že podíl služeb v rámci DPH v se posledních letech každoročně zvyšuje.

V zemi není dokončena ekonomická reforma, v podstatě nevýrazný je zájem zahraničních investorů o investování (vinou nejistého investičního a podnikatelského prostředí). I přes značnou zahraniční rozvojovou pomoc (která do určité míry kompenzovala výpadky na straně příjmů státního rozpočtu), se tempo růstu ekonomiky MD dále zpomalilo. Přírůstek HDP, který se mezi léty 2001 - 2005 pohyboval kolem 7 % , se v r. 2006 snížil na 4,8 % a v r. 2007 dokonce na 3,0 % a v roce 2009 byl zaznamenán propad. Moldavsko i nadále patří mezi země s velmi nízkým HDP na jednoho obyvatele (nejnižší v Evropě).

Nedostatečná ekonomická výkonnost, kdy průmyslová a zemědělská výroba již několik let klesá, je makroekonomicky zastřena značným přítokem prostředků od Moldavanů pracujících v zahraničí. Příliv remitend a další faktory sociálně politického charakteru (např. uvolňování prostředků na populistické akce) v rozporu se stavem reálné ekonomiky ovlivňují směnný kursu moldavského Leu (MDL) i inflační trendy. Míra chudoby je značná a na její zmírnění je nasměrována řada domácích i mezinárodních programů. Aby se v Moldavsku mohlo jednat o udržitelný rozvoj, musí se hlavním zdrojem snižování chudoby stát výkon vlastní ekonomiky (podporovaný do ekonomiky vstupujícími financemi ze zahraniční činnosti moldavských občanů).

Po období stabilizace kursu moldavské měny v letech 2000 – 2005 došlo hlavně v r. 2008 pod vlivem výše uvedených faktorů k jeho zpevnování, ovšem nikoliv v díky dobrému výkonu ekonomiky v zahraničním obchodu. Tomu by více vyhovoval slabší Leu, který by v ekonomice působil proexportně, neboť země vykazuje obrovský deficit zahraničního obchodu.

Moldavsko je ve svém hospodářském rozvoji limitováno malou velikostí trhu, nízkým kapitálovým potenciálem, částečně i lidskými zdroji. Je citlivé na vazby s RF a jen postupně diverzifikuje své obchodní vztahy (RF, RO, a UA zůstávají hlavními obchodními partnery). Deficit obchodní bilance se v posledních letech prohloubil se všemi obchodními partnery, kromě Kazachstánu. Příčinou rychle rostoucího deficitu je především vnitřní spotřeba opírající se o příjmy v zahraničí pracujících Moldavanů.

Moldavsko je od roku 2001 členem Světové obchodní organizace (WTO). V současné době není stranou žádného obchodního sporu, který by byl v rámci WTO registrován.

Netransparentní podnikatelské prostředí byt nominálně v legislativě již silně harmonizované s EU, rozbujelá korupce a stále přežívající úzké sepětí ekonomiky s politikou patří mezi další otázky vyžadující pozornost. Privatizace probíhá pomalu a často netransparentně. K malé investiční přitažlivosti Moldavska z pohledu potenciálních zájemců přispívá samozřejmě prodlužující se politická a ústavní krize, jakož i nadále nevyřešený podněsterský problém.

Největší komparativní výhodou moldavské ekonomiky je stále relativně levná, vcelku ochotná a vzdělaná pracovní síla. Emigrací za prací především těch schopnějších je však vážně narušena kvalifikační struktura na trhu práce a začíná být nedostatek pracovníků, zejména kvalifikovaných. Pro podnikání v zemědělství existují příznivé klimatické a půdní (černozem) podmínky, přesto země nemá zajištěnou potravinovou bezpečnost. Rizikem se stávají klimatické změny, jímž je přičítáno i katastrofální sucho v r. 2007 i záplavy z r. 2008 (ČR v obou případech poskytla humanitární pomoc jako jedna z prvních zemí.)

Moldavský průmysl se nadále setkává s vážnými problémy v oblasti konkurenceschopnosti, jakosti a marketingu.

Bližší informace jak o makroekonomickém rámci moldavské ekonomiky a o vývoji v jednotlivých sektorech jsou k dispozici na oficiálním webu Národního statistického úřadu (Institutul national de statistică), převážně v rumunštině nebo ruštině (s anotacemi v angličtině) www.statistica.md

4.2.1 Hodnocení MMF, SB a dalších subjektů, rating

Moldavsko je členem MMF a SB. Podléhá tedy mnohostrannému dohledu, který tyto organizace v souladu se svými kompetencemi u svých členů vykonávají (konsultační mise). Moldavská měna (Leu, MDL) je směnitelná podle článku VIII Stanov MMF, pouze pro operace na běžném účtu platební bilance (hlavně pro exportní a importní operace). Nemá status měny plně směnitelné, tedy i pro operace na kapitálovém účtu, a proto země, aby svým investorům garantovaly devizové transfery zisků, uzavírají s Moldavskem dohody o ochraně investic, jejichž nedílnou součástí jsou ustanovení o transferech. Výhled na dosažení plně směnitelnosti je podmíněn stabilním dostatečným přísunem zahraničních měn z titulu jak přítoku investic, ale hlavně ze svého mezinárodního obchodu. Bohužel, Moldavsko zaznamenává v poslední době až krizový deficit obchodní bilance.

V roce 2002 přestalo Moldavsko čerpat úvěry Mezinárodního měnového fondu a Světové banky pro neschopnost dostát dříve přijatým reformním závazkům včetně obsluhy svého dluhu. Spolupráce s finančními institucemi pokračovala na bázi jednotlivých, zejména rozvojových a humanitárních projektů až do roku 2006, kdy bylo zahájeno tříleté aranžmá IMF v rámci podpory růstu a odstranění chudoby (5.5.2006). Tato facilitata předpokládala, že během 3 let bude cílově pro Moldavsko uvolněno 167 mil. USD. K září 2007 již bylo, na základě hodnocení postupových kritérií v rámci programu, uvolněno 106 mil. USD. V březnu 2008 bylo pro MD na základě Třetího hodnocení programu uvolněno dalších 18,6 mil. USD, takže z této facility MD již vyčerpalo 124,7 mil. USD. Mezi podmínkami půjčky bylo např. dodržení fiskálního deficitu na úrovni 0,5 % HDP apod., zlepšení podnikatelského prostředí, podpora soukromého sektoru, administrativní reforma a snížení role státu v ekonomice. Během prvního hodnocení v rámci Tříletého programu v listopadu 2006, musel Fond reagovat i na nový ekonomický vývoj (embargo na odběr vína, zdražení plynu). Nad nesplněnými postupovými kritérii bylo tehdy přimhouřeno oko Rady MMF a SB, a bylo rozhodnuto o nevelké dodatečné pomoci chudým domácnostem v souvislosti se zvýšením cen plynu (bohužel, dotace cen plynu, který používá především městské obyvatelstvo a městské teplárny dále systémově znevýhodnily vesnice, kde je plyn méně rozšířen). Bohužel, hodnocení programu z prvního pololetí 2009 (únor/březen) ukázalo značný předvolební odklon od realizace reformem a politickou alokací prostředků, od které vláda Z. Greceanii neustupovala. Mise IMF opustila zemi s tím, že se k jednáním s novou vládou vrátí po volbách (první volby se konaly 5.4.2009; mise pokračovala až po opakovaných volbách 29. 7. 2009). Vláda V. Filata začala s IMF jednat krátce po svém ustavení počátkem října 2009 a základem pro jednání byl návrh Stabilizačního programu na léta 2009 - 2011. Atmosféra i průběh a výsledky jednání s mezinárodními organizacemi, včetně finančních, se od nástupu koaliční vlády V. Filata v září 2009 výrazně zlepšily a přinášejí výsledky m. j. v podobě udělování nových úvěrů a donorských darů, uvolňování dalších tranšů, a v neposlední řadě i zmírnění podmínek souvisejících se získáváním finanční pomoci, jako např. výše deficitu státního rozpočtu.

Koaliční proevropské vlády byly nuceny přepracovat strategické dokumenty jak vlády jako celku, tak jednotlivých resortů vzhledem k tomu, že dříve vypracované strategie byly ze značné části nereálné a nerealizovatelné.

MMF a SB jsou součástí donorské poradní skupiny pro Moldavsko.

Hodnocení úvěrového, investičního a podnikatelského prostředí:

Rating: Fitch IBCA přiřazuje Moldavsku rating B3, MOODY'S pak dává Caa1 (2011).
Hodnocení investičního rizika OECD: sedmá skupina

V hodnocení "Doing business" Světové banky je Moldavsko v roce 2011 na 90 místě ze 183 analyzovaných zemí (v roce 2010 bylo 87, což byl jeho historicky nejlepší výsledek). V Indexu ekonomické svobody v roce 2011 podle Heritage Foundation je Moldavsko vedeno na 120. místě (mezi Malawi a Senegalem; přesto je to oproti předcházejícímu roku zlepšení o 2 místa) a dosáhlo skóre 55,7.

4.3. Průmysl – struktura, tempo růstu, nosné obory

Podíl průmyslu na tvorbě HDP měl v posledních několika letech tendenci k poklesu (a pohyboval se s mírnými výkyvy mezi 12-15%). Strukturu průmyslu Moldavska charakterizují tři komponenty, které se na celkové průmyslové výrobě podílejí takto: zpracovatelský průmysl - 89,1 %; elektrárny a teplárny (výroba a distribuce) - 9 %; těžební průmysl - 1,9 %. Přes značnou modernizaci některých potravinářských a vinařských podniků zůstává celková charakteristika průmyslu nezměněna - zastaralost a nevyváženost. Jeho relativně monotematické zaměření souvisí historicky s předchozím rozdělením v rámci SSSR, kdy se poválečná industrializace země soustředila na budování hutnictví, těžkého průmyslu především v Podněstří a jen ojediněle na strojírenské, textilní, či dřevozpracující jednotky a výrobu spotřebního zboží. V 90. letech se rovněž investovalo například do podniků s výrobou optických komponentů, obuvi, koberců, drobných kovových výrobků, zpracování kamene či výroby cementu. Poměrně dobře si země též stojí v oblasti IT, kde pracuje cca 40.000 lidí. Jeho podíl na výrobě však prozatím statistika neuvádí.

Hodnota průmyslové výroby činila (v běžných cenách) v roce 2008 29,988 mld. MDL a v roce 2009 22,644 mld. MDL. V zemi bylo v roce 2009 celkem 4922 průmyslových podniků a výrobních jednotek; z hlediska vlastnických vztahů jsou počty následující: veřejné/státní 471, soukromé - 4029, smíšené bez zahraničního podílu - 120, zahraniční - 92, joint ventures - 210.

Páteří moldavského průmyslu je zpracovatelský průmysl, kde je podle podílu na průmyslové výrobě (za rok 2009) situace následující: výroba potravin a nápojů (podíl na průmyslové výrobě 51,2% (z toho zpracování masa a výroba masných výrobků 14,0%, zpracování ovoce a zeleniny 8,7%, mléčné výrobky 11,3%, pečivo a cukrářské zboží 11,0%, výroba vína 18,1%, ostatní 36,9%), tabákové výrobky 2,8%, textilní průmysl 2,7%, oděvnictví, kožedělný a kožešnický průmysl 4,4%, výroba nekovových materiálů 11,9%, strojírenství 2,0%, nábytkářství 3,1%, ostatní celkem 21,9%. Z dalších významnějších oborů lze jmenovat např. sklářství, obuvnictví, výrobu papíru a celulózy, keramický průmysl, energetický, těžební a elektrotechnický průmysl.

Vláda (m. j. za spolupráce expertů z mezinárodních organizací a seniorních poradců z EU umístěných ve vládních strukturách) vyvíjí během posledních 2 let, tzn. od podzimu 2009, určité restrukturalizační úsilí a hledá např. možnosti pro vytvoření klastrů (i v podobě zvláštních průmyslových zón a vědeckotechnických parků), které by vedly k perspektivnějšímu zapojení moldavské ekonomiky v mezinárodním měřítku (viz kritický deficit obchodní bilance). Snížení závislosti na potravinářských oborech a založení oborů s produkcí s větší přidanou hodnotou a s více pracovními místy je však záležitostí masivního přílivu soukromých investic do země, který zatím nenastává. O nezbytnosti restrukturalizace průmyslu k větší odolnosti vůči vnějším šokům svědčí i zpomalení dynamiky růstu průmyslové výroby v posledních letech. Dochází také ke snižování počtu osob zaměstnaných v průmyslu: 2007 - 120,1 tis., 2008 - 115,1 tis. 2009 - 105,4 tis. Meziroční přírůstky/úbytky růstu průmyslové výroby ukazuje tabulka:

Tempa růstu průmyslové výroby v % k předchozímu roku

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011 - předpoklad
Index	108,2	107,1	93,1	97,3	102,8	77,8	107,0	105,5

Perspektivní z hlediska případných českých investic jsou v průmyslu zejména tyto obory: IT, elektrotechnický průmysl, potravinářství a zpracovatelský průmysl (zejména pěstování speciálních plodin, které je perspektivnější, než standardní výroba), eventuálně po dosažení potřebných standardů pro turistiku i agro/bioturistiku.

Údaje o průmyslu a dalších odvětvích lze najít buď na webových stránkách statistického úřadu anebo ministerstva ekonomiky:

- www.mec.md
- www.statistica.md

4.4. Stavebnictví

Podíl stavebnictví na tvorbě HDP vzrostl ze 4,0% v roce 2006 na 4,8% v r. 2007 a dokonce na 6% v r. 2008 (před prasknutím umělé bubliny, vytvořené neopodstatněným očekáváním vysokého všeobecného růstu). V roce 2009 byl zaznamenán strmý pokles na 4,2%. V zemi se projevoval před přibližně 5 lety velký stavební boom, který sloužil především k uložení soukromých peněz bez vazby na podnikatelské plány - ten však s příchodem krize skončil, skutečná poptávka např. po drahých bytech je velmi nízká a řada developerských firem krachuje a nemůže dostát ani svým závazkům vůči reálným investorům, kteří za byty v předstihu zaplatili. Projevuje se to značným množstvím rozestavěných činžovních domů, luxusních vil a dalších objektů, na kterých nejsou již několik let prováděny žádné práce a které chátrají - některé jsou v takovém stavu, že bude levnější je zbořit a začít znovu než se pokoušet o opravy a dostavění. K zatím velmi mírnému oživení aktivit v oblasti stavebnictví dochází od prvního pololetí roku 2010.

Po obnovení důvěry v budoucí dynamiku ekonomiky Moldavska bude zejména obnova země v souvislosti s infrastrukturními projekty, bytovou výstavbou a budováním komunálních sítí (kanalizace, čistírna odpadních vod) na mnoho let předmětem zájmu zahraničních investorů. Zajímavá bude i oblast realitních služeb. Problémem však je neutříděnost pohledů na vývoj aglomerací (zástavbové plány) a administrativní překážky / korupce.

Údaje o stavebnictví a dalších odvětvích lze najít na webových stránkách statistického úřadu:
www.statistica.md

4.5. Zemědělství – vývoj, struktura

Moldavské zemědělství bylo vystaveno dopadům z embarga vývozu vína a dalších zemědělských produktů do RF v r. 2006 a katastrofálnímu suchu r. 2007 (pojem "katastrofální" je používán v mezinárodní klasifikaci sucha FAO OSN v případě, jeli suchem postiženo 80 a více % orné půdy dané země). Jaro a léto bez vláhy a osm srpnových dnů s teplotou nad 40 stupňů C způsobily katastrofu i v humanitární oblasti. V roce 2008 naopak ovlivnily zemědělskou výrobu povodně.

Podíl zemědělství na tvorbě HDP od r. 2005, kdy představoval 16,4 % klesal více než podíl průmyslu (14,5% v r. 2006; 9,9% r. 2007; 6,1% v r. 2008). V roce 2009 pak při smršťování ekonomiky činil podíl zemědělství na tvorbě HDP 7,1%. Oficiální statistika uvádí, že podíl stínové ekonomiky na přidané hodnotě sektoru zemědělství činil 35,9%. V běžných cenách dosahovala zemědělská výroba v roce 2008 hodnoty 16,503 mld. MDL (z toho rostlinná 10,6 mld., živočišná 5,519 mld. MDL a služby 0,384 mld. MDL). V roce 2009 statistiky zaznamenaly pokles na 13,3 mld. MDL (z toho rostlinná 7,861 mld., živočišná 4,987 mld. MDL a nárůst byl zaznamenán pouze u služeb na 0,453 mld. MDL). Snížení bylo způsobeno především poklesem rostlinné výroby - např. pšenice bylo sklizeno o 45% méně než v roce 2008. Propad zemědělství (zejména cen) v roce 2009 byl do určité míry způsoben vysokou úrovní inflace na Ukrajině, kdy se v Moldavsku působícím zpracovatelům a obchodním řetězcům více vyplácelo kupovat zemědělské výrobky na Ukrajině než je nakupovat u místních producentů.

V soukromých rukou je 1.84 mil. ha (65 %) orné půdy. Chaotická privatizace vedla k rozdělení pozemků do proporcí problematických pro efektivní obdělávání. Řada velkých kolchozních nebo sovchozních hospodářství byla v první půli 90. let rozparcelována na jedno a více hektarová hospodářství. Technika je obecně zastaralá. Asi 40 % půdy není obděláváno vůbec, protože vlastníci jsou za výdělkem v zahraničí nebo jim to stáří, zdravotní stav či hlavní zaměstnání neumožňuje.

Hlavními pěstovanými plodinami jsou ovoce (zejména vinná réva a jablka) a zelenina, obilí, kukuřice, luštěniny, slunečnice, tabák a cukrová řepa. Významnou exportní položkou jsou také loupané ořechy. Moldavští zemědělci zaznamenali v r. 2009 další pokles výnosů a tedy efektivnosti: u soji o 51%; u ozrnin o 39% (z toho u pšenice o 37% a u ječmene o 40%), u řepky o 37% a u zeleniny a slunečnic o 27%. Největších výnosů bylo dosaženo v severní části země (u zrnin 24 q/ha) a kolem Kišiněva - 20 q/ha. V ostatních částech země se výnosy u ozrnin pohybovaly od 14,8 q/ha do 18,4 q/ha. Na úrovni jsou dle statistik jen výnosy u vinné révy a kukuřice. Tato čísla indikují, že moldavské zemědělství extenzivně přežívá bez finančních zdrojů a neinvestuje (nebo málo investuje) do nových odrůd ani do umělých

hnojiv. Je otázkou, zda by tato situace neměla být využita ve prospěch Moldavska jako producenta ekologicky čistých potravin. Bohužel se zdá, že se tuto cestu země nehledá.

V živočišné výrobě se chová nejvíce drůbeže a ovcí, dále vepřů, hovězího dobytka a koz. Hlavními produkty živočišného původu jsou mléko, vejce, maso a zejména vlna.

Překvapivý je poměrně vysoký dovoz potravin vč. produktů zde přebytkově pěstovaných. Ten souvisí s místní kvalitou a dodržováním fyto-sanitárních či nedodržováním norem okolního světa. V souvislosti s udělením Moldavské republiky obchodního režimu ATP (autonomní obchodní preference), umožňujícího MD vyvážet do EU i citlivé obchodní položky (ke kterým zemědělská produkce v EU patří), je poukazováno na nezbytnost řádového zvýšení pozornosti fyto-sanitárním otázkám a řada vývozu do EU (na př. med), které by ATP Moldavsku umožňovaly, nebude do doby sjednání nápravy možná. U řady především plodin se v letech 2009 a 2010 již dařilo exportní kvóty čerpat (víno - 99,98%; kukuřice - 99,42%; pšenice - 100%; bílý cukr - 88,77% a ječmen - 87,06%). Dalšími faktory jsou m. j. nedostatek zpracovatelských kapacit (včetně mrazíren, výroben ovocných nápojů apod.) a politika velkých nadnárodních obchodních řetězců.

Statistické údaje z oblasti zemědělství zkrlesuje skutečnost, že poměrně velké množství obyvatel venkova využívá produkce ze svých malých pozemků téměř výlučně pro vlastní potřebu, eventuálně pro prodej na trzích a tato výroba pak samozřejmě ve statistikách zaznamenána není.

Údaje o zemědělství a dalších odvětvích lze najít buď na webových stránkách statistického úřadu anebo ministerstva zemědělství:

- www.maia.gov.md
- www.statistica.md

4.6. Služby

Sektor služeb (v širokém výkaznickém pojetí zahrnující stavebnictví, obchod, dopravu a spoje a "ostatní služby") přispěl k tvorbě HDP v r. 2009 49,5% oproti 47,1% v r. 2008. Podíl na HDP kategorie "Ostatní služby" - vzdělávání, zdravotnictví a finanční zprostředkování - také vzrostl a za 1. - 6/2009 představoval 35,8% (29,4% v r. 2006; 32% v r. 2007). Přesto je moldavský trh služeb i nadále poddimenzován s výjimkou IT sektoru, který má v zemi určitou tradici, a dále dopravy, či řady aktivit spojených s vinařstvím a turistikou. Celkově ale rozvoj turistiky silně zaostává (do Moldavska přijíždějí přes cestovní kanceláře řádově v tisících (v roce 2009 - 9 189); při cestách do zahraničí využilo v roce 2009 služeb cestovních kanceláří 93 294 moldavských turistů).

Pokud se jedná o strukturu služeb, podle statistických údajů za rok 2009 byly z 33,9% veřejné, 30% soukromé, 5,1 smíšené bez zahraniční účasti a 31% joint ventures a zahraniční.

Komunální služby v hlavním městě Kišiněvě (až na odvoz komunálního odpadu) se zdají být v pořádku, nejsou však levné ani v sociálně-cenové variantě a tím jsou pro lidi málo dostupné (což je neúnosné pro sustainability služby). V menších městech a na vesnicích "není po službách poptávka". Ke škodě ekonomického rozvoje země je stále nedostatečně rozvinutý sektor služeb finančního zprostředkování.

Údaje o službách a dalších odvětvích lze najít buď na webových stránkách statistického úřadu anebo Odboru pro turistiku Ministerstva kultury:

- www.turism.md
- www.statistica.md

4.7. Infrastruktura (doprava, telekomunikace, energetika – z toho jaderná)

Infrastruktura i přes záplatování nejhorších havárií, je ve velmi vážném stavu a vláda si je vědoma, že do budoucna musí být cílem obrovských investic (rozuměj především zahraničních). Obnova dopravní a energetické infrastruktury je klíčem k udržitelnému rozvoji země a je součástí všech strategických rozvojových dokumentů. Státní prostředky nestačují ani na obvyklou údržbu silnic (kolem 90% silniční

sítě vyžaduje generální opravy). Public-Private-Partnership se privátním investorům zatím jeví jako velmi rizikové.

V zemi prakticky neexistují dálnice, kvalitní státní silnice jsou jen na několika úsecích (v podstatě tam, kde jejich výstavbu financovali zahraniční donoři). Běžné opravy, např. po zimním období, jsou prováděny velmi nekvalitně a obvykle vydrží jen několik měsíců. Silnice se budou renovovat především z peněz donorů - podporu konkrétním projektům výstavby/opravy silničních tahů již deklarovaly WB, EU, US (200 mil. USD) a RO. Širokorozchodná železniční síť je též velmi zaostalá a ve špatném stavu. Vláda uvažuje o stavbě železničního koridoru z Rumunska do Kišineva s evropským rozchodem a zvažuje také elektrifikaci některých tratí.

Problematika infrastruktury přešla v r. 2008 ze zrušeného Ministerstva průmyslu na nově zřízené Ministerstvo stavebnictví a územního rozvoje (dostupná přes www.gov.md). Na svých stránkách ministerstvo zveřejňuje informace o tenderech na obnovu infrastruktury země.

Souhrnně informace o tenderech zveřejňuje nově zřízená vládní Agentura hmotných rezerv, státních zakázek a humanitární pomoci na adrese:

- www.tender.gov.md

Dalším významným zdrojem konkrétních informací je agentura MIEPO pro podporu exportu a investic.

- www.miepo.md

4.7.1 Telekomunikace a informatika

Po roce 1989 moldavské telekomunikace prošly jen velmi pomalou restrukturalizací a k větší obnově došlo až v novém tisíciletí. V podmínkách všeobecné centralizace započalo Moldavsko s projektem rozvoje informační společnosti. V této souvislosti vzniklo z evidenční části ministerstva vnitra speciální Ministerstvo informačního rozvoje (v současné době Ministerstvo informačních technologií a spojů), které se soustředilo na vybudování a propojení veškerých registrů obyvatelstva a podniků, takže o osobách i subjektech existuje značná evidence. Někteří poslanci se vyslovují za revizi projektu a zkoumají, zda centralizace dat a přístupu k nim není v rozporu s ochranou osobních údajů ve smyslu evropské legislativy.

V zemi je 1,139 mil. pevných telefonních linek a jejich počet v posledních letech pomalu ale trvale klesá. Telefonní síť je zastaralá a jsou zaznamenávány časté výpadky, zejména mimo větší města. Do roku 2010 bylo poměrně velmi komplikované spojení pravobřežního Moldavska s Podněstřím; teprve v tomto roce bylo dosaženo dohody, která spojení usnadnila.

Na moldavském trhu působí tři mobilní operátoři Orange (dříve Voxtel) od r. 1998, Moldcell od r. 2000 a od konce r. 2006. Počet uživatelů mobilních telefonů neustále roste rychlým tempem. V roce 2007 jich bylo 1,88 miliónu, v roce 2008 již 2,88 miliónu (nárůst o 47,3% během jednoho roku; 66,7% obyvatelstva). Počet aktivních mobilních telefonů je již v současné době pravděpodobně vyšší než počet obyvatel.

Používání internetu má značnou dynamiku v podnikovém sektoru i v domácnostech, penetrace rychle pokračuje, a i když firma sama internet nemá, ví, jak se k němu dostat. I v menších sídlech bývají internetové kavárny. Ve městech je běžně k dispozici ADSL. Podstatně horší je situace na venkově, kde některé vesnice nemají k internetu přístup vůbec, jiné jen k pomalému a nespolehlivému přes telefonní linky. V zemi je 41 poskytovatelů internetových služeb.

Počet uživatelů internetu od počátku tisíciletí roste rychlým tempem (např. v roce 2006 se jejich počet oproti předcházejícímu roku zdvojnásobil). V roce 2008 bylo v zemi 850 tisíc uživatelů internetu, v polovině roku 2010 již 1,295 miliónu. Přístup k síti má 30% obyvatel.

- www.mdi.gov.md

4.7.2 Energetika

Energetika je velmi závislá na dovozech jak ropy, tak plynu, především z Ruska. Země je také závislá na dodávkách elektrické energie, m. j. z Podněstří. Zdroje palivoenergetické bilance se pohybují kolem následující struktury: V roce 2009 činil dovoz energie a paliv 85,3%, vlastní výroba 5,4% a zásoby 9,3%.

Spotřeba energií se posledních 5 let udržuje přibližně na stejné úrovni a v posledních 2 letech mírně poklesla (řádově o 2%).

Položka bilance	Podíl v %
Zásoby z předchozího roku	9,3
Vlastní těžba	3,1
Hydroelektrárny	0,5
Dovoz	85,3
Ostatní zdroje	1,8

Zdroj: Statistický úřad MD - Balanta energetica 2010

Struktura dovozu byla v r. 2008 následující a v následujících letech se výrazněji nezměnila:

Položka dovozu	Podíl v %
Tekutá paliva	28
Přírodní plyn	55,5
Pevná paliva	4,9
Elektrická energie	11,5

Zdroj: Statistický úřad MD - Balanta energetica 2008

V Moldavsku je pouze několik výroben tepla a elektrické energie, které mají licenci, z toho dvě akciové společnosti CET1 a CET2 v Kišiněvu, dále CET Nord, zahraniční SIIF Moldova, soukromá Picador Group a státní Nodul Hidroenergetic Costesti. Přepravu zajišťuje státní Moldelectrica. Distribuci zajišťuje pět soukromých distribučních společností (největší španělská UNION-FENOSA).

Energetické komplexy potřebují modernizaci, stejně jako celá přenosová soustava a zde má šanci ČEZ a další naše subjekty. Zásadní ingerenci v moldavské energetice má RF, podněsterské elektrárny (z nichž ta největší má kapacitu 10x větší než je spotřeba Podněstří) jsou v rukou ruských subjektů (především RAO EES) stejně jako většina elektrických zdrojů na pravém břehu Dněstru. GAZPROM vlastní celý MOLDOVA-GAZ a infrastrukturu i v Podněstří.

Cena plynu je pro pravobřežní Moldavsko byla v r. 2008 sjednána na 210,- USD/1000m³, a zvyšovala se tak, že v roce 2011 dosáhla evropské úrovně. Pro Podněstří GAZPROM politicky stanovil cenu na 160,- USD (nyní je údajně cena již vyšší), a to přesto, že za plyn Podněstří dlužilo v březnu 2011 již kolem 2,3 mld. USD.

Ingerence státu do podnikání byla všeobecně vysoká - a ani podnikání v energetice není snadné, například z politických a sociálních důvodů se ceny za plyn pro obyvatelstvo a ani za něj vyráběnou elektrickou energii a teplo nezvyšovaly průběžně. O úhradě rozdílů se vedou pravidelné spory (v poslední době soudní), někdy se rozdíl zaplatí ze státního rozpočtu (kompenzace pro nejchudší vrstvy obyvatelstva apod.), avšak často ho nese například výrobce nebo distributor. Tarify na dodávku elektřiny a tepla pro obyvatelstvo v Kišiněvu dle dřívějších zvyklostí projednává politicky městská rada, která je poté "vyjednává" ekonomicky s dodavateli. V roce 2009 byli k řešení problému na obou stranách poprvé přizváni nezávislí zahraniční experti. Teprve koaliční vlády vzniklé po volbách z července 2009 se odhodlaly ke zvyšování tarifů za energie.

V březnu 2009 podepsala česko-slovenská investiční skupina J&T (nyní Evropský energetický holding) s moldavskou vládou smlouvu o výstavbě moderní tepelné elektrárny u města Ungheni (blízko hranice s Rumunskem). Jednalo by se o investici ve výši cca 550 mil. EUR. Investiční záměr nepostrádá logiku, hlavně z hlediska eventuelních budoucích dodávek přes Rumunsko do EU (bylo by třeba vybudovat linku vysokého napětí přes rumunské území do města Iasi (přičemž jednání s rumunskou stranou moldavská i potenciální investor podcenili) i z hlediska energetické bezpečnosti Moldavska. Nicméně levná elektrická energie z Moldavské GRES (Podněstří), jejíž kapacita není vytížena i z ukrajinských elektráren

nepřestávají být pro některé analytiky záhadou a příčinou zpochybnování záměru výstavby Ungeni. Budoucnost projektu byla na jaře 2011 nadále nejasná.

Moldavsko neprovozuje žádnou jadernou elektrárnu. Vzhledem k vysoké seismičnosti asi ani do budoucna nebude s její výstavbou uvažovat.

Moldavsko zkoumá možnost osvojení pravděpodobného naleziště ropy na svém území. V červnu 2007 byla zahájena společná průzkumná činnost s ázerbájdžánskými experty ze společnosti Azpetrol. Předpokládané ložisko se nachází v hloubce cca 1200 m.

V roce 2006 byl na jediném moldavském cca 400 m dlouhém kousku břehu jednoho z ramen Dunaje otevřen mezinárodní svobodný přístav Giurgulesti ropný terminál (včetně ropného terminálu a svobodné ekonomické zóny), jeho pužití je nadále do značné míry limitováno vnitřní infrastrukturou (silnice, železnice). Současně zde byla otevřena i obilní sila.

4.8. Přijímaná a poskytovaná rozvojová pomoc

Moldavsko je z hlediska rozvojové spolupráce klasifikováno podle Výboru rozvojové asistence OECD jako „Země s malým příjmem“ („Low Income Country“) a opakovaně je ve statistikách potvrzováno, že je nadále nejchudší zemí Evropy, tzn. zemí s nejnižším HDP na hlavu - viz <http://www.oecd.org/dataoecd/43/51/35832713.pdf> (35832713.pdf, 84kB)).

Moldavské republice byla poskytována rozvojová pomoc v relativně velké výši prakticky od samého vzniku samostatného státu. Postupně tato pomoc narůstala za přispění mezinárodních organizací, mezi nimiž odehrává nejvýznamnější roli EU, a dalších multilaterálních i bilaterálních donorů, včetně České republiky pro niž je Moldavsko dlouhodobě jednou z prioritních zemí, kam je rozvojová pomoc směřována. V r. 2007 činila čistá ODA (Official development assistance) celkem 228 mil. USD, což bylo téměř dvojnásobkem částky poskytnuté v r. 2004. V letech 2010 a 2011 však někteří donoři poskytování rozvojové pomoci Moldavsku přehodnocují, ať již z důvodu "specializace" a dělby práce/teritorií v rámci multilaterálních organizací nebo po vyhodnocení, že MD již nepatří mezi nejchudší země světa. V březnu tak např. ukončila svou bilaterální rozvojovou pomoc Moldavsku Velká Británie. Bližší informace viz:

- http://www.iht.com/articles/ap/2006/12/12/europe/EU_GEN_EU_Moldova.php

Z dat mj. vyplývá, že jen finanční prostředky oficiálně posílané do země Moldavany pracujícími v zahraničí převyšují prostředky vydávané dárcovskými zeměmi přibližně devětkrát. To představuje značný investiční potenciál, ovšem zatím je z těchto prostředků v Moldavsku investováno jen kolem 7%.

Na statistické stránce Světové banky jsou k dispozici ekonomická a rozvojová data Moldavska:

- <http://devdata.worldbank.org/external/CPProfile.asp?PTYPE=CP&CCODE=MDA>

Rozvojové indikátory Moldavska jsou k dispozici na stránkách OSN:

- http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/countries/data_sheets/cty_ds_MDA.html.

Podle „Indexu lidského rozvoje“ se Moldavsko řadí na 114. místo na světě a stojí si tak zdaleka nejhůře z Evropy, a hned po Tádžikistánu také z postsovětských zemí.

Dárcovské země a agentury se v Moldavsku ve svých programech řídily v letech 2005 - 2008 dvěma hlavními programovými dokumenty:

- EGPRSP alias SCERS (Economic Growth and Poverty Reduction Strategy Programme) - viz www.scers.md
- EU-Moldova Action Plan - viz:
  - http://ced.pca.md/files/Action_Plan_EU-Moldova.pdf (Action_Plan_EU-Moldova.pdf,)
  - http://www.mfa.gov.md/img/docs/report_eumap_en.pdf (report_eumap_en.pdf,)

- http://ec.europa.eu/comm/external_relations/moldova/intro/index.htm

Tyto dokumenty byly po ukončení jejich platnosti nahrazeny Národní strategií rozvoje (přijata v r. 2008, napodzim) a donoři přispívají k naplňování jejich priorit v jednotlivých sektorech. Klíčovým dokumentem pro překonání důsledků vnitrostátní i globální krize však je od prosince 2009 "Program of stabilization and economic recovery of the Republic of Moldova for 2009-2011".

Evropská unie zřídila v Moldavsku Delegaci Evropské komise (nyní Delegation Evropské unie), v níž se jeden z úseků obsazený vyslanými i místními pracovníky problematikou rozvojové pomoci detailně zabývá. V Moldavsku implementovala m.j. projekty z programu TACIS, rozvojová spolupráce se nyní řídí především instrumenty ENP (European Neighbourhood Policy), probíhají rovněž twinningové programy. Více podrobností lze nalézt v příslušné části webových stránek delegace:

- <http://www.delmda.ec.europa.eu>

Od května 2009 se Moldavsko účastní programu "Východní partnerství" v jehož rámci se realizují programy napomáhající adaptaci MD k ekonomickému i lidskoprávnímu prostředí EU. Od roku 2010 probíhají na DEU pravidelné koordinační porady donorů z členských států EU které mají na místě diplomatické zastoupení nebo delegaturu rozvojové agentury.

Na moldavské straně je za politickou a koordinační agendu spojenou s rozvojovou spoluprací zodpovědný úřad vlády (Skupina pro koordinaci přijímání rozvojové asistence v rámci Státního kancléřství vedeného státním ministrem Bodiou) a sektorová ministerstva. V lednu 2010 podepsala vláda s donory dokument o spolupráci v rozvojové oblasti, fixujícím závazky obou stran i mechanismy spolupráce, které by měly napomoci lepšímu naplňování Pařížské deklarace o efektivnosti rozvojové spolupráce. Koordinace mezi jednotlivými resorty však má velmi daleko k dokonalosti.

- <http://gov.md/index.php?i=58&lng=ro>
- <http://gov.md/index.php?lng=en&a=ps>
- www.moldova.md

Logistickou stránkou rozvojové spolupráce a veškeré technické asistence přijímané ze zahraničí se zabýval odbor Ministerstva Ekonomiky - Technical Assistance Directorate. Pro tyto účely spravuje speciálně k tomu zřízenou webovou stránku, která je zároveň návodem pro dárcovské země:

- <http://www.ncu.moldova.md/>

Problematikou rozvojové pomoci Moldavsku se zabývá řada mezinárodních organizací, z nichž část má své delegatury v Kišinevu. Pravidelně jsou organizovány koordinační schůzky donorů v několika formátech, které se obvykle scházejí v sídle delegace WB. Další užitečné internetové odkazy na klíčové donory v MD:

- Mezinárodní měnový fond - www.imf.md
- Světová banka - www.worldbank.md
- Evropská banka pro obnovu a rozvoj - <http://www.ebrd.org/country/country/moldova/index.htm>
- OSN - www.un.md
- UNDP - www.undp.md
- Co-ordination and Harmonisation of Government and Donor Practices for Aid Effectiveness in the Republic of Moldova - http://www.un.md/intra_undp/programme/projects/doc/partnership%20framework%20FINAL%20DRAFT%20APRIL.doc (partnership%20framework%20FINAL%20DRAFT%20APRIL.doc,)

O projektech české rozvojové zahraniční spolupráce - viz část 7.7.

5. Finanční a daňový sektor

Přesto, že většina bankovního sektoru je v MD privatizována, probíhalo ještě v letech 2006 a 2007 "dolaďování" vlastnické struktury hlavně u bank. Do země přicházejí především nizozemské, francouzské, rakouské, italské, španělské a rumunské (případně rumunské dceřiné společnosti jiných) bankovní domy. V některých případech se negativně projevuje propojení politiky s bankovníctvím (např. bohatý podnikatel, který ovládá banku a současně má funkci ve státní správě, využije svého vlivu k zablokování nebo zdržení projektu ekonomického politického konkurenta).

5.1. Státní rozpočet – příjmy, výdaje, saldo za posledních 5 let

Při vši složitosti hospodářské a sociální situace se do roku 2008 dařilo udržovat výdaje státního rozpočtu více méně v souladu s dosažitelnými příjmy. V r. 2005 byl dokonce dosažen přebytek ve výši 1,7 % HDP. V letech 2006 a 2007 byl plánován deficit rozpočtu ve výši 0,5 % HDP, avšak jeho naplňování bylo lepší i díky podpůrným grantům. Rozpočty 2008 a 2009 si v souvislosti se smrštěním ekonomiky a tím i daňových příjmů a v souvislosti s předvolebním populizmem předcházejícího režimu byly nakonec skutečné deficity vyšší.

Plnění státního rozpočtu mil. MDL

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 předpoklad
Příjmy	17827,2	22292,0	25516,9	23517,7	27550,9	31016,1
z toho "budget support grants"	62	571		1138,4	1904,8	
Výdaje	17973,9	22415,6	26146,9	27354,3	29328,9	32611,9
Saldo	-146,7	-123,6	-630,0	-3836,6	-1778,0	1595,8

Zdroj: Statistický úřad MD; Economist Intelligence Unit

Dodržování discipliny plnění státního rozpočtu je jedním z kritérií programů IMF a EU, zaměřených na ekonomický růst a snižování chudoby. Příjmy státního rozpočtu jsou v této souvislosti dotovány v rámci dohodnutých pomocných aranžmá. Podle tříletého programu IMF a EU (započatý 5.5.2006) neměl mimo jiné deficit rozpočtu překročit 0,5% HDP. Z tabulky je zřejmé, že v předvolebním roce parlament tento parametr programu nectil. Pro současné období, tedy období překonávání důsledků ekonomické krize, jsou kritéria, která má Moldavsko dodržovat výrazně mírnější. V rámci tzv. přímé makroekonomické finanční pomoci míří na vstupní stranu státního rozpočtu i zdroje z ENPI (European Neighbourhood Policy Instrument), zdroje ke snížení dopadů katastrofálního sucha na ekonomiku MD a z hlediska rozpočtu nevelké zdroje některých bilaterálních donorů. K celkové částce těchto "budget support grants" (viz tabulka) je třeba poznamenat, že mezinárodní společenství usiluje o takovou pomoc Moldavsku, aby se mu podařilo udržet makroekonomickou stabilitu a mělo tak vytvořeny podmínky pro realizaci reform.

Kolaps rozpočtů let 2008 a 2009 dokumentuje neudržitelnost chování minulé vlády a jejích populistických opatření při zvyšování mezd pracovníkům rozpočtové sféry a předvolebního zvyšování penzí při současném ignorování dopadů světové hospodářské krize.

Schválený státní rozpočet pro rok 2011 předpokládá zvýšení příjmů o 11,2%, výdajů o 8,3% a deficit ve výši 1,9%.

5.2. Platební bilance (běžný, kapitálový, finanční účet), devizové rezervy (za posledních 5 let)

Platební bilance 2006 - 2010 mil. USD

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 k 30. 4.
Běžný účet	-386,91	-694,68	-987,40	-464,6	-482,3	
Kapitálový a finanční účet	281,62	528,20	910,81	406,8	411,4	
z toho kapitálový účet	-22,78	-7,69	-14,69			
finanční účet	304,40	536,16	925,42			
Devizové rezervy	775,00	1304,00	-452,01	1480	1718	1918,39

Zdroj: Národní banka Moldavské republiky - viz také interaktivní systém BNM: www.bnm.md

Devizové rezervy MNB pokračovaly v minulých letech v růstu a překročily v r. 2007 hodnotu rovnající se 3 měsíčním objemům importu (doporučené je min. 2,6). Optimistické odhady o jejich dalším růstu v následujících letech (odhadovalo se, že v r. 2010 překročí 2 mld. USD) musely být modifikovány. Navíc, neudržitelná kursová politika v letech 2008 a částečně i v r. 2009 devizové rezervy značně vyplenila.

5.3. Zahraniční zadluženost, dluhová služba

Od r. 2007, kdy hrubá vnější zadluženost země činila 3,3 mld. USD, její hodnota dále narůstala na téměř 4,1 mld. USD v roce 2008 a téměř 4,4 mld. USD v roce 2009. Největší podíl na této zadluženosti nesou nevládní sektory (především ekonomické subjekty) - téměř 50 %. Po dohodě s Pařížským klubem věřitelů byla v r. 2007 restrukturalizována částka 18,9 mil. USD. Objem (stock) závazků garantovaných vládou se prakticky nezvyšuje protože nové úvěry s vládní garancí nebyly od r. 2007 přijaty. Vnější zadluženost vlády a obsluha dluhů vládou garantovaných je v zásadě obsluhována, i když s určitými, přijatelnými restrukturalizacemi s pomocí Pařížského klubu věřitelů. V letech 2008 a 2009 vlády testovaly možnost dosti velkých půjček od RF (původně 05, mld USD - později se hovořilo o 150 mil. USD) a od Číny (2 mld. USD). Není zřejmé, zda během těchto jednání se brala v úvahu makroekonomická omezení a také limity zadlužování, stanovené v programech spolupráce s donory. Koaliční vláda ve svém programu a dosavadní politice usiluje o postupné snižování zahraničního dluhu, což zapracovala i do státního rozpočtu na rok 2011.

Vnější dluh Moldavska a jeho obsluha

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 k 28. 2,
Hrubá vnější zadluženost (za všechny sektory) mil. USD	2522,63	3345,42	4093,77	4364,06	4778,72	2475,2
Z toho: Zadluženost vlády (General Government) mil. USD	718,19	765,76	778,26	957,50	1116,17	1131,0

Ostatní sektory (ekonomické subjekty) mil. USD	1157,20	1502,14	1840,69	1995,54	2221,23	1344,2
Veřejný, vládou garantovaný dluh mil. USD	876,30	936,50				
Obsluha zadluženosti vlády a vládou garantovaného dluhu mil. USD	66,50	54,60				

Zdroj: Národní banka Moldavska

Podrobnější statistika zadluženosti je dostupná na adrese www.bnm.md / záložky: statistics/Balance of payment/External Debt. a rovněž v tamtéž dosažitelné publikaci NBM "index_3736.pdf". Na téže adrese je k dispozici interaktivní systém pro analýzu platební bilance státu.

5.4. Bankovní systém (hlavní banky a pojišťovny)

Většina bankovního sektoru je zprivatizována, přičemž majoritní kapitál je kapitál zahraniční, hlavním regulátorem bankovního sektoru je Moldavská národní banka (BNM): <http://www.bnm.md>

Moldavský bankovní systém (dvouúrovňový) je tvořen Národní bankou Moldavska (BNM) a komerčními bankami (jejich seznam je na www.bnm.md). NBM je ze zákona na vládě nezávislá. V červnu 2007 byla dokončena, poté co byl schválen zákon o jednotném bankovním dohledu, reforma dohledové činnosti v moldavském finančním systému. Nový nezávislý orgán, vytvořený na bázi příslušných odborů BNM a Ministerstva financí, má dohledové kompetence nad bankovním, pojišťovním a nebankovními finančními institucemi. Vláda (stát) je držitelem kontrolního balíku v jedné z komerčních bank - Bank de Economii (spořitelna). Ke konci roku 2005 měli zahraniční investoři v moldavském bankovním sektoru podíl 50,8 % . Příliv zahraničního kapitálu do bankovního sektoru MD trval i v dalších letech, takže je tento podíl v roce 2011 výrazně vyšší. Za období 1994 - 1.1.2009 připadlo z celkového objemu přímých zahraničních investic na "finanční aktivity" 19,9%. V zemi působí značné množství bank, přičemž většina z nich, bez ohledu na název, má mateřskou instituci v zahraničí.

Postavení jednotlivých bank na trhu se v průběhu posledních několika let kolísavě měnilo, což souvisí do určité míry i s personálním propojením bankéřů a politiků.

Za nejdůležitější banky bylo v roce 2009 považováno 5 níže uvedených, jejichž celková aktiva v té době představovala kolem 70% aktiv celého bankovního systému:

- Moldova Agroindbank s.a. 3, 582 mld. Lei 285 mil. USD
- Banka de Economii s.a. 3,166 mld. Lei 252 mil. USD
- Victoriabank, s.a. 1,955 mld. Lei 156 mil. USD
- Moldindconbank, s.a. 1,645 mld. Lei 131 mil. USD
- Banka Sociala, s.a. 1,333 mld. Lei 106 mil. USD

Dalšími významnějšími bankami jsou m. j. Eximbank, BCR (Erste), Unibank, Energbank, Fincombank, Eurocreditbank, Mobiasbank, Comertbank, Procredit Bank či Investprivatbank.

Seznam všech autorizovaných moldavských Societa Generale komerčních bank je dostupný na [www.bnm.md /mis/cb](http://www.bnm.md/mis/cb).

Moldavský bankovní systém ještě na svou maturitu čeká, ale jeho očista od markantních nedostatků formálně probíhá stále. V roce 2005 byla odebrána licence jedné komerční bance. Mezinárodní finanční instituce hodnotí bankovní systém vcelku jako zdravý. Systém však stále ještě nezískal důvěru občanů, hlavně těch, kteří pracují za hranicemi. Rozvoj služeb finančního zprostředkování neodpovídá potřebám.

Pojišťovnictví je stále v zárodku především kvůli zakořeněnému pocitu ze socialismu: „pojistit netřeba, stát se postará“ (což se ostatně ještě relativně často děje), a také kvůli tomu, že vzhledem k chudobě na pojištění nezůstávají peníze. Chybějí také zkušenosti pojištění matematici a praktici.

V Moldavské republice registrováno celkem 147 pojišťoven (viz např. www.yellowpages.md/asigurari). Mezi největší pojišťovny se zahraniční majetkovou účastí patří:

- ACCEPT, s.r.l. - pojišťovna a zajišťovna
- AFES - Mold, , s.r.l. - pojišťovna s moldavsko - ruským smíšeným kapitálem
- Auto-Siguranta, s.a.
- Delta, , s.r.l. - smíšený ruský, ukrajinský a britský kapitál
- Galas Asigurare s.a.

Mezi čistě moldavskými pojišťovnami zauímají přední místo Moldasig, s.r.l. (se státní účastí) a QBE Asito, s.a. (nicméně má ve svém podnázvu uvedeno - mezinárodní pojišťovací společnost).

5.5. Daňový systém

Daňový systém zahrnuje 10 celostátních a 18 místních daní a poplatků. Největší podíl rozpočtových příjmů plyne z následujících daní:

- Daň z příjmu právnických a fyzických osob (právnické osoby - 15 %, ve volných ekonomických zónách (VEZ) - 7,5 %; fyzické osoby - 8, 13 a 20 %); od 1.1.2008 byla sazba této daně dočasně nulová
- Daň z přidané hodnoty (sazby: 20 %, 8 % některé potraviny, 5 % přírodní a kapalný plyn a 0% elektrická a tepelná energie, výstavba financovaná z hypotéky apod.);
- Spotřební daň (tři daňové úrovně - 5 %, 10 %, 25 %; existuje seznam zboží, osvobozeného od spotřební daně);
- Daň z bankovního výnosu a podnikání pojišťoven
- Clo (max. celní zatížení - 15 %)
- Daň z nemovitostí (z půdy)
- Dálniční daň
- Daň ze soukromého majetku
- Daň z příjmů
- Daň z používání přírodních zdrojů
- a další místní daně.

Existuje celá řada daňových a investičních pobídek (malé podniky, podniky v IT sektoru, podniky ve volných ekonomických zónách - VEZ). Investoři ve VEZ mají podle výše investovaného kapitálu možnost získat 3–5 leté daňové prázdny a 10 let garantovanou stabilitu pro případ změny legislativy.

ČR má s Moldavskem podepsanou dohodu o zamezení dvojího zdanění.

Další informace viz na <http://www.miepo.md>.

6. Zahraniční obchod země

Moldavská republika přijala relativně otevřený obchodní režim a uzavřela více než 60 dvoustranných obchodních smluv. Dohody o volném obchodu uzavřela m. j. se všemi zeměmi SNS a se zeměmi Paktu stability Jihovýchodní Evropy.

V roce 2001 byla přijata do WTO. V tomto aktu spatřují moldavské autority nejen nové příležitosti, ale také novou odpovědnost moldavských podniků a obchodníků. V rámci GSP a GSP+ Moldavsko získalo preferenční přístup na trhy EU, Turecka (jakožto země s přístupem na jednotný trh EU), Švýcarska, Japonska a USA. V těchto zemích získal moldavský export částečnou nebo úplnou celní výjimku. Moldavsko rovněž splňuje podmínky pro získání (obchodních) výhod v souladu s dohodou o ILO.

V březnu 2008 vstoupil v platnost dojednaný obchodní režim ATP (Autonomous Trade Preferences) mezi Moldavskem a EU o získání obchodního statutu, který ještě přesněji reaguje na exportní strukturu Moldavska při vývozech do EU. Moldavská strana překonává překážky ve využívání tohoto režimu, které na její straně existují z netarifních důvodů (kvalita, hlavně u potravinářské produkce, fytosanitární otázky). Nicméně k prosinci r. 2009 např. dokázala vyčerpat dosti štedře stanovené kvóty u pšenice, kukuřice a vína a na 90% využila kvóty na vývoz bílého cukru a ječmene a snaží se samosřejmě o maximální čerpání (zvyšujících se kvót) i nadále.

Od roku 2011 probíhá jednání mezi Moldavskem a EU o podpisu prohloubené a komplexní dohody o volném obchodu (DCFTA) od které si moldavská strana slibuje další usnadnění přístupu na evropský trh. Je ale možné předpokládat, že smlouva bude dojednána výrazně rychleji než moldavské výrobky dosáhnou v blízko stoprocentním rozsahu evropských standardů v oblasti kvality a z veterinárního a fytosanitárního hlediska.

Klíčovým problémem pro udělení režimu ATP byla certifikace původu moldavského zboží, který souvisí s existencí separatistického Podněstří a nedostatečnou kontrolou dovozu do této enklávy z ukrajinské strany. Situace se zlepšila po zahájení působnosti mise EU BAM, ale úplnou kontrolu podněsterská administrativa na "svém" území nepřipouští. Nicméně ekonomické subjekty z Podněstří jsou na využívání režimu ATP zainteresovány a podmínkám se přizpůsobují. Podněsterské podniky, uvažující s exportem do EU v rámci ATP, musí být registrovány v Kišiněvu. Certifikát o původu zboží vydává nyní, na žádost EK, Celní služba Moldavska místo Obchodní komory, která projevovala přílišnou, zřejmě na korupci založenou, benevolenci.

6.1. Obchodní bilance za posledních 5 let – vývoz, dovoz, saldo – tabulka

Vývoj zahraničního obchodu Moldavska v letech 2006–2010 v mil. USD

	2006	2007	2008	2009	2010
Vývoz	1051,6	1341,7	1591,2	1287,5	1630
Dovoz	2693,2	3689,5	4898,8	3278,3	3850
Bilance	-1641,6	-2347,8	-3307,6	-1990,7	-2220

Zdroj: Moldavský statistický úřad

Moldavský vývoz i dovoz v posledních 5 letech relativně dynamicky rostl (s výjimkou roku 2009, kdy zemi nehlouběji zasáhla ekonomická krize). Velmi výrazný deficit obchodní bilance se pohybuje na - pro standardní ekonomické uvažování - dosti neobvyklých hodnotách nad 50% - a to jak v souhrnu, tak i v obchodu s většinou obchodních partnerů. To implikuje značný deficit na běžném účtu platební bilance (a to i při opět neobvykle vysokých přílivech remitend od moldavských zahraničních pracovníků - od r.2007 každoročně nad 30% HDP).

IMF předpokládá podobnou výši deficitu obchodní bilance i pro léta 2011, 2012 a dále. Při daném exportním potenciálu a výkonu ekonomiky tento stav zřejmě indikuje zásadní strukturální problém.

Příčinou vysokého a rostoucího deficitu je především vnitřní spotřeba a ta je zase tažena vysokými remitendami z příjmů v zahraničí pracujících Moldavanů. Zajímavým momentem u zahraničního obchodu MD je, že s jedním z hlavních obchodních partnerů - Ruskem - mělo Moldavsko až do roku 2005 kladnou

obchodní bilanci (hlavně díky vývozu alkoholu) - v r. 2005 činil přebytek cca 150 mil. USD. V letech 2006 a 2007 to již byl deficit nad 200 mil. USD (v souvislosti se zvyšujícími se cenami zemního plynu a zastavení ruského dovozu vína z Moldavska). Je zřejmé, že vývoj z r. 2005 nebude v budoucnu opakovatelný.

Poněkud strážlivějšímu chování, přihlížejícímu k exportním možnostem, nasvědčoval vývoj v r. 2009 (přibližně o 15% menší pokles exportu než importu), v roce 2010 se však vše již zase vrátilo "do normálu".

6.2. Teritoriální struktura – postavení v (k) EU

Hlavními obchodními partnery Moldavska v oblasti vývozu byly v r. 2009 státy EU, kam směřovalo 52,3 % vývozu (678,5 mil. USD) a státy SNS s podílem na vývozu 37,8% (490,5 mil. USD). V r. 2009 byly největšími trhy pro moldavský export:

1. Rusko	22,1%
2. Rumunsko	18,5%
3. Itálie	10,5%
4. Ukrajina	6,3%
5. Bělorusko	6,2%
6. Německo	5,8%
7. Spojené království	4,7%
8. Turecko	2,6%
9. Polsko	2,6%
10. Francie	2,5%
zbytek světa	20,1%

Hlavními obchodními partnery Moldavska v oblasti dovozu byly v r. 2009 opět státy EU (s podílem na celkovém dovozu 43,4%) a státy SNS (34,8 %). Pořadí obchodních partnerů je následující:

Ukrajina	14,0%
Rusko	11,4%
Rumunsko	9,5%
Německo	7,7%
Čína	7,5%
Itálie	7,1%
Turecko	5,3%

Na prvních 35 partnerů v moldavském dovozu připadá 96,2% celkového objemu dovozu. ČR byla v roce 2009 na 19. místě s podílem 1,2%.

Největší obchodní deficit mělo v r. 2009 Moldavsko s Ukrajinou, Čínou, Kazachstánem, Německem, Tureckem, RF, Rumunskem) atd. Kazachstán byla jediná země, s níž Moldavsko vykazovalo v r. 2007 přebytek v obchodní bilanci ve výši 34,1 mil. USD. Během dvou let však činí moldavský deficit s Kazachstánem 148,8 mil. USD a patřil v bilanci zahraničního obchodu k největším.

6.3. Komoditní struktura

Hlavní obchodované komodity: podíl příslušné komodity na celkovém moldavském dovozu a vývozu v roce 2009 v procentech

Moldavsko vyváží především potraviny, nápoje (především víno), textil a zeleninu. Dalšími, ale již menšími položkami exportu jsou kovy, strojírenská zařízení a náhradní díly, suroviny, rostlinné a živočišné oleje a tuky, sklo, cement, obuv.

V dovozu převažují suroviny, stroje, zařízení a náhradní díly, kovy, chemické výrobky, dopravní prostředky a textil.

Komodita	Vývoz 2009	Dovoz 2009
Potraviny, nápoje, tabákové výrobky	21,7%	8,8%
Zelenina a zeleninové výrobky	21,5%	-
Textilní zboží	20,9%	7,5%
Strojní, mechanická a elektrická zařízení, náhradní díly	10,7%	14,3%
Tuky a oleje rostlinného a živočišného původu	3,9%	
Kovy a kovové výrobky	2,3%	5,6%
Výrobky z kamene, sádry, cementu, azbestu, skla a keramiky	2,0%	-
Obuv	2,0%	-
Suroviny	1,1%	21,9%
Chemické výrobky	-	11,2%
Auta a dopravní zařízení	-	4,8%
Plastické hmoty a guma a výrobky z nich	-	5,7%
Ostatní	14,9%	20,2%

6.4. Dovošní podmínky a dokumenty (po vstupu do EU), celní systém, kontrola vývozu

Pro ČR platí v obchodu standardní vztah EU/Moldavsko.

Základním dokumentem celního režimu v Moldavsku je Celní zákon (Закон о таможенном тарифе N 1380 - XIII от 20. 11. 1997) a Zákon o změnách a dodatcích k příloze 1 Celního zákona N 325- XVI z 3. 11. 2006 (Закон о внесении изменений и дополнений в приложение 1 к Закону о таможенном тарифе). Přílohu 1 Celního zákona tvoří celní sazebník. Verze zákona v moldavském jazyce (1380/20.11. 97 Lege cu privire la tariful vamal //Monitorul Oficial 40-41/286, 07. 05. 1998). Viz také dále „Obchodní režim“ a informace na webu: www.customs.gov.md.

Moldavsko je členem WTO od 26. 7. 2001. Přístupová dokumentace (zbožová listina (závazky), listina služeb a výjimek z NMF) stejně jako záznamy z Trade Policy Review jsou k dispozici na www.wto.org .

6.5. Ochrana domácího trhu

Moldavsko zvolilo otevřený obchodní režim. Od roku 2001 je členem WTO a dodržuje všechna obchodní pravidla kontrolních režimů. Nejsou známy žádné problémy, které by Moldavsko s WTO mělo. Asymetrický obchodní režim podle GSP+ a ATP (Autonomous Trade Preferences) - platný od dubna 2008 - s EU (a Tureckem - z titulu jeho obchodních svazků s EU) je na moldavské straně reliefován celní zátěží, standardně notifikovanou ve WTO.

6.6. Zóny volného obchodu

V Moldavsku je v současné době 6 svobodných ekonomických zón: Expo-Business-Chisinau, Ungheni-Business, Tvardita, Otaci-Business, Valkanes a Taraclia. Statut volné ekonomické zóny má rovněž Mezinárodní svobodný přístav Giurgiulesti a nová volná zóna v městě Balti, využívaná zejména Německem.

Povolené aktivity: výroba zboží na export; třídění, balení apod. zboží, které má tranzitovat přes území Moldavska a k tomu podpůrné aktivity. Pro podnikání existují především daňová zvýhodnění (7,5 % místo 15 % daně z příjmu; nulová DPH místo 20 %; v případě investice minimálně 1 mil. USD se poskytují daňové prázdny k dani z příjmu na 3 roky a nad 5 mil.USD činí prázdny 5 let. Investoři ve volných zónách získávají na investice desetiletou záruku pro případ změny zákona.) Pokud je nám známo, v žádné z uvedených zón nevyvíjí aktivity český subjekt.

Podrobnosti o aktuálních daňových režimech a investičních zvýhodněních a podrobné informace pro podnikatele jsou k dispozici v agentuře MIEPO www.miepo.md

7. Obchodní a ekonomická spolupráce s ČR

Moldavsko v minulosti nepatřilo k významným obchodním partnerům České republiky. Přestože je exportní nabídka Moldavské republiky poměrně omezená a její dovozní potenciál relativně nízký, objem vzájemné obchodní výměny stále ještě neodpovídá vzájemným možnostem obou ekonomik. Tento stav se pozvolna mění a objem obchodní výměny se zvyšuje (s výjimkou roku 2009, kdy byl zaznamenán propad přibližně o 37%). Pozitivní tendence pokračovaly zejména od roku 2003 v roce 2007 a 2008 překročily hodnotu 1,25 mld. CZK, tedy kolem 45 mil. EUR. I přes to se stále jedná z hlediska obou ekonomik o malé objemy. ČR se po smrštění ekonomiky v r. 2008/2009 dostalo až na dvacátá místa mezi obchodními partnery MD, MD osciluje mezi sedmou a osmou desítkou obchodních partnerů ČR. Vývoj obchodu signalizuje značný (několikanásobný, v různých letech 2- až 4-násobný) přebytek ve prospěch ČR a potíže na straně moldavského exportu. Zavedení režimu ATP od 1.3.2008 mělo přístup moldavského zboží na český trh usnadnit, otázkou však prozatím zůstává, zda export MD v jednotlivých případech nenarazí na netarifní překážky související s kvalitou moldavského zboží či fytosanitárními podmínkami obchodu. EU rovněž postupně zvyšuje kvóty na dovoz moldavských vín do zemí EU.

V roce 2010 dosáhl obrát obchodní výměny mezi ČR a MD 1.068.777.000 CZK (42.261.000 EUR), z čehož byl český vývoz v hodnotě 868,834 mil. CZK (34,355 mil. EUR) a dovoz 199,943 mil. CZK (7,906 mil. EUR). Pro český zahraniční obchod bylo v roce 2010 Moldavsko na 76. místě. Potenciál obchodní výměny je výrazně větší než její dosavadní realizace a existují podmínky pro růst objemu vzájemného obchodu. Konkrétní spolupráce je však záležitostí většinou soukromé podnikatelské sféry, která se rozhoduje podle kritérií ekonomické výhodnosti.

Je možné předpokládat, že rovněž v dalších letech bude pokračovat vývoj, v němž vývoz z ČR bude výrazně vyšší než dovoz a bilance obchodní výměny bude nadále aktivní.

7.1. Smluvní základna

Obchod mezi oběma zeměmi měl svůj smluvní základ v dohodě o obchodně-ekonomické spolupráci (která ovšem byla z důvodů nekompatibility s legislativou EU po oboustranné dohodě zrušena). Nadále však platí další dohody o zamezení dvojího zdanění a podpoře a ochraně investic z roku 1999, letecká dohoda a další (viz část 3.3). Během návštěvy ministra zahraničních věcí a evropské integrace A. Stratana v říjnu 2004 v Praze byl podepsán Protokol ke Smlouvě o zamezení dvojího zdanění a zabránění daňovému úniku v oboru daní z příjmu a majetku. Teprve v květnu 2011 ratifikoval moldavský parlament po řadě urgencí z české strany Protokol ke smlouvě o podpoře a ochraně investic mezi ČR a MD, který na žádost ČR zavádí několik změn a uvádí tuto smlouvu do souladu se závazky ČR v rámci EU. Právní rámec hospodářských vztahů by bylo vhodné doplnit o dohodu v oblasti rozvojové spolupráce.

7.2. Bilance vzájemné obchodní výměny za posledních 5 let – tabulka

Obchodní výměna ČR - Moldavsko v mil. EUR

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	I. Q - 2011
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vývoz	19,468	28,633	28,530	32,308	35,612	24,958	34,355	6,504
Dovoz	16,001	7,529	5,274	12,989	15,885	7,146	7,899	2,260
Obrát	35,469	36,162	33,804	45,297	51,497	32,104	42,254	8.764
Saldo	3,467	21,104	23,256	19,319	19,727	17,812	26,456	4,244

Zdroj: ČSÚ, databáze MPO

Ve vztahu k českému vývozu zaujímá v r. 2010 Moldavsko 73. místo, v českém dovozu 92. místo, v obchodním obrátu pak 78. místo. Z moldavského hlediska se CZ umísťuje ja exportér ve druhé polovině druhé dvacítky (v roce 2009 - 19. místo), mezi importéry moldavského zboží pak ve třetí desítce (v roce 2009 na 26. místě).

Obrat obchodní výměny za I. čtvrtletí 2011 je o 21,2% vyšší než za stejné období roku 2010. Pokud bude tento trend i v dalších měsících pokračovat, je možné, že obchodní výměna mezi Českou republikou a Moldavskem překoná dosud rekordní rok 2008.

7.3. Komoditní struktura českého vývozu/dovozu

U českého vývozu se kromě tradičních položek dařilo v minulých letech i celé řadě relativně nových výrobků. Kromě motorových vozidel, traktorů a dalších vozidel a dopravních prostředků to jsou rovněž přístroje el. záznamu, reprodukce zvuku a TV obrazu, kovové výrobky (reaktory, kotle), přístroje a nástroje mechanické, spotřební zboží (sklo, lustry, kuchyňské náčiní), plasty a výrobky z nich, mýdlo a prací prostředky, slad, škroby apod., farmaceutické výrobky, papír, karton a výrobky z nich, kancelářské potřeby. Nelze opomenout ani vývoz několika značek piv (včetně sudových) a minerálních vod. Pokud se jedná o tzv. česká piva dostupná na moldavském trhu, je třeba zdůraznit, že jen některé značky jsou opravdu vyráběny v České republice - jiné jsou vyráběny v české licenci na Ukrajině, takže jejich dovoz do MD nefiguruje v naší vzájemné obchodní výměně.

Český dovoz z Moldavska zaznamenal poprvé větší růst v roce 2004, kdy se jednalo především o velké množství dovezených hutních výrobků a polotovarů (hlavní důvod - příznivá cena) jako tyče a plechy legované, nelegované, válcované atd. Od poloviny 2005 se však poměry změnily a k úplnému opakování situace již nedošlo. U ostatních moldavských vývozních položek nebyl nárůst tak prudký a v r. 2009 se dařilo zejména těmto položkám: obuv se svrškem z usně, víno z čerstvých hroznů, mošt aj., zavařeniny, žele a ovocné kaše a jiné, pulovry, svetry a vesty apod. pletené a háčkové, saka a obleky pánské a chlapecké.

Poměrně hluboký pokles zahraničního obchodu MD, který je hlubší než u srovnatelných zemí zasažených krizí, může znamenat změnu struktury moldavského obchodu do budoucna. České podnikatelské subjekty by měly mít tuto situaci na žřeteli.

O komoditní struktuře moldavského vývozu a dovozu - viz tabulku v části 6.3

7.4. Perspektivní položky českého exportu (velikost trhu, podíl domácí výroby a dovozu)

Hlavními oblastmi, v nichž se ČR snaží prosadit na moldavském trhu, jsou městská doprava (trolejbusy, autobusy) a další městské služby, osobní automobily, energetika, elektrotechnické a další spotřební zboží, chemické výrobky (především plasty), reaktory, kotle, přístroje a nástroje mechanické, textilní výrobky, potraviny (hlavně cukr a cukrářské výrobky, ale paradoxně i třeba džemy), dětská výživa, paštiky apod., zdravotnická technika, léčiva.

K úspěšným příkladům českých firem na moldavském trhu patří samozřejmě vozidla Škoda všech typů, zejména Octavia a Superb (s těmi jezdí i vláda, ale také policie a mají zde dobré jméno), trolejbusy ŠKODA OSTROV (dnes ŠKODA ELECTRIC), a další tradiční vývozní jistoty jako lustry, sklo, bižuterie a pivo. Několik firem zde založilo či uvažuje o založení smíšených firem. Například HAMÉ Babice vyráběla ve městě Balti paštiky pro moldavský, ruský a ukrajinský trh. Firma měla bohužel komplikovaný spor s novým vlastníkem ohledně navrácení některých vložených prostředků a výrobních technologií; přesto se zde na trhu etablovala a je významným dodavatelem zejména dětské výživy a paštik. Investici zde stále zvažuje či již započali jednání například Budějovický Měšťanský pivovar, a.s., MILO mýdlářská s.r.o., HSTOP s.r.o. (zavlažovací zařízení), MGM Holešov (postřikovací technika), SPOFA, a.s. (inzulín), DEFEND LOCK (zabezpečovací zařízení) a ELTODO (modernizace energetických systémů nízkého napětí).

Nejúspěšnějším českým vývozcem je však ŠKODA AUTO (s významným podílem na prodeji zahraničních automobilů v Moldavsku).

Může se obnovit zájem firmy ČEZ a.s. - ŠKODA PRAHA o rekonstrukci a modernizaci 200 MW elektrárny a teplárny KIŠINĚV 2 (TEC-2), objem až 170 mil. EUR. V úvahách moldavské strany se stále uvažuje o vybudování tepelné moderní elektrárny ve městě Ungeni - na tuto investici již Česko - slovenská

společnost J&T podepsala v březnu 2009 s moldavskou stranou memorandum. Mělo by se jednat o investici kolem 550 mil. EUR

Dále se angažovala v Moldavsku firma TEDOM usilující o dodávku technologií na výstavbu spalovny komunálních odpadů hlavního města Kišiněv. Finanční objem se zde odhaduje na 4 mil. EUR.

Významným projektem s potencionální českou účastí by mohla být i elektrifikace železničního koridoru UNGHENI - BENDERY - KUCIURGAN - RAZDĚLNAJA (napojení na IX. evropský koridor). Tato investice představuje hodnotu téměř 300 mil. USD a předpokládá elektrifikaci tohoto úseku do roku 2015. Na generálního dodavatele m.j. aspiruje firma ELEKTRIZACE ŽELEZNIC PRAHA a.s., nicméně aktivita moldavské strany je nízká.

Významná může být potenciální dodávka autobusů SOR Libchavy pro hlavní město Kišiněv, která by mohla navázat na tradice v dodávce českých dopravních prostředků pro MHD (trolejbusy). Celkem bylo v jednání 60 autobusů v úhrnné hodnotě 7 mil. EUR, silnou konkurencí jsou však autobusy, vyřazované v některých západoevropských státech a předané do Moldavska v rámci pomoci.

V uplynulých letech probíhala jednání týkající se pokračování dodávek trolejbusů (dříve Škoda Ostrov) z dílny ŠKODA ELECTRIC s.r.o. Plzeň pro Kišiněv a města města Balti a Tiraspol (Podněstří). V minulosti bylo dodáno do Moldavska celkem 50 trolejbusů a potenciálně se dá hovořit o dalších. Vzhledem k finančním možnostem Moldavska je alternativou i kooperační výroba. V tendru na dodávky nových trolejbusů pro hlavní město Kišiněv naše firma neuspěla, protože za danou částku (úvěr EBRD) nebyla schopna dodat požadovaný počet trolejbusů. Zvítězil běloruský výrobce, který v květnu 2011 dodal prvních 25 trolejbusů (ze 102).

V jednání byla účast na výstavbě mezinárodní silnice M3 Kišiněv - Giurgiulesti - rumunská hranice s celkovou délkou 217 km a objemem 60 mil. USD a některých dalších komunikací. Tendry na silniční stavby jsou však obvykle vyhlašovány s velmi krátkým termínem a ne zcela průhledně. Značnou část potřebných finančních prostředků na opravy a rekonstrukce silniční sítě získává Moldavsko jako úvěry nebo donorské dary/rozvojové projekty.

Poměrně novým projektem je modernizace a rekonstrukce zavlažovacích systémů, kde by se mohla prosadit se svými čerpadly např. firma SIGMA Olomouc dodávanými do vylepšeného systému „Odra“, již dříve do Moldavska vyváženého.

Jednalo se rovněž o možné vybavení stomatologickými jednotkami české výroby více než stovky pracovišť za 4 mil. EUR.

Byla uzavřena i dohoda na dodávku technologie FLOWER české společnosti FT TECHNOLOGIES a.s. Hlubočky pro Ministerstvo informatiky Moldavska. Jedná se o technologii čtení a přenosu identifikovaných informací, vyvinutých českými specialisty.

Konečně zde probíhají i paralelní jednání mnoha českých firem se zájmem o outsourcing jako v případě ČKMS HOLDING a.s. (lokomotivy), ALFA UNION a.s. (agregáty pro lokomotivy), MARBO CZ a.s. (mechanické bezpečnostní zámky) a HARD Jeseník (rodinné domky).

ZÚ usiluje o to, aby se projekty v rámci rozvojové spolupráce pokud možno staly zárodky dovozu nebo společné výroby v dalších fázích bilaterální ekonomické spolupráce.

7.5. Firmy a joint-ventures ve vzájemném obchodu a v ostatních oblastech ekonomické spolupráce

ZÚ nemá spolehlivé informace o fungování česko-moldavských joint ventures. V souvislosti s propagováním příležitostí ve volných ekonomických zónách je z moldavské strany nabízeno společné nebo stoprocentně zahraniční podnikání v následujících oblastech:

1. Agri-business and food processing;
2. Textile and leather;
3. Information and communication technology;
4. Transport infrastructure;

5. Industrial parks;
6. Housing services and energy infrastructure
7. Alternative energy;
8. Logistics development;
9. Recreation and Tourism.

Na stránce MIEPO (podpora exportu a atrakce investic) <http://www.miepo.md/pageview.php?l=en&idc=148&>

je dostupný popis řady investičních projektů s pozváním pro zahraniční investory.

Jak již bylo uvedeno výše, ZÚ Kišiněv nemá informace o tom, že by jakákoliv česká (nebo v ČR registrovaná) firma vyvíjela aktivity v těchto zónách.

7.6. Vyhodnocení poptávek v teritoriu po českém zboží, výrobní kooperaci

ZÚ Kišiněv pokračuje i při omezených kapacitách, v odpovídání dotazů jak písemně, e-mailovými odpověďmi, telefonicky, tak i formou osobních návštěv zainteresovaných dovozců a podnikatelů.

Od roku 2006 existuje i kancelář CzechTrade Bukurešť, který by snad měla pokrývat i Moldavsko, avšak její kapacita se zřejmě stoprocentně vyčerpává na rumunském území.

Struktura poptávky po dovozu z ČR byla velice rozmanitá. Zahrnovala škálu speciálních výrobků hutního průmyslu, strojírenství, kovo, produktů chemického průmyslu, stavebnictví, dopravy, služeb, výrobků ze dřeva, dřevěného i kovového nábytku, zboží lehkého průmyslu, ale i potravinářské výroby. Vyskytly se i poptávky po výrobní kooperaci a zájem o investice a založení společného podniku v Moldavsku. Je však třeba poznamenat, že začíná převažovat poptávka po možných vývozech moldavského zboží do ČR. Nejvíce poptávek tohoto druhu se samozřejmě týkalo vývozu vína.

Počet českých firem působících na moldavském trhu evidentně vzrůstá více a rychleji, než by vykazovaly statistiky ZÚ, ale úřad o mnohých z nich neví, jelikož jdou přímo přes místní kontakty. Neexistuje ani žádná "ohlašovací povinnost", ZÚ se o aktivitách českých firem nejčastěji dozvídá v případě, potřebuje-li firma určitou asistenci nebo víza pro své partnery.

7.7. Zahraniční rozvojová spolupráce

Moldavská republika je důležitou cílovou zemí pro českou zahraniční rozvojovou spolupráci (ZRS), pro humanitární pomoc, pro spolupráci s českými krajany a pro transformační spolupráci, již od svého vzniku na počátku devadesátých let 20.století. Od začátku milénia byly realizovány projekty zejména na poli životního prostředí a prevence migrace.

Usnesením vlády ČR č. 302 z 31. 3. 2004 byla Moldavská republika uznána za jednu z prioritních zemí pro ČR z hlediska dlouhodobé rozvojové spolupráce. Zásady zahraniční rozvojové spolupráce stanovily za nosnou součást ZRS ČR uplatňování principů partnerství, efektivity a transparentnosti. Vláda ČR definovala Moldavskou republiku jako jednu z prioritních zemí podle následujících kritérií:

- potřebnost rozvojové spolupráce
- již probíhající a úspěšná rozvojová spolupráce na kterou bude možno navázat
- dopady masové migrace obyvatel Moldavska na ostatní evropské země (včetně ČR)
- potenciál pro export českých výrobků a technologií do Moldavska

Na základě výše zmíněného usnesení a programovací mise provedené v Moldavské republice pověřenými pracovníky z Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV ČR, Zastupitelského úřadu ČR (v té době ještě se sídlem v Bukurešti), Rozvojového střediska ÚMV a zainteresovaných sektorových ministerstev byl vytvořen Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Moldavskou republikou na léta 2006–2010 - viz <http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=16184>. Podle něj byly hlavními prioritními sektory životní prostředí, prevence migrace a školství.

Indikativní přehled oblastí pro rozvojové intervence v sektoru životního prostředí obsahuje a) spolupráci v oblasti ochrany vod (odstraňování ekologických zátěží, preventivní přístupy v průmyslu atd.), b) spolupráci v oblasti hydrometeorologie a klimatologie, c) podporu ochrany biologické rozmanitosti. Indikativní přehled oblastí pro rozvojové intervence v sektoru rozvoje lidských zdrojů, prevence migrace a stabilizace potenciálních migrantů obsahoval a) podporu kapacit moldavské státní správy (policie, služby ostrahy hranic atd.) při vytváření efektivního migračního managementu, b) sociální stabilizaci potenciálních migrantů prostřednictvím vytváření alternativ k odchodu ze země (posilování lidského kapitálu, vytváření pracovních příležitostí).

Indikativní přehled oblastí pro rozvojové intervence v sektoru školství, vědy a výzkumu obsahoval a) přípravu implementace Boloňské deklarace na moldavských VŠ, b) rozvoj kurikul v oborech vyučovaných na moldavských univerzitách, c) zavádění environmentálních aspektů ve výuce a zlepšování pedagogických znalostí učitelů.

V průběhu roku 2006 byly do priorit dále začleněny zemědělství a práce v sociální oblasti. V roce 2007 byl program v souvislosti s reformou řízení zahraniční rozvojové spolupráce podroben přezkoumání a revizi.

Ministr zahraničních věcí České republiky Cyril Svoboda podepsal dne 19. prosince 2005 se svým moldavským protějškem Andreiem Stratanem Memorandum o porozumění v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce mezi ČR a Moldavskem (text memoranda: <http://www.mzv.cz/servis/soubor.asp?id=16051>).

Při Zastupitelském úřadu ČR v Kišiněvu působil externě od března 2006 do února 2008 český pracovník Rozvojového programu OSN v Moldavsku. Do náplně jeho činnosti patřilo, na 50% úvazku, koordinovat českou zahraniční spolupráci. Byl zodpovědný za identifikaci nových programů, za koordinaci s ostatními dárci, působícími v Moldavsku a za monitoring probíhajících projektů i za pomoc a konzultace při jejich realizaci. Po ukončení jeho působení v Kišiněvu přešly jeho funkce na zastupitelský úřad ČR v Kišiněvu, kde se touto problematikou zabývá jak diplomat ZU, tak místní síly/asistenti pro rozvojovou spolupráci (od ledna 2011 2 osoby). Kontakt: Embassy of the Czech Republic in Republic of Moldova, str. Moara Rosie 23, MD 2005 Chişinău, Moldova, telef. +373 22 209942, Fax: +373 22 296 437 e-mail: chisinau@embassy.mzv.cz

V souvislosti s reorganizací řízení ZRS v ČR byla zřízena Česká rozvojová agentura, na kterou přešla řada kompetencí, které měla v rozvojové spolupráci resortní ministerstva: www.cra.cz, která se zabývá problematikou praktické realizace a kontroly realizace rozvojových projektů.

Jak již bylo uvedeno výše, Moldavská republika se nachází dlouhodobě mezi prioritami zahraniční rozvojové spolupráce ČR a ve vládou nedávno schváleném programu zahraniční rozvojové spolupráce figuruje mezi 5 zeměmi s nejvyšší prioritou. Českou stranou byl zpracován a oficiálně předán místopředsedovi vlády a ministru zahraničních věcí a evropské integrace Moldavské republiky I. Leankovi během jeho návštěvy v Praze 16. 5. 2011 "Program rozvojové spolupráce mezi ČR a Moldavskem na období 2011-2017".

Česká rozvojová pomoc se soustřeďuje na 5 sektorů: voda a sanitace, dobrá správa (good governance) a občanská společnost, sociální infrastruktura, zemědělství a ochrana životního prostředí. Samozřejmě, některé projekty mají přesah do jiných oblastí (školství/zdravotnictví/sociální oblast - např. programy týkající se integrace postižených dětí, zemědělství/ekologie apod.).

V posledních 5 letech dosáhl celkový objem finančních prostředků na bilaterální projekty přes 200 miliónů korun (cca 8 mil EUR). V roce 2010 bylo realizováno celkem 13 projektů v celkové hodnotě přesahující 51 mil. CZK a na rok 2012 se předpokládá další navýšení celkového objemu rozvojové spolupráce.

ČR se rovněž výrazně finančně podílí na některých projektech realizovaných mezinárodními organizacemi, např. na již několik let běžícím projektu "Cleaner production" UNIDO. V roce 2011 byla rovněž zahájena spolupráce, tzn. spolufinancování společných projektů pro Moldavsko státy Visegrádské skupiny - zatím se jedná o projekty z kategorie tzv. malých lokálních projektů, ale existuje vůle tuto visegrádskou spolupráci v Moldavsku rozšiřovat. ČR také výrazně podporuje rozvojové aktivity v rámci Východního partnerství.

Moldavsko je pro ČR také jednou z 10 prioritních zemí v rámci transformační spolupráce, která se zaměřuje především na zvyšování kapacit neziskových organizací, školení představitelů místních správ a samospráv a budování občanské společnosti. Dlouhodobě jsou podporovány aktivity vytvářející a rozvíjející zárodky občanské společnosti v Podněstří.

Projekty rozvojové spolupráce probíhají nejčastěji v 3-letém cyklu, kromě tzv. malých lokálních projektů, jejichž cyklus je roční.

Jednotlivé projekty

Projekty skončivší před rokem 2006

- MV ČR - „Prevence nelegální migrace z Moldavska do ČR a pomoc při vytváření azylové infrastruktury“ - Sdružení Česká katolická charita
- MV ČR - „Stabilizace potenciálních migrantů a prevence neregulérní migrace prostřednictvím rekvalifikačních kurzů“ - realizátor IOM ČR a IOM Moldova
- MŽP ČR - „Budování institucionálních a odborných kapacit pro aplikaci preventivních ekologických přístupů v průmyslu“ - realizátor Centrum čistší produkce
- SÚJB - „Spolupráce mezi Moldávií a SÚJB-zajištění radiační ochrany s důrazem na lékařské expozice v Kišiněvu“ - realizátor SÚJB - Státní úřad jaderné bezpečnosti

Pokračující projekty zahájené před rokem 2006

- MV ČR - „Pomoc při stabilizaci potenciálních migrantů a prevence neregulérní migrace nezletilých“ - realizátor Sdružení Česká katolická charita
- MŽP ČR - „Zlepšení životního prostředí Moldávie využitím českých environmentálních technologií vyráběných ve společných česko-moldavských podnicích“ - realizátor Ircon s.r.o.
- MV ČR - „Podpora rozvoje migračního managementu v Moldavsku“ - realizátor IOM ČR a IOM Moldova

V běhu od roku 2006

- MŠMT ČR - „Podpora rozvoje studijních programů na Agrární univerzitě v Kišiněvě a sladování jejího vzdělávacího systému se standardy EU“ - realizátorem je Institut tropů a subtropů České zemědělské univerzity
- MZe ČR - „Podpora rozvoje venkova - zvýšení odbornosti řídicích a poradenských kapacit“ - realizátorem je Institut tropů a subtropů České zemědělské univerzity
- MV ČR - „Stabilizace potenciálních migrantů formou podpory drobného podnikání“ - Sdružení Česká katolická charita
- MŽP ČR - „Program monitoringu primárních vodních zdrojů a systematická ochrana vodních zdrojů před ekologickými zátěžemi“; oblast města Otaci - realizátorem je firma GIS - Geoindustry, s.r.o.
- MŽP ČR - „Stará ekologická zátěž Iargara - odstranění ropného znečištění“ - realizátor Mercedes, a.s. (technická podpora Dekonta, a.s.)
- MŽP ČR - „Snížení negativních dopadů vodního hospodářství města Leova na životní prostředí a zdraví obyvatelstva“ - realizátor Ircon s.r.o.
- MŽP ČR - „Monitoring povrchových vod a ochrana před povodněmi v povodí řeky Răut“ - realizátorem je Aquatest, s.r.o.
- ZÚ ČR v Kišiněvě - Program pro prioritní země při ZÚ - malé projekty:
  1. „Infrastruktura obce Holuboje - oprava jídelny a hygienického zařízení základní školy“ - realizátorem se český spolek Novohrad
  2. „Local Development Framework - Expertise and Analysis of Practice and Experience of the Czech Republic on the Field of Local and Regional Public Administration Reform“ - realizátorem je UNDP Moldova

Projekty zahájené v letech 2007 a 2008

- MPSV ČR - Podpora sektoru sociálních služeb
- MŠMT ČR - Podpora vytvoření systému práce s dětmi a mládeží ve volném čase na státní a místní úrovni - implementace klíčových oblastí evropské politiky v oblasti mládeže
- Integrovaný program Centra pro děti ulice ve Vadul lui Voda
- MV ČR - Posilování dobré správy věcí veřejných v Moldavsku

- Podpora rozvoje migračního managementu (s IOM) - pokračovalo druhou fází v roce 2009
- Agrotechnická opatření pro řešení problémů sucha
- Podpora volnočasových aktivit a integrace dětí z internátních škol

Projekty zahájené v letech 2009 a 2010 (aktivní)

- Reintegrační projekt pro moldavské migranty (s IOM)
- Studie proveditelnosti nakládání s odpadními vodami ve městě Nisporeni
- Zpracování průzkumu znečištění z bývalé vojenské základny Marculesti a zpracování analýzy rizik
- Studie proveditelnosti modernizace systému protipovodňové ochrany v povodí řeky Prut
- Obnova systému nakládání s odpadními vodami ve městě Nisporeni
- Obnova systému nakládání s odpadními vodami ve městě Vulcanesti
- Průzkum a sanace lokalit znečištěných ropnými látkami v obcích Lunga a Marculesti
- Varovný povodňový a monitorovací systém na řece Prut
- Vytvoření národní koncepce sociální péče o děti opuštěné v důsledku migrace
- Rozvoj inkluzivního předškolního vzdělávání dětí se speciálními potřebami

Malé rozvojové projekty 2008 (5), 2009 (4), 2010 (3) a 2011 (5)

- ZÚ, v souladu se strategií MZV uplatňovanou v prioritních (z hlediska rozvojové spolupráce) zemích, identifikoval a realizoval 4 +4 malé lokální projekty, které slouží k reagování na aktuální místní problémy a k přípravě na identifikaci rozsáhlejších, několikaletých projektů zahraniční rozvojové spolupráce. Mezi ně na př. patřilo:
- Posílení expertízy a znalostí občanské společnosti v oblasti zahraniční politiky (2x)
- Modernizace hygienického zařízení ve školce v obci Cosnita
- Consolidating the degree of information possessed by the population of Transnistria via the production of a series of radio and online programs (3x)
- Teenagers trough life (2x)
- Rekonstrukce hydrologické staniční sítě v povodí řeky Prut - rozvoj informačního systému protipovodňové ochrany
- Říďte se svým svědomím a rozhodujte se svobodně
- Posilování znalostí a kapacit občanské společnosti v oblasti moldavské zahraniční politiky
- Bílá kniha moldavské zahraniční politiky
- Důležitost studií proveditelnosti pro posílení procesu regionálního rozvoje v Moldavsku
- Zajištění invalidních vozíků pro skupinu invalidů
- Rekonstrukce dětského tábora v obci Slobozia
- Studie proveditelnosti rekonstrukce systému zásobování vodou a kanalizace v obci Taul

Vedle českých směřují do Moldavska programy rozvojové spolupráce dalších 17 významných donorů - EU, IMF, WB, UNDP, švédské, rakouské a švýcarské rozvojové agentury, USAID, UK (do jara 2011) atd. Celková rozvojová pomoc poskytovaná Moldavsku se v posledních 5 letech pohybovala mezi 200 a 300 mil. USD ročně (dle statistiky ODA vydávané OECD).

Stipendia

- MŠMT ČR - Zahraniční studenti přijímaní ke studiu na VŠ v ČR:
  - Pro studijní rok 2007/2008 bylo nově poskytnuto vládní stipendium osmi moldavským studentům ke studiu na českých vysokých školách, z toho pěti na bakalářské a/nebo magisterské studium, a tří na studium doktorandské
  - Stipendijní programy pokračují pro prioritní země i v dalších letech. V r. 2008/2009 to bylo 13 vládních stipendií. Rovněž pro rok 2009/2010 se počítá se 13 stipendii (4 bakalářská v českém jazyce, 9 magisterských nebo doktorandských v anglickém jazyce)

- K 31.12.2009 studovalo v ČR kolem 50 moldavských studentů.

Internetové odkazy na projekty v Moldavsku - gestoři a realizátoři

Gestoři:

- Česká rozvojová agentura - www.cra.cz
- ORS MZV ČR - <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?ido=18930&idj=1&amb=1&ikony=&trid=1&prsl=&poc1=>
- Rozvojové středisko ÚMV - <http://www.rozvojovestredisko.cz/files/moldavsko.pdf> (moldavsko.pdf, 192kB)
- MV ČR - <http://www.mvcr.cz/azyl/spoluprace/projekty/moldavsko/index.html>
- MŽP ČR - <http://www.env.cz/AIS/web.nsf/pages/pomoc>
- MŠMT ČR - <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/teritorialni-priority-msmt-v-oblasti-zahranicni-rozvojove-spoluprace>
- MPSV ČR - <http://www.mpsv.cz/cs/1611>
- MZe ČR - <http://www.mze.cz/Index.aspx?&&ch=72&typ=1&val=38177&ids=2580>

Realizátoři

- Sdružení Česká katolická charita - <http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=381&nLanguageID=1>
- Ircon, s.r.o. - <http://www.ircon.cz/cz/1608242/o-firme1?PHPSESSID=71e36b84df0186018b753f8008083d90>
- Institut tropů a subtropů České zemědělské univerzity - <http://www.itsz.czu.cz/cz/?r=854>
- IOM Praha - <http://www.iom.cz/projekty.shtml>, IOM Moldova - www.iom.md
- Merced, a.s. - <http://www.merced.cz/>, Dekonta, a.s. - <http://www.dekonta.cz/>
- GIS - Geoindustry, s.r.o. - <http://www.geoindustry.cz/>
- Aquatest - <http://www.aquatest.cz/>
- Český spolek Novohrad - <http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=20508&ido=11229&idj=1&amb=1>
- UNDP Moldova - www.undp.md

7.8. Vzájemná výměna v oblasti služeb

ZÚ prozatím nezaregistroval žádnou výměnu v oblasti služeb mezi ČR a Moldavskem.

7.9. Podmínky pro zaměstnávání občanů z ČR

V Moldavské republice žije dle dat z informačního systému obyvatelstva asi deset občanů ČR. Nejsou známi žádné problémy s jejich zaměstnáváním.

8. Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu

České zboží, které již na moldavský trh proniklo (osobní automobily, zařízení pro energetiku, některé chemické výrobky, ale i některé potravinářské výrobky, nádobí atd.) mají na trhu dobrý zvuk. Začíná se však projevovat problém cenový, zdejší relace se od našich značně liší a navíc se na trhu prosazují s komparativními výhodami výrobci a dodavatelé ze sousedních zemí či z velkých nadnárodních obchodních řetězců.

Rostoucí spotřeba, tažená penězi pracovníků v zahraničí, zvyšuje poptávku po konstrukčních materiálech/systémech pro bytovou výstavbu městskou i rodinných domků a jejich vybavení. Stavební boom (reality přeceněny, jde o ukládání peněz), opírající se o nepodloženě optimistické předpovědi ekonomického růstu, se však v letech 2008 a 2009 značně zpomalil, řada developerských firem je na pokraji krachu a není schopna ambiciózní projekty dokončit, jiné již skončily v bankrotu. Podobná situace se projevila i v soukromé výstavbě, kdy např. Moldavané pracující v zahraničí rozestavěli domy a poté přišli během krize o práci nebo pracují v hůře finančně hodnoceném oboru. Výstavba nepochybně bude pokračovat, zřejmě s různou intenzitou v různých oblastech Moldavska, ale určitě ne s takovým rozmachem jak se mohlo zdát před 5-6 lety. Obecně je však možné konstatovat, že kupní síla obyvatelstva je nízká.

ZÚ má za to, že prostor pro větší české dodávky je v participaci na investicích, hlavně infrastrukturálních charakteru nebo na rozvojových programech (biopalivo, bioenergetika, malá a střední vodohospodářská zařízení, topárenství, zavlažovací systémy apod.).

České subjekty by měly více sledovat informace o tendrech na infrastrukturální projekty na evropských i moldavských stránkách. V současné době i v nejbližších letech se rozhoduje a bude rozhodovat o alokaci značných prostředků na rozvoj moldavské infrastruktury, které poskytnou zahraniční donoři, včetně EU.

8.1. Distribuční a prodejní kanály, využívání místních zástupců, další faktory ovlivňující prodej

Informace poskytne CzechTrade Bukurešť.

8.2. Podmínky zaměstnávání cizinců a místních sil

Informace poskytne Velvyslanectví Moldavské republiky v ČR.

Podmínky jsou rovněž velmi přehledně k dispozici na www.miepo.md záložka "Create a business in Moldova".

8.3. Podmínky pro zřízení kanceláře, reprezentace, společného podniku

8.3.1 Zákony

Ohledně aktuálních podmínek zřízení společnosti je vhodné kontaktovat investiční agenturu MIEPO www.miepo.md

8.3.2 Podmínky pro založení firmy

Zákon 424-XV ze 16.12. 2004 postihuje hlavní souvislosti se zakládáním a registrací firem.

Příklady společností a základního kapitálu:

- otevřená akciová společnost - S. A. - 1.505 USD
- uzavřená akciová společnost - S.A. - 752,5 USD

- společnost s ručením omezeným - S. R. L. - 406 USD

Podmínky jsou velmi přehledně k dispozici na www.miepo.md

Další užitečné informace pro hospodářskou činnost v Moldavské republice lze nalézt na stránkách www.doingbusiness.md (anglicky, rusky německy), www.gov.md (internetové stránky ministerstev a dalších státních institucí), www.justice.md (zákony), www.moldova.md (oficiální stránka Moldavské republiky), www.businessportal.md, www.chamber.md (obchodní komora), www.tender.gov.md (informace o tendrech a výběrových řízeních), www.customs.md (celní problematika), www.bursa.md, www.fisc.md (daňový systém), www.lex.md (zákony).

Obecně je možné konstatovat, že se zakládáním firmy je spojena výrazně větší byrokratická zátěž než bývá v Evropě (i u nás) zvykem, a pro registraci je třeba dodat větší množství papírů a razítek.

8.4. Požadavky na propagaci, marketing, reklamu (využití HSP)

Zázemí pro propagační, marketingové a reklamní působení v Moldavsku je tvořeno několika společnostmi, jejichž seznam lze získat kontaktem na Obchodní a průmyslovou komoru Moldavska www.chamber.md. Informační materiály doporučujeme pro zdejší teritorium připravovat v moldavštině / rumunštině nebo v ruštině (případně v obou jazykových mutacích, což zde bývá běžné). V poslední době, v souvislosti s evropskými ambicemi Moldavska se v některých případech dostává do popředí angličtina, již méně francouzština (i když ti Moldavané, kteří francouzštinu umějí, znají ji díky románské příbuznosti jazyků dobře). Nejširší uplatnění budou mít rozhodně materiály v rumunštině, případně rumunštině a ruštině.

8.5. Způsoby řešení obchodních sporů

Zásadně doporučujeme sporům předcházet maximálně přesnou smlouvou a zajištěním (platby předem, akreditiv..). Při budování společnosti v Moldavsku doporučujeme vzhledem k poměrně široce se vyskytující netransparentnosti předpisů a postupů v detailech a relativně častým změnám předpisů využít místních expertů. Arbitráže doporučujeme spíše zahraniční. Vymahatelnost v rámci Moldavska nemusí být příliš úspěšnou.

I v této oblasti se Moldavsko přibližuje k Evropě, ale je to proces, který bude ještě nějakou dobu trvat. Při řešení sporů v Moldavsku má platit evropská legislativa. Moldavsko zatím nefigurovalo v žádném sporu, registrovaném WTO.

8.6. Režim zadávání veřejných zakázek

Vyhlašování státních zakázek je v kompetenci každého ministerstva. Informace se objevují na jejich internetových stránkách a jsou také čas od času publikovány ve zvláštní příloze týdeníku Ekonomický obzor (Ekonomičeskoe obozrenie). Vzhledem k celkovému podnikatelskému prostředí vzniká dojem, jakoby jejich publikování bylo pouze nutným zlem. Vláda v únoru 2005 ustavila a jmenovala pracovníky Agentury pro rovnou příležitost (obdoba našeho Úřadu pro hospodářskou soutěž), který by měl dozorovat i situaci ve veřejných zakázkách.

Souhrnná informace o veřejných zakázkách je dostupná na stránkách vládní „Agentury hmotných rezerv, státních zakázek humanitární pomoci“ (Agentstvo materialnych resursov, gosudarstvennyh zakupok i gumanitarnoj pomošči).

Užitečná v této oblasti je samozřejmě také již výše zmíněná stránka www.tender.md, která má např. záložky: legislativa; probíhající tendry; dokončené tendry; archiv tendrů; registr spolehlivých dodavatelů aj.

8.7. Problémy a rizika místního trhu

Někdy nepřehledný legislativní rámeček a jeho často nejednotná aplikace jsou skutečnostmi, které při pronikání na moldavský trh způsobují zahraničním firmám potíže. Nicméně moldavská administrativa učinila během posledních několika let značný pokrok ve směru přizpůsobování zdejšího investičního prostředí evropskému. Byla rovněž učiněna řada systémových kroků k přilákání zahraničních investorů a

podnikatelů. Dosud je však poukazováno na problémy s vymahatelností práva a korupcí v široce chápané justici. Investory také brzdí ne zcela zřejmá perspektiva dalšího politického vývoje v zemi v souvislosti s politickou a ústavní krizí, která se v podstatě táhne již déle než 2 roky.

Při podnikání v Moldavsku je potřeba počítat s celou řadou byrokratických potíží, s nedokonalou infrastrukturou, kritickým nedostatkem kapitálu a někdy odlišnými prioritami v rámci obchodních vztahů, ale místní podnikatelé zpravidla ctí dohodnuté a jsou velmi pracovití, a dokonce - zejména při důsledném dohledu - respektují evropské standardy. Udělat první dobrý dojem je jejich silnou stránkou. Spolehlivost v plnění termínů má spíše jižní než severní charakter, při sjednávání lhůt je často volena optimistická nebo líbivější varianta.

8.8. Problematika ochrany duševního vlastnictví

Moldavsko je členem WIPO, je stranou 25 mezinárodních dohod WIPO a je signatářem Dohody o TRIPS z července 2001. V souladu s těmito dohodami je přizpůsobena všechna domácí legislativa a byla zřídila všechna potřebná dohledová místa, včetně Vládní agentury pro ochranu intelektuálního vlastnictví - State Agency on Intellectual Property (AGEPI) - www.agepi.md;

Podrobný fact sheet o Moldavsku z hlediska aplikace mezinárodních závazků v oblasti ochrany intelektuálního vlastnictví do vnitřních zákonů a předpisů je k dispozici na www.wipo.org.

I přes plnění formálních závazků, vyplývajících ze členství ve WIPO je třeba mít na zřeteli, že např. obecný vztah k padělávání softwaru je shodný se stavem v celém postsovětském prostoru. Některé televizní kanály běžně vysílají západní, především americké, filmy a seriály bez získání autorských práv (i v tomto ohledu existuje "efektivní spolupráce" v postsovětském prostoru) a jakoukoli kritiku chápou jako politický útok či trest za jejich, např. opoziční, politickou orientaci.

8.9. Obvyklé platební podmínky, platební morálka

Nejsou v zásadě výrazně odlišné od našich, při započetí vztahu je obvyklé platit předem a po nějaké době (rok) se přejde na jinou platbu (akreditiv apod.). Vyplatí se v každém případě pečlivá příprava smluv (u větších objemů v každém případě s právníkem), umístění místa sporu do ČR nebo jiné standardní země, dodávání "na fakturu" až po několikanásobném bezproblémovém placení a pokud dojde ke sporu, pak jednat bez prodlení a pružně, ale tvrdě.

Doporučujeme využívat v rámci možností služeb českých bank zaměřených na export, které mohou poskytovat financování pro zdejší trh. Jedná se zejména o tyto banky: Československá obchodní banka, Komerční banka, Interbanka Praha a Česká exportní banka. Všechny tyto banky mají ve svém portfoliu i Moldavsko. EGAP může kvalifikovaně pomoci při oceňování obchodního a investičního rizika

8.10. Významné veletrhy a výstavy v teritoriu

K tradičním veletrhům v Moldavsku patří mezinárodní zemědělský a potravinářský veletrh MOLDAGRO, MOLDAGROTECH, ale i další v oboru stavebnictví - MOLDCONSTRUCT, vodního hospodářství, spotřebního zboží, potravinářství - FOOD-DRINKS, FOOD TECHNOLOGY, PACKAGING.DEPO, turistiky apod. Je však třeba poznamenat, že charakter veletrhů se za posledních několik let změnil od čistě moldavského na více mezinárodní. Často se jich zúčastňují firmy ze států SNS (BY, UA, někdy RF, Azerbajdžán, atd.) ale i Turecko a téměř na každém z nich je představena Rumunská obchodní komora a příslušné RO podniky a v posledním období zvyšuje svou přítomnost a viditelnost také Polsko. Určitou koleraci mezi účastí na veletrzích a zvyšováním obchodního obratu lze sledovat v měnícím se pořadí obchodních partnerů Moldavska (viz předchozí kapitolu).

ČR měla jen několik pokusů o představení firem na nedrahých stáncích, naposledy to bylo během nábytkářského veletrhu - naši vystavovatelé se rozhodují na poslední chvíli.

Aktuální seznam veletrhů a výstav pro běžný rok, (20 - 30 výstav) včetně podmínek a poplatků pro účast je na webových stránkách kišiněvského výstaviště - společnosti MoldExpo (www.moldexpo.md)

ZÚ Kišiněv, doporučuje českým firmám především účast na veletrzích věnovaných zemědělské výrobě a zemědělské technice, jejichž důležitost vyplývá ze samotné charakteristiky moldavské ekonomiky.

Je třeba počítat s tím, že Kišiněvské veletrhy jsou ve srovnání s brněnskými či jinými evropskými výrazně menší rozsahem i nabídkou, ale také reprezentací a počtem zahraničních firem a zemí z nichž jejich zástupci přicestovali.

9. Investiční klima

Investiční klima v Moldavsku se pod vlivem zahraničních investorů a mezinárodních organizací za poslední léta relativně a "normativně" kultivovalo, situace v praxi a v implementaci legislativy ale zatím není zcela ideální, a to počínaje soudnictvím, přes objevující se nedostatek kvalitních pracovních sil, až po politické a administrativní vlivy na rovnost podnikatelských podmínek podniků (které se ve větším měřítku projevovaly před několika lety, ale dosud zcela nevymizely). To je ostatně zřetelné i z nedůvěry vlastních občanů, kteří, ačkoli by mohli své peníze vydělané v zahraničí, s výhodou investovat a rozmnožovat v Moldavsku, nečiní tak (podle dostupných informací je jen cca 7% známého objemu těchto výtěžků je investováno a ani pobídkové programy současné vlády z roku 2010 a 2011 situaci výrazněji nezměnily). Nejlepší naději měly do roku 2009 velké zakázky, které byly politicky (nikoli ekonomicky) zaštiťované státem. Během posledních 2 let koaliční vláda opakovaně deklaruje předsevzetí situaci v podnikatelském a investičním klimatu dále měnit k lepšímu, ale v praxi se tyto změny projevují relativně pomalu. Hodně závisí na důslednosti ve změnách a především aplikaci legislativy, kvalitě soudnictví, odstraňování korupce atd. Bohužel, pokrok v těchto oblastech není nikterak oslnivý.

Nicméně investiční klima má vzestupnou tendenci, podíl na rostoucí důvěře zahraničních investorů má i bezproblémové respektování 35 smluv o podpoře a ochraně investic. Zahraniční Investice se v Moldavsku začaly v letech 2007 - 2008 akumulovat. Rok 2009 znamenal značné ochabnutí investování (viz makroekonomický rámec). Výraznější využití potenciálu i příchod investorů lze možná očekávat po definitivním odeznění krizových jevů.

Aktuální situaci v investičním klimatu lze sledovat na www.miepo.md

9.1. Podmínky vstupu zahraničního kapitálu (omezení, pobídky pro investory)

Regulační rámec pro investiční klima je dán zákonem „O investování a podnikatelských aktivitách“, který vstoupil v platnost 23. 4. 2004 (Official Journal of RM, nr. 64–66 / 23. 4. 2004). Zákon založil řadu důležitých ustanovení a principů, které dříve v moldavské legislativě chyběly. Jde např. o svobodu investování (investice lze alokovat územně kdekoliv a v kterémkoliv sektoru ekonomiky „v souladu s platnou legislativou“ a pokud nenarušují životní prostředí, neodporují veřejnému pořádku a další, v zásadě mezinárodně uznávaná omezení). Moldavská republika se v dvoustranných dohodách o vzájemné ochraně a podpoře investic (má uzavřeno celkem 36 dohod) zavazuje garantovat zahraničním investorům úplnou bezpečnost jejich investice, včetně transferu zisku, zajištění proti znárodnění. Mezinárodní smlouva má platnost nad domácí legislativou.

Dalším principem zákona je transparentnost, chápaná jako povinnost státních orgánů vést konzultace s podnikatelským sektorem před jakýmkoliv změnami investiční politiky. Od zahraničních investorů se očekává dodržování závazků, které pro ně vyplývají z mezinárodních smluv i z podnikatelských kodexů (které obvykle nemívají právní závaznost, avšak stávají se mezinárodní normou chování investorů). Pokud by muselo dojít k ukončení investice ze zákonných důvodů, je počítáno s kompenzacemi. Zákon dává přednost smírnému řešení investičních sporů, nicméně počítá s tím, že budou řešeny před moldavskými soudy a ad hoc arbitrážemi (je však třeba mít na zřeteli nadřazenost ustanovení mezinárodní dohody, platí to co je v dohodě a také fakt, že Moldavsko je členem MIGA - Mnohostranná agentura Světové banky pro ochranu investic a že tedy z tohoto hlediska je její investiční prostředí standardní).

Podnikům se zahraniční majetkovou účastí je nabízena řada investičních pobídek. Společnostem, v nichž zahraniční kapitál přesáhne 2 mil. USD poté, co budou schopny deklarovat první příjmy, bude poskytnuta úleva z úhrady daně z příjmů (15 %) ode dne, kdy podepíše „úlevovou“ smlouvu s Ministerstvem financí, jejíž součástí je závazek, že společnost bude investovat alespoň 80 % prostředků ušetřených na daních do rozvoje vlastní výroby nebo do vládnou stanovených prioritních sektorů.

Podobně podniky, jejichž zahraniční podíl na kapitálu převyšuje 250 tis. USD, získají 50ti procentní úlevu na dani z příjmu za předpokladu, že byl již deklarován první zisk a že více než 50 % příjmů společnosti pochází z prodeje vlastního zboží. Struktura investičních pobídek je více strukturovaná, měla by stimulovat k větším kapitálovým vkladům zahraničních investorů. Tak např. investice ve výši 50 mil. USD je úplně, bez dalších podmínek osvobozena od daně ze zisku (corporation tax) na období 4 za sebou jdoucích let.

Pro některá teritoria a volné ekonomické zóny (FEZ) jsou upraveny ještě výhodnější dodatečné pobídky. Tak např. v přístavním terminálu Giurgiulesti získá rezidentní investor (nad 5 mil. USD) daňovou úlevu z daně ze zisku na 5 za sebou jdoucích let, podniky v sektoru IT, jejichž příjmy jsou z 50 % odvozeny z prodeje jimi vyvinutého software jsou osvobozeny od daně ze zisku na 5 let.

Určité úlevy jsou rovněž zakotveny ve Fiskálním kodexu. Týkají se např. příspěvků společností na sociální potřeby atd.

Viz také část 5.5 o daňovém systému.

Od počátku roku 2007 funguje v Moldavsku Agentura pro ochranu hospodářské soutěže. Praktické výsledky ve zlepšení atmosféry nebo v jednotlivých případech se projevují zatím jen velmi pomalu a nezřetelně. Pokusy o velmi přísné uplatňování řady pravidel v tak malé ekonomice (hlavně v oblasti posuzování monopolů) se začalo obracet proti zahraničním investorům. Agentura si svou důležitou úlohu v ekonomice teprve postupně vyjasňuje.

Aktuální podmínky pro investování sdělí agentura MIEPO (Agentura pro zahraniční investice a podporu exportu MD) www.miepo.md.

Přes veškerou správně postavenou legislativu se může vyskytnout politicky "iniciovaný" problém, například když stát rozhodne o limitaci některé z cen ze sociálních důvodů (což se zde často stává zejména v případě energií nebo chleba). Tato věc je pak řešena v dalším postupu.

9.2. Přímé zahraniční investice v teritoriu (odvětvová a teritoriální struktura)

Celkové zahraniční investice do Moldavska činily do ledna 2010 přes 2,6 mld. USD na nichž se podíleli investoři celkem z 86 zemí, hlavní příliv je ze zemí EU (76%), SNS, USA a Kanady. Největším zahraničním investorem v Moldavské republice je Nizozemsko. Největší příliv zahraničních investic byl zaznamenán v letech 2006 - 2008, tedy po přijetí příslušného zákona v Moldavské republice a před projevením se vážných důsledků finanční a ekonomické krize v zemích, odkud do MD směřují investice. Je možné očekávat postupný nárůst investic s pokrizovým vývoje v zemích investorů, avšak nepředpokládáme nárůst dramatický.

Pořadí investorů a jejich podíl na přímých zahraničních investicích (FDI) v procentech:

1. Nizozemsko	22%
2. Kypr	11,4%
3. Itálie	11,2%
4. Rusko	7,7%
5. Španělsko	5,7%
6. Německo	5,6%
7. USA	4,7%

Dále následují Spojené království, Francie a Rumunsko.

Během nejbližších několika let je možné očekávat výraznější změny v pořadí v případě vstupu ČLR, která se v posledních 2 letech velmi aktivně snaží o prosazení ve zdejší ekonomice obecně a také pokud budou skutečně realizovány projekty plánované/deklarované Rumunskem.

Investice FDI mířily do následujících sektorů ekonomiky:

- velko a maloobchod 26%
- průmysl 22 %
- plynárenství a zásobování vodou 15%
- restaurace a hotely 13%
- finanční služby 13%)
- sektor nemovitostí 10%

K nejvýznamnějším investorům z výše uvedených zemí patří : nizozemské investice do bankovníctví (d této oblasti investuje např. i Rumunsko), GAZPROM, UNION FENOSA, LAFARGE, FRANCE TELECOM, FINTUR HOLDING, METRO GROUP, AZPETROL (Ázerbájdžán) a LUKOIL.

Rusko resp. jeho subjekty nebo občané jsou daleko většími vlastníky majetku v Moldavsku, než by se zdálo jen z evidovaných investic. Jednak sem investovali v době, kdy se všichni ostatní obávali a oni věděli, že Moldavsko má dobrý lidský potenciál a věřili výrobě vín a dalších produktů (ne vždy úspěšně), jednak získali část majetku náhradou za moldavské dluhy (naposledy GAZPROM část energetiky). V Podněstří jsou dominantními vlastníky (Podněstří v tabulce FDI není zahrnuto). Ruští podnikatelé stojí také za investicemi, přicházejícími např. z Kypru.

Pro zájemce o bližší informace jsou uvedené ukazatele k dispozici na oficiálním webu Národního statistického úřadu (Institutul national de statistică), převážně pouze v rumunštině www.statistica.md (v ruštině a angličtině se materiály na stránkách statistického úřadu objevují později a ne všechny).

Dále je možno oslovit agenturu MIEPO www.miepo.md

9.3. České investice v teritoriu

ZÚ eviduje prakticky pouze jediné jednání o velké investici s českou účastí v Moldavsku. Je to záměr firmy Energetický a průmyslový holding (dříve J&T) na výstavbu moderní tepelné elektrárny u města Ungeni v celkové hodnotě kolem 550 mil. EUR, která by měla být napojena na evropskou rozvodnou síť přes Rumunsko. Jednání probíhalo několik let a v březnu 2009 podepsala společnost memorandum s moldavskou vládou. Parametry investice se údajně dále upřesňují, ale do května 2011 nebyl zaznamenán významnější vývoj. V případě realizace by se jednalo o největší přímou investici v Moldavsku od r. 1994.

9.4. Nejperspektivnější odvětví pro investice, privatizační a rozvojové projekty

Proces privatizace v Moldavsku prošel od r. 1993 několika stádii. Od projektu malé privatizace, během níž docházelo na aukcích ke stanovení příliš vysokých počátečních cen a kdy údajně nebyly prostředky na mezinárodní publicitu, která by do země přivedla zahraniční investory, přes zřízení a po několika letech zrušení ministerstva privatizace až k dlouhodobému Privatizačnímu programu, zformulovanému vládou v letech 1997–1998, který trval až do 31. 12. 2005. Tím byla zahájena nová etapa privatizace veřejného vlastnictví za hotové peníze, byl rozšířen okruh podniků připadajících v úvahu pro privatizaci kam jsou nyní zahrnuty i podniky infrastrukturální. V současné době je využíváno mnohem většího spektra privatizačních metod, včetně přesunu privatizačních případů na kapitálový trh a pokusy o zvyšování atraktivnosti případů pro zahraniční investory.

Při hodnocení výsledků privatizace se konstatuje, že soukromý sektor nyní v ekonomice Moldavska dominuje a pokrývá kolem 60 % průmyslové výroby, 70 % sektoru služeb, 44 % objemu stavebních prací a má 40 % podíl v dopravě. V průmyslu je zprivatizováno 50% všech podniků včetně 93 závodů na prvotní zpracování zemědělské produkce a 82 % podniků lehkého průmyslu. Podniky v sektoru obchodu a veřejných služeb jsou zprivatizovány z 95 %.

Vláda původně v letech 2007 - 2008 připravila seznam dalších podniků se státní účastí, jejichž podíly by měly být privatizovány. Seznam existuje, ale Ministerstvo ekonomiky ho diskutuje jen se seriózními

zájemci o investování do moldavské ekonomiky. Vážní zájemci mohou v této souvislosti využít návštěv vládních činitelů nebo kontaktovat podpůrnou organizaci MIEPO www.miepo.md. V letech 2010-2011 vláda několikrát předložila krátké seznamy podniků se státní účastí určených pro privatizaci, která však ne vždy proběhla úspěšně (byly případy, kdy se nenašel zájemce). Navíc se tyto pokusy o privatizaci (resp. konkrétní podniky na seznamech) obvykle stávaly předmětem politických sporů nejen mezi koalicí a opozicí, ale i mezi koaličními partnery navzájem.

Potenciálním investorům z České republiky doporučujeme sledovat výše uvedené webové stránky, v nichž by měly být zveřejňovány informace související s investičními záměry, na nichž se tím či oním způsobem podílí vláda.

V roce 2011 a v nejbližších letech lze očekávat úsilí moldavské vlády přilákat zahraniční investory v souvislosti s projekty v energetice (výroba, případně přenos a distribuce el. energie, teplárenství, ev. plynovody a zásobníky plynu, malé energetické zdroje na biomasu), dopravní infrastruktury (silnice, železnice), vody (čištění pitné i odpadní vody, vodovody, kanalizace).

Prostor pro případné investice v Moldavsku lze dlouhodobě hledat a nalézat v oblastech souvisejících se zemědělstvím (zemědělské stroje, hnojiva, zavlažování, výstavba kravínů/vepřinů/drůbežáren/jatek, široce chápaný potravinářský průmysl).

Investiční příležitosti je možné hledat také v oblasti stavebnictví a vnitřního vybavení budov (armatury, koupelny, kuchyně) a rekonstrukce nemocnic, včetně vnitřního vybavení.

O rozvojových projektech, viz část 7.7 - Rozvojová pomoc ČR poskytovaná teritoriu.

9.5. Rizika investování v teritoriu

Podle kategorizace investičního rizika zařadilo OECD Moldavsko do poslední, nejsložitější sedmé kategorie. Vzhledem k tomu, že do Moldavska již po řadu let více kapitálu od donorů, lze zvažovat, že po dobu tohoto zajištěného zvýšeného přítoku peněz (2007-10 a dále) se snižuje riziko nedostatku financí, takže Moldavsko je možná v současné době až o dva stupně lepší. Doporučitelné je zapojit se do mezinárodních projektů jako subdodavatel nebo přímo se zúčastnit konkursů na ně, pak je riziko výrazně nižší.

Moldavsko aspiruje na to, aby bylo vnímáno jako země se standardním investičním a podnikatelským klimatem. Ve spolupráci s EU se pro to velmi mnoho udělalo, hlavně v legislativní a mezinárodně smluvní základně. Zůstává však nejistou implementace této legislativy. Pozitivním faktem je, že nejsou známy žádné případy klasických investičních sporů. Moldavsko také nefiguruje v žádném obchodním sporu, který by byl registrován ve WTO. Máme proto za to, že dobře obstaraná investice (i z hlediska fungování, subdodavatelů, zajištění materiálem a energiemi, atd.) nominální riziko pro investora nepředstavuje. Problémem všech oceňovatelů rizik však zůstává politické klima v zemi a zasahování vlády a dokonce i lokální administrativy do ekonomických vztahů, které pak přestávají být tržními (např. velká investice do energetiky při státem regulovaných cenách výstupů) a investice se pak stává rizikovou. Stát rovněž není schopen u mnoha potřebných investic poskytnout na tyto investice státní záruku (ano, respektuje rozpočtová omezení, avšak pro soukromé investory z toho plyne riziko enormní). Koaliční vlády V. Filata, které fungují od září 2009, od počátku velmi usilují o přesvědčení zahraničních investorů o další stabilizaci investičního prostředí v Moldavsku.

Na základě zkušeností realizátorů malých projektů v rámci české rozvojové spolupráce rovněž usuzujeme, že menší investice a investice vzdálenější od hlavního města Kišiněva, v nichž by měly hrát roli i místní orgány, vyžadují z hlediska eliminace různých rizik větší pozornost a detailnější znalost místních poměrů.

10. Očekávaný vývoj v teritoriu

Některé odhady a prognózy, které byly aktuální před 5-6 lety bude třeba přehodnotit, protože byly příliš optimistické. Světová finanční a ekonomická krize, přechod na reálnou tržní cenu na zemní plyn dodávaný z Ruska a růst cen ropy v roce 2011 vedou příslušné moldavské instituce i mezinárodní organizace k potřebě provedení opravám krátkodobých i střednědobých prognóz, zvláště pokud se jedná o předpokládaný růst ZHP (směrem dolů) a inflace (směrem nahoru).

Pokuse se jedná o další ekonomický vývoj, bude velmi záviset na vývoji politickém, tzn. na překonání politické a ústavní krize nebo na jejím pokračování, na soudržnosti vládnoucí koalice, kterou cloumají hluboké a ostré spory od samého vzniku v prosinci 2010, a na její schopnosti či neschopnosti smysluplně a efektivně pracovat v zájmu státu a jeho občanů. V případě, že by se nepodařilo vyřešit otázku volby prezidenta a musely by být vyhlášeny další předčasné parlamentní volby, vládu by to značně míry paralyzovalo a potřebné reformy by byly v politickém zájmu znovu odkládány nebo "zmírňovány." Značný význam pro další vývoj v Moldavské republice budou mít také volby do místních samospráv, které proběhnou 5. 6. 2011 a jejichž výsledky pak naznačí, nakolik budou či nebudou regiony spolupracovat s vládou. V tomto ohledu bude nejdůležitější volba (přímá) primátora Kišiněva, kterážto funkce je považována za 3. nejvýznamnější v zemi. V případě vítězství opozičního kandidáta by to znamenalo značnou komplikaci pro vládnoucí koalici.

Je možné předpokládat další prohloubení deficitu obchodní bilance (zdá se, že po dobu "restrukturalizace" je tento vývoj ochoten do značné míry tolerovat i IMF) a pokračování deficitů rozpočtů veřejných financí v nejbližších letech (ty by se ale měly postupně snižovat, v čemž pomáhají i přímé dotace donorů v rámci podpory "Programu stabilizace a obnovy Moldavska na léta 2009 - 2011". Nový střednědobý výhled rozvoje infrastruktury bude možné odhadnout až po určité stabilizaci.

Rada EU dala v létě r. 2009 Komisi mandát k zahájení jednání o asociační dohodě EU s Moldavskem; tato jednání byla zahájena 12. ledna 2010 a zatím probíhají velmi úspěšně, čehož si unijní strana vysoce cení a na což je moldavská strana patřičně pyšná..

Reformní kroky vlády a další přibližování se země k tzv. evropským standardům by se měly postupně odrazit na zlepšení fungování institucí a systémů - ekonomických, administrativních, justice (problematika reformy justice v širokých souvislostech je jednou z priorit EU při spolupráci s Moldavskem a pomoci této zemi), vnitra atd. Tím by se mělo zlepšit mimo jiné i podnikatelské podnikatelské a investiční prostředí. V dolaďování reformy na systémové úrovni a v její praktické implementaci se mělo pokračovat v rámci Programu stabilizace na léta 2009 - 2011, neboť původní Strategie národního rozvoje na léta 2008-11 byla politickým vývojem i krizí překonána. Dlouhodobým úkolem pro tuto a zřejmě i budoucí demokratické vlády, který má samozřejmě také všestrannou podporu EU, mezinárodních organizací i jednotlivých demokratických států. Bude to však zřejmě běh na dlouhou trať - podle hodnocení Transparency International (Corruption Perception Index) bylo Moldavsko hodnoceno na 105. místě, přičemž jako nejhorší a nejrozšířenější byly hodnocena korupce v soudnictví, na prokuraturách a v policii.

10.1. Významné události v následujícím roce a jejich dopady na ekonomickou sféru země

- Volba prezidenta republiky v letošním nebo příštím roce a v této souvislosti nejspíše i snaha o změnu ústavy, která by v budoucnosti volbu prezidenta usnadnila; nebude-li prezident zvolen, je pravděpodobné, že bude opětovně rozpuštěn parlament a vypsány další předčasné volby. Při nich by se již téměř jistě projevila únava voličů, což by zvýhodnilo politické strany s disciplinovanějším elektorátem. Politický vývoj však připouští řadu variant;
- Pokračování, případně uzavření jednání EU s Moldavskem o asociační dohodě, dále o smluvních dokumentech týkajících se volného obchodu (DCFTA) a usnadnění cestování moldavských občanů (vízová facilitace);
- Není vyloučeno podání žádosti Moldavské republiky o přijetí do EU;
- Pokračování v probíhajících a zahájení nových programů s IMF a Světovou bankou;
- Pokračování v plném zapojení MD do programů Východního partnerství a sousedské politiky;
- Další kroky v rámci uspořádání vztahů se sousedy, např. ukončení vytýčování hranic s Ukrajinou;

- Vyřešení podněsterského "zamrzlého konfliktu" při zachování územní celistvosti Moldavska - je jen velmi málo pravděpodobné, že by náhle po téměř 20 letech měl přijít tak prudký zlom; zatím tomu nic nenavědčuje.

10.2. Trendy, vstup země do mezinárodních uskupení, přijetí nových zákonů, daní apod.

Rovněž současná koaliční vláda (Aliance pro evropskou integraci 2) usiluje o navázání na úspěchy předchozí vlády při jednání s EUa bude se snažit o další podstatné přiblížení země k EU a o získání perspektivy/přislibu členství. Není vyloučeno, že "podá přihlášku" do EU.

Jak je uvedeno v části 3, země je členem všech hlavních mezinárodních a regionálních organizací. Bude se snažit se se ctí vyrovnat s úkoly, které vyplývají z jeho funkcí (ať už volených či rotačních) zastávaných v mezinárodních organizacích (např. předsednictví GUAM od února 2011).

10.3. Nové možnosti pro český export či jinou ekonomickou spolupráci s ČR

Vzhledem k nestabilnímu ekonomickému systému a k nevyváženým obchodním vztahům Moldavska téměř se všemi obchodními partnery stojí MD před zásadním problémem restrukturalizace své ekonomiky. Lze očekávat moldavskou obchodní "ofenzivu", s využitím preferenčních obchodních režimů. Moldavská vláda bude usilovat o zvýšení kvality výroby (především vína, ale nejen) - zde je pravděpodobně prostor i pro případné dodávky zařízení či technologií pro potravinářský a zpracovatelský průmysl.z ČR

Pozornost českých dodavatelů by měla být zaměřena od počátku i na moldavské programy adaptace celého zemědělsko- potravinářského průmyslu na nové klimatické podmínky (za posledních 17 let byla země postižena 9x katastrofálním suchem). Programy, k nimž je Moldavsko vyzýváno i mezinárodní komunitou (a tudíž by na ně měly být i finanční prostředky), mimo jiného předpokládají rozsáhlou obnovu i změnu způsobu zavlažování. Toto je určitě vhodná parketa pro české výrobce.

Je třeba sledovat i velké projekty v energetické, dopravní i městské infrastruktuře a snažit se nejen o úspěšnou seberealizaci českých firem v rámci dvoustranné spolupráce, ale také o výraznější a úspěšnější zapojení (realizace, subdodávky atd.) českých (či v ČR registrovaných) podnikatelských subjektů do realizace projektů financovaných mezinárodními organizacemi a finančními institucemi (IMF, WB, EBRD, EU apod.) - jde řádově o 500 miliónů EUR ročně v různých oborech a oblastech - infrastruktura, ekologie, vodní hospodářství, energetika, ale i další).